

891
M-54

Бокіи МІРЗО

ТІЛІА ФУРЦІ

3

10,05,224

Trunks

84
M. 54

Shogren

Бокунь Мирзо

ТИЛЛАФУРШ

Роман

Училищни китоб

Қайта нашр

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
 OLIV VA O'RITA MAXSUS TAYLIV VA JIRRAJIGI
 TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
 DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
 AXBOROT RESURS MARKAZI

«НАМАНГАН» нашриёти
2013 йил

МОО «Чернышевская городская типография»

84 (5ʸ)6
М 54

УМР - ВАҚТдан олtingан улʸшидир. Ўлчови - У билан бирга бўлиш мурдатли ҳисобланади. Бебаҳо хазина ёки қадрсиз жараёнга айлангнриш КАЛБ ва НИЯТга боғлиқ, Сиз фақат Аллоҳга ишонинг!...

Хато қилган одам петионаси тошга қаттиқроқ урилса, фожиадини тезроқ англайди. Америкаликлар «Тўғри йўлга ўтишининг эрта-кечи бўлмайди» деганларидек, қолган умрини омад билан ўтказишни мўмкин.

Қатта йўқотми ёки қинғир ишлар ҳам руҳимизни қаттиқ силжитиб, хушимизга келтиради ва ҳаётимизда қатта бўрилиш ясади, тўғри яшашга йўл очади...

Инсонни яратмиш, унга умр беришдан мақсад нима?

Тўғри тоlingан бўлсангиз, хатолардан фойдалани хулоса чиқарасиз.

Бойлик тейла қилганлардан ўзоқ юринг...

Қатта хазина ассли ёки захирга айланса, сабабини бировдан изламаниг!

Саваблар ва гуноҳлар
ҳисоб-китоб қилинажак
қун меҳробида
қувонч ва кўрқув бор!

НП 1173-3831.5-1600720
1174-(11.5)-(10)

ISBN-978-9943-328-22-8

© Боқий МИРЗО
© Тизлафурӯш-3
«Навнинган» нашриёти. 2013.220 б.

Боқий МИРЗО

* * *

Ҳосият хушига келганида совуқдан титраб, одамларнинг шовқин-сурони, алақандай ўзук-юлук гаплар қулоққа чагинарди.

- Ийя, яна биттаси бор экан, Мансур, ушла уни!- деган кўполроқ одам овози эшитилди.

Гоҳ шалдираб, гоҳ шовулдаб оқаётган сув овозларни босиб кетаётган бўлса ҳам одамларга бир-бирини тушунишга ҳалақит беролмасди.

Қадам товуши ариққа яқинлашганда бошқа эркак гап қотди.

- Бўниси аёл-ку!

- Ҳайронман, иккови бирга ташладимикин ё ...

- Ҳе, аҳмоқ, эркак аёлни қутқараман деб сувга шўнғиган-у тошга урилиб хушидан кетган, тушундингми, тупой?!

Ҳосият кўзини очганида иккита бегона эркак кўтгидан ушлаб киргоққа олиб чиқаётган эди. Уни ажриқ устига юзубан ётқизишаркан, оғзидан сув келди. Қорнидаги шиш бироз йўқолди. Ўзоқдан қоронғилик кўзга ташлангани. У вақтгн идрок этишга ожиз эди.

Осмонга қараб ётқизишганда, белни ва қураги оғриб, инграб юборди.

Бўйнидаги оғриқ бошини кўтаришга ҳалақит берарди.

Нафас олиши меъёрига яқинлашганда ёнида ётган, ҳамма парвона бўлаётган оламга кўзи тушди. Қийини таниш. Юзини қаратишганда эси, Акмални

Тиллафуруш-3

таниб қолди. «Бизни ким бу кўйга солди? Мен хушимга келдим, ҳамма ерим бўтув. Акмалжон нега хушсиз ётибди? Ие, боши боғланган, докадан қон сизагтимми?»

Хосият силтаниб турмоқчи эди, танасига оғриқ тарқалаётгандай қуввати кетиб, бошини ерга ташлади. Шу пайт тепасига оқ ҳалаг кийган одам келди.

- Нима бўлди, синглим?

Хосият ўзини бошқаролмаётгани учун фикрини жамлолмади. Қўл ва бошини қимирлатиб, «билмайман», ишорасини қилди. Врач одамларга четроққа чиқишларини тайинлади. Шериклари эса икковини машинага олиб чиқишди.

Хосиятни икки кишилик палатага ётқизишди. Акмални жонлантириш бўлимига жойлаб, тезкор ёрдам кўрсата бошлашди.

Врач топириғи билан Хосиятга аллақандай укол қилиб чиқиб кетаётган ҳамшира унга қаради-да, истеҳзоли кулди. Бошқа беморга укол санчиб бўлгач, унга яқин келди.

- Опа, кийимларингизни алмаштириб олишингиз керак! Уйга кўнғироқ қилолмасангиз, касалхонадан беришимиз мумкин.

- Кераги йўқ, уйдан олиб келинади. Шундагина у сумкасини - пуллар, олтин ва янги «Нокиа»сини эслаб, юраги шув этди...

Ранги ўзгарганини кўрган ҳамшира кўрқиб кетди.

- Опа, врачни чақирайми?

- Кераги йўқ...

Хосият танасидаги оғриқ, қимматбаҳо буюмларни ўйламас, фикри хаёли Акмалда эди. Унга нима бўлди? Жароҳати хавфлимасми, тезроқ хушга келармикин?

Боқий МИРЗО

Кечгаги воқеаларни хаёлида жонлантиришга ҳарчанд уринмасин, хотираси ўчириб ташлангандай эсололмади. Аммо ўзига таскин берди: кўпинча, ливал эсололмайман, кайфитим жойига келгач, ҳаммаси ёдимга тушади...

Гоҳ туради, гоҳ ўтиради, баъзан дераза олдига бориб ўй суради. Кураги оғриганига унча парво қилмайди. Ҳамшира:

- Опа, сиз турмаслигингиз керак! - деб ётқизишга ҳаракат қилса ҳам, хаёлидан Акмал кетмасдан ётиси келмайди. Ҳамшира қиздан сўрашга истиҳола қилди. Кечқурунги борганда чидамади, андишани йитиштириб қўйиб, навбатчи врачга юзланди.

- Акмалжоннинг аҳволи тузукми?

Врач жавоб бергиси келмагандай эътибор бермади. Касаллик тарихидати ёзувларни тутатгандан кейин Хосиятга қаради.

- Боягина хушга келди, - деди улар ўртасидаги курашдан хабари бор одамдай изгириб чекиб, - жароҳати оғир, мияси чайқалган...

- Гапирягтимми?

- Қўпам уринтирмаяпмиз, бир-икки марта кўзини очди холос, нима бўлганини сиз биларсиз?

Врачнинг кўзиди ҳаммасига сен айбдорсан, дегандай писанда бор. У хонани тарқ этгандан кейин Хосият ўзини кўйга жой тополмай қолди. Акмалнинг аҳволидан хабар топган онаси билан хотини тушдан кейин ваҳима билан етиб келишган, «Ўғлим, ни сен шу кўйга солдинг!» деб ёқасидан олиши, хотини сочини юлиши мумкинлигидан таъвишда эди. Кечга яқин эшик тақиллаганда азрол келаётгандай танасида мадор қолмади. Аммо киринг, дейишини кутмасдан эшик очилиб, оқсоч кўрин-

ганда сал хотиржам бўлди. Ёнида холасининг катта қизи, ўғли эса, ҳаммадан кейин пайдо бўлди.

Ўғли бўйнига осилди, аёллар салом-алиқ қилишди. Оксочнинг кўзида тушуниб бўлмаё қўқув бор. Хосият ўзи ҳақида ёмон ҳабар тарқалган, деган фикрга борди.

- Тузукмисиз, қизим?

Бўласи чуқур қайғуга ботгандай кўринади ўғли эса, бўйнидан кўйиб юбормасдан «Нима бўлди, ойи?» дея сўрайверди. Хосиятнинг хаёлига дурӯс-троқ баҳона келмайд.

Аслида гап баҳонада эмас, ўтган воқеалар хаёлига келмай қийналди, ҳаво етмаётган одамдай бегоҳат бўлди.

- Ҳеч нарсани эслолмайман, тонгта яқин тезоқар ариқдан тортиб олишадганами биламан холос!

- Тан-жон соғми, қизим?

- Ёмонмас, сал шамоллабман шекилли...

- Ўтиб кетали, Худо бир асрабди, паллакатингиз аритани рост бўлсин?

Оксоч уни дуо қилиб, сумкадаги кийим ва бошқа нарсаларни тумбочкага қўйди. Бўласи Нитора:

- Опа, яхши бўп қолинг! - дея икки юзидан ўпиб чиқиб кетди. Шу пайт Хосият бирдан ҳолсизланиб, ўтириб қолди. Рангга оқариб, ўзини бошқариш қийинлашди. Эрталабдан бери танасидаги ноҳуш-лик кечати воқеалар асорати эмас, аёлга хос кутил-маган жараёنлигини тушуниб ега бошлады.

Кўрқиб кетган оксоч ташқарига отилди. Бироздан кейин врач билан ҳамшира киришди-да, шифокор қон босимини ўлчади. Рангига қараб, юрагини эшитди, бир неча жойига эшитиш асбобини кўйиб қўрди. Танасида жиддий жараён борлигини сезиб,

ишончининг тепасидан кўзини очиб қаради.

- Ҳолсизлик қачон бошланган?

Хосият врачнинг «Ҳомилангиз неча ойлик?» дег-моқчилигини тушунди.

Сирини ҳаммадан яширгани учун врачга жиддий тикилиб, ёлғиз гаплашиш ишорасини қилди. У қимгани, ҳатто Комронни ҳам коридорга чиқариб юборди.

- Қиниқдан пастингизда оғриқ бор!

- Тўғри, аммо ҳеч қачон бирдангиза бунчалик беҳол бўлмаганман!

Врач Хосиятга қараб, алланарсаларни мулоҳаза қилиб асбобларини йиғиштирди.

- Қимирламай ётинг, сизни гинекология бўлими-га олиб боришад...

Хосият танасидаги ўзгариш ва оғриқни ҳис қилар-кан, врачни тушунди...

* * *

Шаҳарда Хосият билан Акмал, Ҳалима билан Амиг муносабатларини анчадан бери тапириб юри-шир, ҳатто оилавий жанжалларидан хабардор эди-лар. Хориждан ҳамкорлар топишгани, моллар олиб келиб, магазин ва ресторандарга эғалик қилишга-ни-ю ички саргузаштлар ёнига алламбалола қўши-либ, шаҳар касалхонасига ҳам етиб келган эди. Уларни кўрган ҳодимлар, эшитган беморлар ши-ир-шивирни авж олдирилди. Кўргани келадгандан хотинлари ва қариндош-уруғларига маъноли-маъ-ноли қараб қўйишганини ўзлари ҳам сезгандай бўлишарди.

Ҳалима билан Аваз битта қаватда ётишарди.

Ҳалиманинг аҳволи яхши, Аваз эса қаттиқ жароҳат олгани учун кўп даволанган беморлар қаторида эди. Аваз ҳушига келган бўлса-да, бўйин пайи эзилган, бошидан оғир жароҳат олиб, Акмапта ўхшаб мия чайқалишидан азоб тортмоқда эди.

Уқолдан кейин ўзини бир мунча яхши ҳис қилаётган бўлса-да, Ҳалиманинг бўйини ва пай томири оғир, аммо уни Аваз томондан безовта қиларди. Бутун-эрта хотини, гапирганда суяк-суяғидан ўтказиб юборадиган онаси келиб ёқасидан олишини ўйлаб, итна устида ётарди. Эртагаёқ уйга кетмоқчи, муолажани уйда давом эттиришини айтиб, врачдан руҳсат сўрамоқчи эди. Аммо негадир унга тапиролмади.

Бир неча марта Авазнинг хонасига киришга чоғланди, аммо қиз эшикдан онасининг шанқи овозини эшитди-ю кўрпага ўраниб ётиб олди. Палаталари бошларини сарак-сарак қилиб қарашар, оғзига кафтини кўйиб тапирмаслик ишорасини қилардилар.

Палатала уни ҳамма таниди. Врачлар ҳам алоҳида эътибор билан қарашди. Аммо безовталигини кўриб, бошқа каватга кўчирмоқчи бўлишди. Кечга бориб эса, ўзидан ўт чиқди.

- Аҳволим яхши, доктор, уйга кетишга руҳсат берсангиз, дориларни уйда қабул қилавераман!

Врач ўйланиб қолди. Бир унга, бир ташқарига қараш-да:

- Хонамда таппашайлик! - дея чиқиб кетди...

У уқол, дорилар рўйхати билан врач хонасидан чиққанда қош қорайган, коридорда одам сийрак. Эҳтиёткорлик билан Авазнинг хонасига мўралаб, ёлғизлигига ишонч ҳосил қилгач, шартта кирди-да, эшикни беркитди.

- Аваз ака, яхшимисиз?

Аваз шиддат билан унга ўтирилди. Аммо оғриги кучайиб, инграб юборди.

- Мен яхши, - деди оғир нафас оларкан, - яқинда ўзимга келдим. Онам билан Сетора ҳалемай келиб қолишди, тезроқ хонангизга кириб кетинг, ҳамма-сини кейин таппашамиз...

Ҳалима Авазнинг пешонасига кафтини босди. Исёғи йўқ, аммо ранги олинган. Юзини силади. Пешонасидан ўпаётганда Аваз кўлидан ўлди.

- Тезроқ қочинг, асалим!

Ҳалима эшикни ёпаётди, қийналиб кулганини сезди, унга чин юракдан ачинди.

У палатасига кирди-да, жойига чўзилиб, устига кўрпа тортиди. Ёнидаги катта ёшли аёл кулимсираб кўйди...

У бироздан кейин нарсаларини йиғиштириб ўйига жўнади. Хонадан чиқиб олгидан эшикни қия очиб, коридорга қаради. Авазнинг онаси билан Сетора кўринмади. Палатадошлари билан қисқа хайрлашди-да, тезда чиқиб кетди...

* * *

- Хомилангиз нобуд бўлган!

Хосият тинеколог врач ҳулосасини эшитиб, юраги шув этди. Ўзини жуфтлаш ва севганидан фарзанд кўриш туйғуси анчадан бери дазват бағишлаган бўлса ҳам бутун руҳиятида содир бўлаётган ўғирчишлар, ҳолатидан норозилик уни безовта қилган эди. Врачга қараб, хафа бўлгандай кўринса-да, ичидати куч севинч беради.

Эрта тегмай, никоҳсиз бола кўриш катта гуноҳ,

деа гапирилади. Гуноҳкорлик ҳисидан ғаш бўладетгани учун ҳозир бирмунча енгил тортди.

- Икки кун муолажа олсангиз, кўрматандай бўлиб кетасиз.

У врачнинг гапидан хушига келди ва ерга қараб, бармоғини ўйнай бошлади.

- Кўп кўюлманг, ҳали ёшсиз, ҳаммасига улгура-сиз...

- Раҳмат, доктор!

Уни алоҳида палатага ётқизишди. Ўйига кўнги-роқ қилиб, керакли нарсаларни олиб келишларини буюрди.

Кайфияти хира: Акмалнинг жароҳатини ўйласа, кўнглига ғам сели ёпирилиб қиради. «Тўзалиб кетармикин? Аввалгидай муносабатларни тиклай олашимми?»

Шу фикрни ўйлаш билан асосий мақсаддан узоқлаштиришга қасд қилгандай тушуниқсиз ҳолат вужудини қоллаб олди.

Ўй суриб чарчади, кечга яқин ўйидан келган овқатни етиси келмади. Оқсочнинг кўюнишлари, ўғлининг ялинишлари хушига келтиролмади.

- Қизим, овқатланинг, дардингизга дард кўшманг! Оқсоч оналарча меҳр билан тикиларкан, Хосиятнинг кўнгли юмшади. Анчадан бери яқинлар меҳрини ҳис этмаган, юрагида бўш жойлар кўпчилигини яна бир қарра ҳис қилди.

Кутилмаган ўзгаришлардан ҳайрон. Нега шундай бўлишти? Кечати воқеа тақдир зарбасими, ғанимлар ташкил қилган қасосми? Бундан хуник воқеаларни кечирганда ҳам бу қадар ташвиш тортмаган, руҳияти хира тортмаган. Ўзини чапғитиб, бошқа нарсаларни ўйласа ҳам барибир яна ҳаёлига ўша ғам-

андух селдай бостириб қиряпти. Нега? Биров илму амал билан шундай қилганми?

Саволларга жавоб излайди, аммо қоникарли жавоб тополмай, баттар изтиробга тушади...

Кўлдан кетган бойликни топиш мумкинми? Ўша одам ким эди? Нега бизга таҳдид қилди? Биров ёллагани учун зарар етказдимми ёки ўзи пойлаб юрганмиди?

Саволлар қийноқ бўлиб туғилар, кўпчилиги ва жавобсиз қолаётгани учун бешбаттар изтиробга соларди.

«Шунча вақт ўғлимни деб яшадимми, бойликкимми?»

Жавоб келди: бойликка муккангдан кетиб, ўғлин-га қарамадинг, кўнглингга қулоқ солмадинг, ман-фаат қули бўлиб яшадинг, тақдир аломатлари белги берди, аммо бойлик ҳирси кўзингни кўр, қалбингни сўқир қилганди...

Ҳаттоларингни тушуниш, ўзингни тозалашга анча вақт керак!

- Қандай тозалайман, қанча вақт керак?

Хосият туйқусдан савол берганини билмай қолди. Овозидан чўчиган одам жавоб беришдан кўрққандай танаси ёки миясининг аллақарига яшириниб олди.

- Гуноҳлардан қандай халос бўламан?

Бу сафар самимият ва синиқлик билан сўради. Қалб кучи билан қулоқ солиб, жавоб кутди...

Қалб ойнасида аллаларса кўринди. Бу нима? Қоғоздаги хатларми ёки телеэкранда ўтаётган реклама ёзувларими?

Ҳарфлар чаплашиб кетар, ўқиш қийин эди. Ҳаётда муҳим бўрилиш ясаб, тақдирдан хабардор

қилдигандай жон-жаҳди билан ичига қулоқ тутарди.

«Ёзувларни ўқишга тайёр эмассан!...» деган овоз келди.

Қаби кенгайтганга ўхшади, дунё олмос қирраларини очиб, чексизлик зухур этаётгандай эди. Бема-дол, саодатли яшаш, орзулар оstonасида нотаниш бахт шартаси эшитилгандай эди...

Ярим тунгача савол бериб, жавоб излади, барчаси изтиробли, қайғу билан тўла.

Бувисининг гапларини эслади.

«Яратган парвардигор ҳамма нарсани кўрувчи, билувчи ва ҳамма ишга қодир.

Ундан ҳеч нарсани яшириб, туноҳта ботиш мумкин эмас! Энг тўғри ҳукм Аллоҳники».

«Ниятинини Аллоҳдан сўра, аммо ҳаракат қилмасанг, бермайди, туну кун ҳаракат қилсангу ўзидан сўрамасанг, етолмайсан!»

Бувининг гапларини кўп вақт эйтиборсиз қолдирганидан ҳозир афсус чека бошлади. Огоҳлантиришлар куйма сатрлар қаби ҳаёлига келди.

Кечагина Акмалдан бошқа суянчиқни ўйламай, ўткинчи хислар қанотида эди, ҳозирги вазияти - аксинча, таажжубда қолдиради.

Мияси гувиллар, фикрлари калава ипидай чува-лашётган эди...

* * *

Акмал икки кунлик муолажадан кейин ўзига кела бошлади. Аммо мия чайқалиши йўқолмас, ўтиришга ҳаракат қилса ўзини тутолмас-да, касалхонадан тезроқ чиқишни ўйларди.

У эркак киши сифатида бундай воқеаларни кечирган, оғриқларни тезроқ енгиб ўтишга интиларди.

Муолажадан кейин бироз ентил тортганида юзига қон оққан даҳзаларни, қаттиқ нарса билан урган кимсани эслагча уринарди. Учинчи кун бироз эслагандай бўлди, аммо врачнинг кўп ўйланмасдан, ухлаб дам олиш ҳақидаги талабига амал қилса, ўзига яхши бўлишини тушунди. Бешинчи кун муолажадан кейин қийналмасдан ўрнидан турди, боши ентил тортгандай туюлди. Ҳамшира ёрдамида хонани айланди. Бироз дам олиб яна юрди, тушгача ҳатто коридорни айланиб келишга қувват топди. Врач толиқмасликни тайинлаган бўлса ҳам, ирода-си мустаҳкамлигини кўрсатиб қўймоқчидай, ҳамшира кўмагидан воз кечди... Кечга бориб мияси бир меёрда ишлагандай ўзини дадил сеза бошлади.

Энди у фожиага сабаб бўлган кимсани қиди-рарди. Фикрича, Аваз билан Ҳалимадан бошқа одам бу

ифлосликни қилмайди, бировга кераги йўқ! Босқинчининг юзини тасаввур қилиб аглақаерда кўргандай, юраги бир сесканди. Танишга ўхшайди, аммо ким? Бойликни олиб узоққа қочмадимикин? Авазни сиқувга олса айтармикин? Бойликни бўлиш илнжидда шундай қилганмикин?

Акмал Аваз билан Ҳалимага қилган қирдикорини ўйлаб, ўзига савол берди:

— Султонни ёллаганингда бойликни бўлишни ўйламагансан, у ҳам кўрулуқдан беҳабар чув туширишни мақсад қилган, холос!

Кўрпага ўраниб ётаркан, Авазга босим ўтказиш йўли билан босқинчинини аниқлаш тўғри йўл бўли-шини ўйлаб, кўз юмди.

* * *

Хосият уч кундан кейин уйга қайтгач, ўзини бошқа одамга айланиб қолгандай сезди. Ўйлагиси келмас, асабини емираётган, юрагини тирнаётган изтироблар касалванд одамга ўхшатиб қўйганди. Оксоч уни тушунолмас, ўнга гап сўраса аранг бештасита жавоб оларди. Ҳали ўзига келмаган, дам олса ҳаммаси жойига тушарди, деб ўйлаётгани учун хатто ўғли Комронни алоҳида хонага ётқизиб, онасига халақит бермасликни тайинлагди.

Бор кучи билан вазиятини, кечинмаларини таҳлил қилди: хатоларни, кечатидай яшаб бўлмаслигини англаб, янги кун ҳақида бош қотира бошлади.

У қандай бўлади? Ким дўст, ким душман? Савоб нима, туноҳ нима? Қайси йўлдан юриш керак, кимларга суяниш керак-у, кимдан қочиб керак?

Назарида, эртага кўчага чиқиб, бизнес билан шуғулланиш учун шу саволларга жавоб топиш, тўғри йўлни танлаш керак!

Кўруликлар сабабини бировдан эмас, ўзидан қидириш ҳаёлига кела бошлади. Озгина тилла деб дўтонаси жонига қасд қилди, адолатсизлик, мараз ишларга қўл урди, ўзганинг эрини тортиб олишга интилиб, оиласида нотинчлик туғдирди. Савд заргар катта мерос қолдирган бўлса-да, аслида у заргарнинг фарзандларига тегинли! Сармоси етарли, ҳатто йўл билан бойиса бўларди-ку! Ўзига душман асаб олиши шартмиди?

Кутилмаганда ғойибдан овоз келди.

- Ҳали энг катта хатойингни тушулмадинг!

Овоз танишга ўхшайди, ammo терговчининг зугу-

мидан қолишмайди.

- Қандай хато?

Жавоб қайси томондан келишини билмай атрофга аланглади.

- Бобокалонингдан қолган тиллани хорижга олиб кетилишига нега йўл қўйдинг?

Дарров жавоб айтишга истиҳола қилди, ammo ўзига ёқадиган бошқа гап тополмай каловланиб қолди.

- Улар ҳам қариндошларимиз, ҳақлари бор!

- Хато ўйлайсан!

- Нега?

- Мард бўлса, боболар бойлигини юртида сарфлайди, бегоналарга хизмат қилмаслиги керак! Виждонинг қийналмасдан шу юрт ҳаққини уларга бериб юбординг.

- Ахир...

- Ўз нафсингни ўйладинг, сен тиллафурушгина эмас, юртфуруш ҳамсан!

Охирги эртб Хосият қалбини зирқиратиб юборди. Айни дамда мияси хушёрлик, кўзлари қайғу билан тўлганди. Ҳақоратланган одамдай аввал жаҳли чиқди, ўзини кўлга олгач, юрагида айбдорлик ҳиссини туя бошлади. Вазиятдан чиқиш йўлини ўзича қидиракан, «овоз»га сўз қотди.

- Нима қилишим керак?

Эгаси кудукка тушиб кетгандай овоз гуддон бўлди.

Унинг таажжуб тўлган юраги сиқила кетди. Ўта нозик, қалтис лаҳзаларни бошдан кечириётган каби кўтишдан чарчади шекилли, овоз йўқолганга кўникиди. Ammo лаҳзалик суҳбатдан шунчалик хориликки, вужудига дармон етишмай, йиқилиб тушишга озгина қолди.

- Ҳатоларимни айтиб, тўғри йўлга солмоқчи бўлаётган куч охири саволимга жавоб бермасдан нега йўқолиб кетди?

Бу савол кўнглидан ўтганда руҳиятидаги ноодатий вазият чекиниб, асл ҳолига қайтган, у комадан чиққан касалга ўхшарди. Лекин кўнглининг бир чекасида ўша куч бутун эрта яна келади ва саволимга жавоб беради, деган фикр ўрнашиб қолди.

Хорфинликдан, зерикмаслик учун ташқарига чиқиб айланади, сал юрати ёзилгач, қайтиб кириб ётади. Учинчи марта ташқарига чиққанида оқсоч аёл олдидан чиқди.

- Уйку дори берайми, қизим?

- Кераги йўқ, хола, даминтизни олаверинг.

- Сиз безовта бўлиб турсангиз ухлай олармидим?...

Хосият оқсочнинг меҳри қўзларида саволлар кўпчилигини, хўрсиниқ билан бойиган нафасида ачиниб борлигини билди. Гилос тағдига стулга ўтираркан, уни ҳам имлади.

- Қизим, яна мазангиз қочаптимми?

Хола бу саволни сукунатни бузиш учунгина эмас, суҳбатни бошлаш ва унинг юрагини кемираётган дардан узоқлаштириш учунгина берганини Хосият билмади.

- Ҳаммаси жойида, фақат нима қилишни билма-йпман, хола...

- Худо бир йўл кўрсатар, болам...

Хосият ялти этиб унга қаради. Дилига ёруғлик тушгандай танасига мадор инди. Қреслога бемалол жойлашиб, кўк чой келтиришни буюрди. Хола ошхонага кетгач, яна ўз хаёллари билан андармон бўла бошлади.

Оқсоч чой олиб келиб қайтарётганда, Хосият кўзини очиб, унга қаради. Қисматининг шу нуқта-силати ўзгаришлардан хабардорга ўхшади. Унга савол бергиси келмади. Аксинча, мағизли гап чиқинидан умидвор тикилди.

- Қизим, нотўғри ўйлаётган бўлсам уэр, касалхонадан бошқа одамга айланиб келганга ўхшайсиз...
- Гапираверинг, хола...

Оқсоч дилига туккан гапларини бошламоқчидай ўзига ҳам чой қуйиб, томоғини хўлаб олди-да, бир мунча енгил тортди.

- Ҳалима билан ўчакишиш сизга ноҳушлик келтирипти, ундан ўзингизни бутунлай тортсангиз деганим...

Хосият яна қандай донолик чиқаркин, дегандай диққат билан қўлоқ соларди.

- Бойлик, бахт - учиб юрган қушга ўхшайди, ҳеч кимнинг бошида умрбод қолган эмас! Эскилар кўнса, ўзларини йўқотмаганлар, учиб кетса, ваҳимага тушмаганлар, кўлингизга қатта бойлик келади, тох кетади. Ҳамма вақт бирдек юриш учун сиз кечирган воқеалар етарлидир, энди аввалгиларга ўхшамаган, янги ҳаёт бошласангиз дегандим...

Қандай ҳаёт ҳақида гапирётганини ўзи билармикин, дегандай Хосият унга беписанд, савол назари билан қаради-да, кўзида фалсафий рух кўриб юраги халқириб кетай деди.

- Очик гапираверсангиз, хола...

- Акмалжон билан яқинликдан тийилсангиз! Аёлнинг гапларида кўпроқ маъно, тарбия борлигини сезган Хосият даров диққатини оширди.

- Ёлғиз яшашингизга қўшилмайман, аммо ақли-хушли оламини тошгунча бизнес билан шугулланиб

турсангиз, кўлингиздан кетганлари қайтиб, янаям баракали бўлармиди?...

Оқсоч воқеадан хабар топганмикин, дегандай унга ялт этиб қарали, кўзида ҳаммасидан хабардорман, деган қатъий маъно бор эди. Кўнглида содир бўлаётган ғалаёнларни унга сездирмаслик учун ўзини босишга уринар, нигоҳларини бошқа томонга қаратар эди.

- Ёлғиз меросхўрингиз катта бўлиб қоляпти, ёнин-гизга олиб, ишингизни ўратсангиз...

Хосият унинг «ўғлингизни шу ҳолда ташлаб қўйсанг, миллиард сўм меросни ўн кунда совуриб ташлайди», демоқчилигини тушунди. Ва яна оқсоч илгариям шунақа маъноли гапирармиди, мен эътибор бермасмидим, дея ўйлай бошлаганда хола унга илкис нигоҳ ташлади: энг муҳим гапни айтишга чолангандай далил!

- Жанжал ва зино - ҳалокатга етакловчи ёвузлик! Ўқ юраклагли шайтонни нишонга олганди, Хосият бир қалқиб тушди. Аммо азобланиш ўрнига дил ғубори тўкилаётгандай эди. Кўнглида қайғудан кўра севинчга ўхшаган туйғу бор...

Оқсочнинг доно, оқила экани, зиёли одамдай фикрлашини етти ухлаб тушида кўрмагани учун таажжубда қолди. Ажриқ кутан еридан тул унган деҳқон ҳолига тушди... Кўнглида унга нисбатан ҳурмат ва қадр туйғуси тугилди. Кўзларига боқиб, ишонч, эътиқод ва ҳокисорликни, ёлғончи дунёга нафратни кўрди-ю салобатига таслим бўлди. Хосият креслода қаддини тик тутиб, роз ўтирган эса-да, мушטיפаргина бош этиб турган хизматкор аёлдан анча пастда эди...

- Эй дунё! Сен қанақасан ўзи? Мен кимман?

Курта етаклавлансан, нима учун руҳимни кир, ҳаётимни остин-устун қилаётган, умримни беришга эришмайдиган бойликни деб яшапман?

Хосият очик гапирдимми, ичида сўзладимми - аниқ билолмиди. Яқиндагина Акмалдан бошқасини ўйлаб, севиб, соғиниб яшаш ҳаёт мазмунига айланган эди. Ҳаётлар, режалар, висолга интилишлар қайсига чекинди? Негат чекинди? Жавоб бер, эй фариш?

Хосият охириги журъдини тўшлаб, аёл кўзига қарали: айтганларимни қилмасанг, сен билан қололмайман, деган дашном бор. Бу муаммони ҳозир очини керакми, у бир неча кунга сабр қилармикин? У кетса кимга суянади?

Кечати олдийгина хизматкор аёл Хосият учун тоққа ўхшаб, қайтадан яралди. Имон-эътиқоддан яралими, сабр-тоқатданми, аниқ билолмайди...

Саволлар юк босар, Хосият чўкиб борарди. Аммо шу пайт кимга суяниш керак, ким дўсту ким душман дегани ботги саволга:

- Онангдай бўлган хизматкорингга суянг! - деган жавоб келиб, юрагининг аллақасерида бир қатим илдан нур жилава қилди, руҳияти енгил тортди. «Вазиятдан чиқиш учун имконини узоқдан қидириш шарт эмас!» деган фикрга келди, ўзини янаям далил тутта бошлади. Аммо шундай фариштасифат, покиза аёл олдида бойлик деб ўзини туноҳга ботиргани, Акмалнинг оиласига суқилиб жанжалларга сабабчи бўлгани, бировларга ошкора ёмонлик қилганини уйлариқан, ўзини туноҳкор, разил бир кимсадай тасаввур қиларди. Ҳаммаси учун жавоб беражанини уйлариқан, ўзини ботқоққа ботаётгандай сезарди... Аммо хизматкорга қараб, ичида илон эмас, дўст

яшаётганидан сезинди. Демак, Хуло раҳм қилган, нажот йўлини кўрсатмоқчи! Уни онамдай, масла-хатўйимдай кўришим, унга ишонимим керак, - деган хулосага келди...

* * *

Акмал режасини булун амалга оширмоқчи бўлиб, тушни кутди. Ўзига керакли нарсаларни тайёрлаш учун касалхона ёнидаги дўконга бориб келишга ҳам улгурди.

Кечки муолажалар тугаб, ҳамма уйкута кетганида, у сертак тортиб ўрнидан турди.

Бизнинг касалхоналарда аксарият палаталар ичи-дан қулфланмайдди, ҳатто эшигига олдийгина илтак солиб қўйилган хонани топгунча тилингиз галстук бўлиб қолиши тайин.

Авазининг эшиги «ғиййқ» этиб очилди-да, хоната нур ёпирилди. Бошини кўрпага ўраб ётган бемор юзини очиб, у томон қараши билан бўйнига чилвир солиниб, оғзига латта тикилди. Қўл - оёғи сим қаравотга боғланиб, бошига ёстик қўйилди. У бос-кинчини таниди.

- Жавоб бериш вақти келди, оғайни!

Авазининг юраги кинидан чиқиб кетай деди.

Касалхонага бостириб кириб таҳдид қилиш, ҳатто ўлдириб кетишни хорижий фильмларда кўрган, аммо бошига тушса, омон чиқиш йўлини ўйлаш тушга кирмаган. У довдираб қолди. Нима истай-сан, дегандай кўзларини катта-катта очди.

- Бизни тунашни кимга буюртма бергансан?

У бошини икки томонга сарак-сарак қилди. Кўзи билан оғзига ишора қилди. Акмал «Овоз чиқарсанг

«ки!» - дея кўрсаткич бармоғини бўйни узра қўнда-нинг юртгизди. Асир хўп ишорасини бергач, оғзида-ни латта олинди.

- Сен уйимга бостириб кирганининг номини айта-син, кейин мендан гап оласан!

Акмал Авазининг башарасига қараб, аламзадалик пайини кўрди-ю сал шаштидан тушди. Кун бўйи инфертарлик кўраётганида Аваз бу саволга оғзига ўрнатилай тезда жавоб қайтариши ҳаёлига келмаганди.

- Ундай одамни танимайман!

Аваз ҳам гапта яраша жавоб қилди.

- Сени тунаганлар кўча безориси! Аммо уйимга бостириб киргандлар сенинг буюртмангни олгани шик!

Акмалнинг жаҳли чиқа бошлади. Чилвирни қат-тикроқ тортди. Авазининг бўйни қийилиб, нафас олинми қийинлашди, оғрик зўридан башараси кўка-ри бошлади. Шайтонлаган одамдай оёғини типир-чинглатди. Диван ва пужиналари ғичирлаган овоз чиқарди. Шу пайт Авазининг қўли ечилиб кетди-ю Акмалнинг башарасига темир мушт тушди. У зарба-ни идрок қилиб улгурмай, жағига ундан-да кучли-роқ мушт еди. Миёси чайқалиб, ёнга оғиб тушди. Кўзи очик, бўлса ҳам ҳеч нарсани тушунмас, сезмас эди.

Аваз диванга ўтириб, оёғини ечди, Акмалнинг юзига қон қолмаганинни кўриб, кўржиб кетди. Иккови касал ётганини, олатлагидай муштлашол-маслигини ўйлади-ю ўзидан ҳам, Акмалдан ҳам тинишланиш туйғусини туйди.

- Кўзингни оч, - деди у тилдамда ётган Акмалнинг икки юзига шепатиларкан, - олдий ҳазилга шунча-дикими, оғайни?

Нима қилишини билмай турганида тумбочкадаги трафинга кўзи тушибди, бир ҳовуч олиб, Акмалнинг юзига сепди. У бир сесканиб кўзини очди, бошини кўтариши билан дунё остин-устун бўлаётгандай, жарликка қулаётгандай ўзини тутолмай қолди, бир дақиқа ўтгач, ҳушидан кетди. Бир нараса бўлса, балога қолмайин, дея вазиятнинг енгилаштириш ҳақида бош қотира бошлади.

Унинг қайси хонада ётганини биларди. Коридорни очиб, ҳамма ёқни кузатди, ҳеч ким йўқ.

Акмални ёнчасига кўтариб, икки оёғини судраганча хонасига олиб кирди, диванга ётқизиб, устини ўради-да, нафас олишига қулоқ солди. Хотиржам тортиб, ўз жойига равона бўлди.

* * *

Ҳалима касалхонадан чиққач, Тожи момо бир кун қаради, сўнг қизи билан қолди. Нитора эрталаб мактабга кетгач, квартираси ўлик чиққан уйдэк совуқ кўрина бошлади. Ҳаёл суриб ётиш, телевизор кўриш жонига тегди. Қалбига, руҳиятига алланарса етишмаётгандай уйда тургиси келмас, бировнинг далдасига, таскинга муҳтож эди. Ичи қоронғи, руҳияти тушкун ҳолатда, кўринмас куч яшашга муҳаббатини сўндиргандай, умидсизликда лаҳзаларни игна устида ўтказарди.

Аввал кўчага чиқиб айлангиси келди. Бироқ таниш манзаралар кўнглини ёзмаслигини тушуниб, жойига чўзилди. Ҳаётга берилиб, вазиятини таҳлил қилишга уринди. Аммо лабиринтда ҳаёлларнинг қоронғи ғоридан кетолмас, бирор фикрни мулоҳаза қилолмас эди.

Тижоратчилардан пул йиғиштириш мулдати ўтгани умуман ҳаёлига келмасди. Нотаниш оламга кириб қолгандай, ўзини ноқулай сезарди.

Бугун - Аваз акиси касалхонада, қизи мактабда, Тожи момо уйга кетганда илк бор ёлғизлик ваҳминини ҳис этди. Ҳеч қачон бу қадар зерикмаган, азият чекамган. Қизнинг воқеалар, ишқ-муҳаббат, бизнес ишида умр ўтказиб, кўпчиликда ҳавас уйғотаётган эди.

Бугун руҳиятида содир бўлаётган жараёнга унчалик ақли етмаса-да, эртала ҳаёт бошқача бўлишини, илгир бошқич кечяги кунга мутлақо ўхшамаслигини эслади. Руҳиятига инаётган хотиржамлик яхшиликдан дарак бераётгандай қалбига бир ҳовуч нурдай иллик туйғу қўйилди. Енгилгина хўрсиниб, ўрнидан турди. Ваннага кириб, хотиржам ювинди. Каттақон ойнага қараб сочини қуритаркан, енгил тортганидан севиниб, «Хайрият!» деб ўзини қўйиб юборди. Шу пайт телефони мусиқа чағиб юборди.

Ёлғизлик бағосидан бутунлай ҳалос қилдирилган телефонга ёпишди.

Касалхонада ётганинг гуноҳингнинг енгилаштиролмайди, дугона!

Салом-алиқсиз, қутилмаган пўписа Ҳалима юрагига тошдай урилган бўлса ҳам зерикарди лаҳзалардаги ўзгариш ҳаёлини чағитди. Зерикиш ўрнини хушёрлик эгаллади.

Овоз эгасини таниб, душман бўлса-да, инсон-ку, дея ўзига таскин берди.

Аввал одамга ўхшаб саломлашайлик, ҳол-аҳвол сурашайлик, бошимизга тушаётган кўргуликлар аклимизни киритиб, кўзимизни очиш учунлигини билимаётган бўлсанг, Худо бундан баттарини солиб қўймасин, дугона!

Қарши ҳужум кутган Ҳосият бир муддат жим қолди. Ҳалиманинг назарида эса, ё каттароқ зарба тайёрлаётган ёки уялаётган эди.

- Яхшимисан, Ҳалима?

У иккинчи фикри тўғри чиққанидан севинди. Ва дугонасини янаям уялтиришни мўлжалга олди.

- Соғлигинг, ўзинг яхшимми? Ҳамдардлик билди-раман, дугона!

- Нима учун?

- Дунёни кўрмай кетган зурриёдинг учун...

Ҳосият унинг ер тағида илон қимирласа билишини ўйлаб, гафлатда қолганидан ижирғаниб кетди. Касалхонада агенти борлигини биларди-ю ҳомиласи нобуд бўлганини етказиши ҳаёлига келмабди!

- Раҳмат... қаердан била қолдинг?

- Буниси шарт эмас. Мухими, сента ҳамдардлитим эмасми?

Ҳосият бошқа иши йўқмикин, дея ўйлаб турганида Ҳалима тўсатдан гапни улаб кетди.

- Ёвлашиб-ёвлашиб келган жойимиз шу: қўлимиздан бойлик кетди, бир ўлимдан қолдик! Эндиям бир-биримизни тушунмаймизми?

Ҳалима бироз тўхтадиганда, гапни тутаматганини сезган Ҳосият унга астойдил қулоқ солди.

- Ораминиздаги адоватни йўқотиш ўрнига бемаъни режа тузаётган бўлсанг, мен Тошкентга кетаман, тинчгина бизнес қиламан, қисқа вақтда ўзимни тиклаб олишимга ишонаман! Энди бойлик тала-шиш, бир-бирини янчиб ташлайдиган курашлар керак эмас, мен одамга ўхшаб хотиржам яшамоқчиман, яна шунини унутмагинки, гапларимда ҳеч қандай риё, ёлгон йўқ, ҳаммаси чин дилдан, агар ўлмасак, кўраверамиз!

Ўрнига бу қарорингдан қайтиб қолмайсанми? Бу охириги аҳдим, қайтган номард! Сен ҳам бир фикрни келсанг, Кўнғирок қил, кутаман!

Авожа уялгач, Ҳосиятнинг хаёллари остин-устин бўлиб кетди. Ҳалима душманлиқдан чекиниб, яхшиликка ўта бошлагани янги зарбадай туюлди.

Ҳали ростмикин? Бу ҳақда аввал ҳам гаплашишган, ammo бирортаси чин бўлмаган. Энди охириги аҳдининг рост - ёлгонлиги қанча вақтда билинар-кин?

Ҳосият қалбига қараб, ўз ҳолидан органиш, уялиш кўрдан. Чин дўстлик йўлига ўтишса, қўлдан кетган бойликин ким қайтариб беради? Тўртовлон келинча, Султон билан Эргаш ўғрида кетган ҳақларини қайтариб олиш мумкинлири?!

Аслида, касалхонадан келгандан бери Ҳосиятдаги ўзгаришлар замирида ҳам Ҳалима айтган аҳд бор, ammo наст кетгиси келмай, худди у фойдаланиб келишни мумкин бўлган сирдай айтгиси келмади.

Ҳосият чуқур ўйга тоқди.

Кутимизда оқсочнинг гапларини эслаб, «Ик-келесининг фикри ўхшайди-я! Маслаҳатлашмаган-иникин?» деган фикрга борди-ю маккорона ўйлаётганини учун қизариб кетди. Энди «Бу масалада Акмал нима деркин?» деган фикр билан нафас ола бошладан...

* * *

Аммо касалхонадан чиққач, беш кундан кейин Акмалга ҳам жавоб беришди. Акмал уйида бир кўрта дам олганидан кейин Ҳосият уни кўргани борди. Хотини Сабина дастурхон ёзиш баҳонасида

уларнинг қарашлари, гап-сўзларини зимдан кузатар, гап олишга ҳаракат қиларди. Аммо иш ва бизнес, аллақандай нарсаларни қайтариб олиш ҳақида гаплашишди, холос. Шунинг учун кўнгли жойига тушди шекилли, ошхонага чиқиб кетди..

- Мен тураман, - деди Ҳосият у томонга бўй чўзиб, - овқатга уриниб овора бўлманг Сабинахон, уйда ўғлим билан тушлик қиламан деб қўйгандим, холаси билан мени кутаётган...

Ҳосият соғинч, Акмални тезроқ ишга қайтариш иштіёқини яшираётгани учун Сабина пайқамасди. Акмал сезди-ю жавоб қилишнинг мавриддини тополмасди.

- Шошилманг, опа, - қўлида пичоқ кўтариб кирган Сабина Ҳосиятга юзланди, - тушликни бирга қиламиз, хўжайин ҳам... зерикканлар!

Ҳосият Сабинани тушунди, кўзига қарамай, ўрнидан қўзғалди.

- Ошга тўхтасангиз бўларди...

- Ўғлимни олиб, алоҳида келаман!

Акмал кўчагача кузатиб чиқди. Ҳосият ундаги нотаниш туйғунни кўриб, узоқлашиб кетганимиз белгиси шекилли, деб ўйлади-да, машинага ўтирди.

- Эртата ишга қайтарсиз? - кўзларини қалади аёл. - Ишда дардингизни унутасиз.

- Худо хоҳласа...

- Мен кутаман!

Акмал нотаниш ҳисларни кўриб, яна ўйга толди. Ҳовлига кириб борганда ҳам таажжуби ёзилмаганди.

- Эртата у киши кутадилар, сиз ҳам борасиз! - деди Сабина пичинг аралаш. Акмал хушга келганида хотини ошхонага кириб кетганди.

Юртининг аллақерига миттигина тикан сан-чигити Акмал хотини билан али-бади қилишни эл қурмали шекилли, хонасига кириб кетди. Эртасига ишга кетиш олдида қизи бўйнидан қучоқлаб:

- Ойимганим ўпиб қўймайсизми, дала? - дея кўнгли қаради. Онаси билан тил бириктиргани сезилиб турар, истаги бажарилмаса хафа бўладиган енеки бор эди. Сабина хушламайгина унга яқинлашди. Акмал белидан қўлини ўтказиб, енгилгина унди.

- Зерикмай ўтиринглар!

- Дала, тушликни бирга қиламиз, хўпми?

- Нета?

- Ҳосият хола ҳам ўғли билан бирга ер экан-ку?!

Сиз ўзингиз якка ўтирманг-да, ахир биз бормиз-ку! Агар уйга келишни хоҳламасангиз, биз олдингизга бормиз, мейлими?

Акмал ошга масбултигини зиммасига юклаб қўётган қизидан хафа бўлишни ҳам, айтганини даянгал қилворишни ҳам билмасдан гаранг эди. Шу пайт минсига келган фикр вазиятдан чиқаргандай бўлди. Бугун шаҳарда ҳал қиладиган ишларимиз бор, қизим, қачон қайтишимизни билмайман, сизлар билан бошқа кунни тушлик қиламиз, майлими?

- Яна ўша Ҳосият хола билан бўларкансиз-да, а, дала?...

Қиз хафсаласи пир бўлгандай бўлашди. Акмал, у онасининг топишириғини бажаролмай шу кўйга тушганини сезди.

Сабина юзи тундлашганча, сўриток тагидаги стулга ўтирди.

Акмал, Ҳосиятнинг олдида шошаётганини билдириб қўймаслик учун «биринчи иш кунни шунақа

кузатиш шартиниши?» дегандай зарда билан кўчага равона бўлди.

Кеча Хосият келиб кетгандан кейин Сабина анчагача эрининг олдида кирмади. Куз изиринида қолган гулдек ошхонада хомуш ўтирди. Қизининг даламининг олдида ўтирайлик, деган гапи қулоғига кирмади.

Хаёллари узун-узун, маҳзун-маҳзун эди. Бир неча йилдан бери эри ундан узоқлашган, қизини ҳисобга олмаганда тамоман ёлғиз. Акмал Хосият билан вақтини хуш ўтказиб, яйраб-яшнаб уйга келганида унинг юрак дарзи кенгайиб, руҳиятига азоб берар, ўн гулдан бир гули очилмаган аёл ўзини ташлан-диқ нарсалай сезарди. Гулдек умри ёлғизлик азобида, умидсизлик даштида ўтаётгани кўксига чексиз алам солади. Акмал билан турмуш курганига пучаймонлик тортали. Лекин уни севади, ҳамма азоб-лари тоза ва самимий севгиси учун берилган мукофотлигини англаб, охири қандай тугашига ақли етмай, ўз ёғида ўзи қовурилади...

Акмал Хосият билан яқинлашган дастлабки кунларийқ Сабина эрининг туйғуларини аёл қалби билан сезган, руҳияти губор тушган оппоқ қоғоз тусини олган эди. Ўзини босди, эрини кузатди: ишдан кеч келади. Оилага эътиборсиз. Истаса овқат ейди, истамаса рад этади. Кун бўйи кутган хотини хафа бўлишидан заррача ташвиш тортмайди. Ўринда ҳам ўзинча хаёллар суреди, алланарсаларни шивирлайди. Алламаҳалда ухлаб қолади. Ёнида гулдек хотини борлиги хаёлига келмайди.

Сабина кўчадан ҳар хил гап эшитса ҳам парво қилмай юрди, аммо энг яқин дугоналари билса ҳазил, билмаса чин, дегандай янги воқеаларни

таърирлашришгач, ўзини еб кўйи дерди: Музқаймоқ дўкониди ошнқ-маъшуклардай суҳбатлашгетган, ре-ториканинг алоҳида хонасида ўтишгетган, синфдо-шнинг тўйига бошидан тул сочгетган ва ҳамма раво тушганда Хосиятнинг ёнига бошқа йилитни кеттирмаган, кечки пайт Хосиятни уйига ташлага-ни бортганда ўтишиб хайрлашгетганлари ҳақидаги таълиқ - тилга ўтиб юрган гаплар унинг тинка - таълиқнинг куритиб юборди.

Аммо қизи орқали муносабатларидан хабардор эрининг эрига билдирди, кейин ўзи пичинг қилди, жонини айтди, озгина жанжал қилиб, бир неча кун таълиқни юрди, ота-онасига айтиб, уни тартибга келтирмоқчи бўлди. Ҳатто онсиникига кетиб қолди. Аммо бу таълиқлар кутилган самарани бермади.

Акмал қифасдан чиққан кулдай осмонларда учиб юрар, ерда азоб чекагетган хотиннинг ноталари кўксини кирмасди, у кар ва кўр эди. Бундан-да ёмон - Хосият билан муносабати ва ишқий сару-шангларини мулқо тан олмас, ҳаммаси туҳмат, биз фикрат бизнес ҳамкоримиз холос, деган фикрни маҳ-кам ушлаб олган эди. Сабинанинг фикрича, Хосият уни ўзини иситиб, оиласини ёмон кўрсатиб қўйган, бу макрни кесиш учун каттароқ парихонга бориш керак. У эса, бундай парихонни билмайди, бирор нарса бўлмай иш билан шуғулланмаган.

Аммоляри Акмал қайвақт ишдан келишидан қатъий назар, қизи ухлаб қолган бўлса, тепасига бориб бошини силар, икки юзидан ўтиб, илтинган нараса-сини ёстиги тагига қўйгач, кечки овқатга ўтирарди. Иштак билан овқатланиш давомиди ишларидан шик билан сўзлар, яширтган сирин йўқлиги учун ёмондод ва эркин эди.

Каттароқ пул тошган кунни хотини билан қизига алоҳида-алоҳида совға оларди. Бундан ташқари, шахардаги энг зўр кафета кечки овқатга олиб борарди. Топшган қувонччи ҳаёт маъносини белгилаётгандай эди. Ана шу маънога пулур етгандан бери Сабина ўзини ғариб ва нотавон сезади. Ҳозир кечки пайт ёки эрталаб телефони жирингласа, сирин очилиб қоладигандай «Тегма!» дея қизи ё хотинини жеркиб беради. Ҳатто улар телефонида фойдаланса ҳам гаши келади. Телефон почтасида Ҳосиятнинг соғинч билан ёзган, севги изҳор қилган, офисда интизор кутаётганлари акс этган SMSлари борлиги учун уни биров очиб ўқишини асло истамайди. Уни муносабатларнинг нозик белгиси, муҳаббатнинг ширин номалари сифатида асрашни яхши кўради.

- Шахсий нарсаларимга тегма!

Бу Акмал тез-тез такрорлаб турадиган буйруқ. Сабинанинг «Бегона эмасмиз-ку!» деган таажжуб ва нафратига эътибор ҳам бермайди.

Акмал ўзига ёқмаган олдий иш учун ўшқириб беришдан Сабина безиллаб қолган. Эри ишдан келса, бирор нарсасига тегиб кетишдан, ёқмайди-ган гап айтиб қўйишдан чўчигандай эҳтиёткор, омонат ва ҳадик билан юради.

Бу ҳол жонига теккач, ўз қадри, ғурури исён кўтарди-ю оиладаги ўз ўрнига тескари иш қилаётганини тушуниб, аксинча бўлишини мулоҳаза қила бошлади.

- Юзимишга оёқ қўйгани етмагандай, туноҳни мен қилгандай ўшқиради, виждонсизлик ҳам эви билан-да! Тилим қисик жойи бордай, индамай юраве-раман.

Энди бу тахлит яшолмайман, ё ажрашиб кетаман ёки Акмални тўла оилга қайтараман!

Энди ҳаётлар руҳиятига ёпишган шилимшиқдай нуронасди.

Сабинани бир неча кун эмас, ҳафталаб мулоҳаза қилди, муаммонинг ҳар тарафини ўйлади, ота-онани, қайнонаси билан маслаҳатлашди, ҳатто бир нечта дўстоналари билан фикр алмашди.

Ота-онаси:

- Ёш аралашсак, ўртадан парда кўтарилади, эрни эр қилишдан ҳам, қаро ер қиладиган ҳам хотин, - деб масала ечимини Сабината ҳавола этишди.

Қайнонаси:

- Жониндай сабр қилинг-чи, қизим, изига ёниб кетар, мен ҳам қараб турмайман! - дея унга таскин берди.

Қондоржигити психолог дўтонаси Фарантис эса интириқдиган гап айтиб қолди.

Дўтонажон, - деди у жилдий тортиб, - эркак қанин - мард, аммо мўрт бўлади. Ўзини жалб этган куч таъсиридан чиқиб кетиши қийин. Ҳозир эринг у билан биртами?

Хор кўни ...

Қурмасе туролмайдимми?

Навримида шунақа, кечалари уни ўйлаб чиққан-да ўшқиради.

Хурсанд бўлавер!

Нега? - таажжубини яширолмади Сабина, ҳатто дўстонасидан норози бўла бошлади.

Эринг шундай ёшдаки, ишдан, одамлар билан муноқотдан олган таассуротлардан ташқари, кечин-кечин ва аллақандай янги ҳиссийларга ташна! Бу нисбатини ҳаётдан олмагунча кўнгли жойига тушмай-

ди. Эрингги Хосиятнинг сеникига ўхшаматган оҳан-
рабоси ўзига тортган. У аёлни ёмонласанг, қарға-
санг, эрингнинг ундан эмас, сендан кўнгли қолади.
Кўзига тўнғиздан баттар ёмон кўринасан. Хосият-
дан кўнгли совигандан кейин сента исини қийин.
Энди дугонажон, сента битта маслаҳат бор...

Сабинага дугонасининг гаплари тўғрига ўхшага-
ни учун бутун вужудини кулоққа айлантириб эши-
тар, нажот йўлини топиб бераётгандай, кўзига умид
билан қаради.

- Акмал аканинг гашига тегма! Ишдан келса,
яхши кутиб ол, эрталаб ишга яхши кузат, нафратинг
тошиб кетаётган бўлса ҳам сезирма! Унга сингли-
сидай меҳрибон бўл!

- Кейин-чи?

- Хосиятдан таассурот олиб бўлгач, кўнгли совий-
ди, сен ва қизидан оладиган завқ уникидан ортиқ
эмаслигига ишонини учун унга озгина вақт бер!

Сабинага Фарангиснинг гаплари яхши таъсир
қилган бўлса ҳам, эр хийнати жимгина, орсизлар-
ча кузатиб туравераманми, деган саволни бергиси
келди. Энди оғиз жуфтлаганида, Фарангис тўсиб
чикди.

- Уни жимгина кузатиш орсизлик эмас!

- Унда нима?

- Сабр, андиша! Эрта хурмат ва туйғуларини
қадрлаш ҳисси!

Сабина шартта ўрнидан туриб, дераза олди-
борди. Қалбиди янги саҳифа очолган дугонасига
хайрат билан қараб, ҳаммаси ўтиб кетди, бахтли
яшайсан, дегандай жиммайиб туришидан елкаси-
дан тоғ ағдарилгандай, Сабинанинг кўзига ёш
келди ва уни бағрига босди...

Фарангис вазиятдан фойдаланиб, чала қолган
ёнинг тугатиши лозим эди.

Антанларимни қилсанг, Акмал ака тез орада
орига қайтди. Хатто пушаймон бўлди, олдингда
ёшдан, аввалгига нисбатан сени икки-уч қарра
кўпроқ қадрлайдиган бўлди.

Хосир Сабина ҳамманинг гапини хаёлидан ўтқа-
тириб, Фарангис билан нега аввалроқ маслаҳат-
ланганига хайрон бўлди. Психолог асаб билан
интуитивинини ўйларкану, киши руҳиятини чуқур
бўлишини хаёлига келтирмаган экан.

* * *

Акмал Хосиятнинг хонасига кириб, эсанкираб
ёмон Хонандаларнинг расмлари, «ТИТАНИК»
фильмининг Жек билан Роуснинг кема олдида
кўнглини ёзиб тулган сурати, майда-чуйда суве-
нирлар буюмлар олиб ташланган, ўрнига Пабло
Пикассо билан Крамскийнинг тўртта, яна аёлқай-
ти расмоннинг дентиз бўрониди қолган, ҳалоқат
вазирлиги улкан кема расми осилган, деворнинг
ёмон томонига иккитадан катта - катта сунъий тул
қўйилган, дераза тоқчаларида ўндан ортиқ жонти,
перронли туллар бор. Хона аввалгисидан сарипта,
фойдал.

Хосият Акмални ўпиб кутиб олган бўлса-да,
интуициясини йўқотмади. Табасумга мойил кўз-
ларига чарақлаш эмас, маҳзун мулоҳазалар бор.
Савол-сўал, ҳол-аҳвол сўрашиб бўлишгач, Хосият
ўнга юзланди.

Шаҳардаги дўкондан ўн кунлик пулни, зарур
буюмлар руҳиятини олиб келсангиз!

Авваллари иш битиргани Акмал билан борарди. Зарур юмуш бўлсагина офисда қоларди, шунда ҳам у кетаётганда бўйнига осилиб:

- Йўлда кингир-кийиш қизларга қараб юрманг, тозаси шу ерда, хўпми, асалим? - дея тайинлаб жўнатарди. Сўнг кўнгиروق қилар, SMS жўнатар, келгандан кейин бўйнига осилиб, ҳаяжон билан бўсалар олаётганда кўзлари соғинч ва эҳтирос билан ёнарди.

Ҳозир ҳам ўпишиб хайрлашди, аммо Акмалнинг назарида, хурмат ва одат юзасидангина қилди.

У машинани шахар томон секин хайлаб бораркан, Хосиятдаги ўзгаришни ўзича таҳлил қилди. Аммо дўконга етиб борувча ҳам, пуллари йиғиштириб Хосият билан тушлик қилишга шошаётганда ҳам сабабини тополмади.

Офиста келса, Хосият йўқ, эшиги кулф эди. Хайрон бўлди. Биринчи қаватда ишлаётган ходимлардан сўради, улар қаргга кетганини аниқ айтишолмади. Кўл телефонига кўнгиروق қилди, ўчирилган. Энди боёғи таажуб ўрнини аччиқланиш эталлади. Адам туйғуси билан рашқи кўзгала бошлади. Кейинги икки йилда бу ҳолга биринчи дуч келиши. Нима қилишни билмай, коридорда турганда иккинчи қаватга кўтарилаётган одамнинг қадам товуши эшитилди. Сўнг эрталабки қиёфасини ўзгартирмаган Хосият кўринди. Акмал аввалгидай даст ўрнидан туриб унга пешвоз чиқди, белидан оҳиста кучиб, юзига юзини босди. Аммо аёдан оҳанрабо эмас, итаралитан нур таралаётгандай эди. Уртадаги бегоналик зоҳиран сезилмаса-да, ботинан аён эди. Аёл эшигини оча бошлади.

- Акмалжон, - деди Хосият ўйчанлик билан унга

қараркан, - Мана бу калит сизнинг хонангизники! Акмал темир халқага ўтказилган учта янги калит қараркан, нима бўлаётганини унча тушуномди.

- Хоналаримиз алоҳида бўлгани яхши! Юринг, энди кўрсатаман.

Коридор охирига боришгач, Хосият чап томондаги эшикни кўрсатиб, очинг, дея ишора қилди.

Безириб хона Акмалда ғалати туйғу билан бирга «Нега алоҳида-алоҳида ўтиришимиз керак?»- деган таажуб уйғотди. Яна бир қадам бир-бирларидан узоқланишдай, бегоналик ҳисси ортгандай, юрагини ёнменгиз туйғу сезди.

- Сизнингиз борлиги учун идора телефонига ҳо-ҳот йўқ, деб ҳисобладик!

Акмал янг этиб унга қаради: «Ким билан?»

- Сиз бошқа ташиқлотлар билан боғлиқ ишларининг битириб кўчада юрасиз, хонага қамалтиб ўтиришсиз, тўғрими?

Акмал ижирганиб кўйди. Жавоб беришга улгурини, Хосият коридорга чиқди. Сўнг:

- Мен хонамда бўламан! - дея бир қадам ташлаши билан Акмал унга яқинлашди. Аёлнинг асаби та-риқатга ўхшарди.

Кеңирасиз, бутун бошқачароқмисиз ё менга шундай туюлтирми?

Хосият саволни кутгандай «Билмадим» дея елка қисқарди, хонасига кириб кетди. Бироздан кейин эшик ширк-ширк этиб, ичкарисидан кулфланди. Акмал бир ҳолатда анграйди. Уша калит юрагига оғир боғлангандай, кўксида оғриқ пайдо бўлди-ю етганда ўтириб қолди. Бу алоҳида хонага кўчган вужунинг эсла қоларли воқеаси эди...

Ресторан ходимларидан бирита тушлик айтганда

дарров хозир-у нозир қиларди, аммо кўнглига сифатли. Столлагги минералдан бир стакан ичди. Юрак тафти босилмади. Иккинчи стаканни бўшаптиб, сали ўзига келгач, диванга узалта тушганча ухлаб қолди... Уни телефон мусиқаси уйғотиб юборди. Мияси тиниқиб, асаби жойига келган, ўзини бардам ҳис қилаётган эди.

- Далажон, яхшимисиз? Ишлапсизми, уйга қачон келасиз?

Киз даласини телефонда «тўтиб олгани»дан фойдаланиб қолмоқчидай саволларни тахлаб ташлар эди.

- Ишимни тўтатиб кетаман...

- Биз сизни кутяпмиз, тезроқ келинг!

- Хўп, асал қизим...

У Ҳосиятнинг хонасини итариб кўрди. Кулфланган. «Боядан бери чикмалимикин ё бирор жойга кетдимикин?» Эҳтиёткорлик билан тақиллатди. Жавоб бўлмади. Ҳайрон бўлганча пастга тушди. Ҳўрандалар билан ишлаётган ходимлардан сўрагиси келди-ю катта ёшли ходиманинг «Уни сиздан сўрашимиз керак» - дея пичинг қилишидан чўчиб, ташқарига отилди.

* * *

Ҳосият эшикни кулфлатди-ю, йиғламоқдан бери бўлиб диванга ўтирди.

«Бирдан расмий киёфата кирганим унга ёмон таъсир қилимикин? Бундан кейин фақат дўстона, бизнес ҳамкор сифатида муносабатда бўлишни ётиғи билан тушунтирсам бўларди-ку!»

Ўтган ишлар, оқсочнинг гаплари, келажак ҳақида

ин сўрагани, қалбини изтироб қоллади.

Аммо билан ишқий муносабатда бўлгандан бери унга бирор марта бу тахлит муомала қилмаган, келажуки ва ачиқланиш уйғотадиган ишта қўл қўнган эди. Бир-бирларини имо билан тушунишдан, нутқо нафас олишдан ниятлари сезилиб турган. Қисси, қисрда учрашув белгиланган бўлса, ниятларига тўсик бўлмаган.

Энди бирдангига ўртага девор тикланса, иш орқага кетмасмикин?

Қиссинг ўзини қониқтирадиган жавоб тополмас, яраган ениқлиб, мияси шишиб кетаётганга ўхшарди.

У анжонга чўзилди. Боши айлангандай, хаёллари чўзилди, бетоқат ва сабрсиз эди. Ўрнидан турди-ю, бир неча кун аввал хўжалик мудирини супермаркетдан келтирган сурат олдида тўхтади.

Улкан денгиз, мовий туман орасидан келаётган кема бўронга учраган, ҳалоқат ваҳмини сезган матроҳлар ишак арконларни белларга ўраб пастга тор-послар, елканларни туширишга шошиладилар. Параллелга тушаётган сув, улкан гажакдай хайбат билан тоғ сириб келаётган тўлиқинлар ваҳми фожиона нитиқларидан сезилиб турибди. Хизматқолар сувни индориб ташлаш билан овоза. Бир сония бой берилса, парқ бўлиш муқарар. Шамоқ тувиллайди, кемадан сув қаррига фарқ этмоқчидай елканларни кўри билан итарди.

Олинган мовий туман ортидаги булутлар орасидан ёлғизлар-билинимас кўёш кўринади...

«Урат осилган кунни бирров қараб кўйганди, «Нотининг аёл»- фойтундаги гўзалнинг мағрур ва сирли нитонинг хаёлини кўпроқ жалб этгани учун уни ёлдан

чиқарган эди. Ҳозир астойдил тикиларкан, жонли ҳаётни кўриб хайратга тушди.

Ҳаёти - кема, ўзи - матрос! Худо тақдири тўрисида ўйлашга мажбур қилиптими? Бу - янги эврилиш арафасидаги аломат эмасми?

У расмдан кўзини узиб, диванга ўтирди, аммо диққати яна суратга тортилаверди.

Ҳаёт зарбаларига бардош бериш учун кечаги курашлардан қолган бардош этилими ёки янги йўлга ўтса, Худо янги куч-қувват берадими?

Акмалсиз, ёлғизлик азобида енга оладими ёки Аллоҳнинг рақибларини бартараф этиш учун берган сабрдан қарз оладими?!

Аёл изтиробли ўйлардан толиқди. Акмални кўргиси келди, бир неча марта рақамининг ярминини терганда оқсочининг ўтиглари, ўз қарорини ўйлаб, аппаратни диванга ташлади. Аммо ундан эътиборини узмади: Акмал кўнғироқ қилишидан умидвор! Бир неча марта жиринглаганда шопилиб эжранга қаради, бегоналар кўнғироқ қилганига аппарат айбдордай, уни столга отиб юборди...

Кўзи илинганини сезмади. Уйғонганида кун ботган, атрофни қоронғилик пардаси ўрай бошлаган эди. Шопиб турди-да, сочларини тартибга келтириб уйга жўнади...

Йўлда кетаркан, Акмал кетиб қолганига аччиқланди, айбни ухлаб қолганига юклаб, ўзидан ранжигандай уйга кириб борди...

Кечки пайт уйкуси келмади, аламзада кайфият билан диванда у ёққа тўлгонди, бу ёққа тўлгонди, таскин толмади, кўрпага бошини ўраб, хўрсиниб-хўрсиниб кўйди.

Акмал ишхонадаги муносабатдан ранжиган бўл-

ганда, кеч кимта билдирмади. Қизи бўйнига оғирлиқда ранжи йўқолди. Овқат пайти кўнглида хотиржамлик ҳужмрон эди. Сабинанинг табасмаси билан чой узатиши дилини яйратди, Қизи унга парона бўлиб, тинмай бўйнидан қучоқлайди.

Адамда, - деди сўнгра қошларини учуриб, оққуш билан қўлларини икки тарафга ёйarkan, - Кино-театр ёнидаги янги музқаймоқхонага бориб, бирпас ўтиришдик!...

Қизининг чиройли овозида ялинчоқ оҳанг бор. Акмал эриб кетди. Қизининг икки юзидан, пешонасида ўйди.

Жўда, она қизим!

Қиз «Урсел» деб қийқириб юборди-да, сакраб, оғир чили бошлади. Кейин онасини ўтиб:

Тезроқ кийининг, янги кийимларимни топиб беринг! - деди.

Акмал машинани тозадаб бўлганида, она - бола янгираб-янгираб чиқиб келишди.

Мен дадамнинг оллиларига ўтираман!

Учра қол, менга орқаси ҳам бўлаверадди.

Мен дадамга қараб кетаман, сиз уларга ойнадан қарангиз, тўғрими, дадажон?

Акмал қизига қараб жилмайди-да, рулни қучоқлаб олди.

Унингнинг ақли қизим нотўғри гапирармиди?

Улар етиб келишганида одамлар кўп, болалар шуғулланиб, гулхона хиббониди юришарди. Шўх миника, машхур хонанданинг ёқимли овози дилларга ором берди.

Ишда, сиз оймларни қанча яхши кўрасиз? Акмал дошираб қолди. Қиз «Факат тўғри жавоб

беринг!» дестгандай, жишдийлик аралаш синовчан нигоҳ билан қараб турарди.

«Севинш имкониятининг ярмича» деса, «Кока - кола» хўплаб жавоб кутаётган Сабина «Ҳалиям юрагингизнинг ярмида ўша Хосият бор экан-да!» дейиши тайин, ё кўли билан кўрсатиб, «машуунча!» деб ҳазилга бурворгани маъқулми? Лекин бу ҳулоса ўзига ёқмади.

- Сениям, ойингизиям юрагининг ҳаммаси билан яхши кўраман!

Рухшона кўзларини пирпиратиб, бир ойисига, бир даласига қаради-да:

- Юрагингиз қандок, далажон? - дея кулимсиради.

- Отнинг қалласидай, асал қизим!

- Ийе, у жулда катта-ку!

Қиз таажжуб тўла кўзларини отасига қалаб, лабларини чўчайтирди.

- Мен ҳам сизларни ўшандок катта юрак билан севаман-да, Рухшонажон!

Қиз онасига қараб, бошини қимирлатди-да, музқаймоқдан бир қошиқ ютгач, навбатдаги саволга ўтди.

- Сиз тўғри гапирмадингиз, далажон?

- Нега?

- Иккала кўзим билан яхши кўраман десангиз рост бўларди!

- Э, шунақа демайсанми? Агар билганимда тўрт кўз бўлиб олардим-ку!

Рухшона кулиб юборди. Бошини орқага ташлаб, креслога ёйилиб, ўтириб қолди. Ота-онаси нега кулган, дегандай қарашганда ҳам баттар куларди. Акмалнинг назарида «Шуниям билмайсизларми?»

ахшидан яна қаҳ-қаҳ отиб куларди.

«Синфизмиздаги Сардорнинг итита ўхшаб, тўрт-кўзликка-ку, нега ундай депсиз?»

Амвол кичкина қизидан мот бўлиб, пешонасидан тер чиқиб кетди.

Рухшона, «Фанта»нгни ич, даланг бироз дам беришар, хўлми?

Хуш!

Қиз зарфа қилгандай онасига чимирилли. Орага сирғитиб чўқди.

«Ушунатгани бўзмокчидай янги кўшиқ бошланди. Маншкур хонанданинг «Ёнимда ётди мунис бир ада, Фариқ у сен эмас, у тўзал бошқа»си ҳамманинг

индиштини тортди. Акмалнинг ҳаётини акс эттиришдан, Сабинани хўрлаган каби юрагида изза ҳиссини уноттирди. Хотинига бир қаради-ю «Бўзқўтар-ни деб мени камситдингиз, хўрладингиз, барита

тиним, сабр қилдим, охиригача шундоқ кетаверининг, энди исён кўтараман!» дегандай қараб, Ак-

малнинг юрагини тешворай деди. Ашула авжида Амвол пел нафрати босириб келаётгандай хотини-

ни чўчиб қарайди. Рухий қудрат ва кўзида пайдо

шган қисос алангасидан юраги ўртаниб кетди. Аёл

да, ҳаммасини елкасидан оширгандай ўзини хуш-

тареке тутта бошлади.

«Эди шўхроридан кўйса бўларкан!

Эди, дитиб келайми?»

«Эдинг чакқонлик билан креслодан турган қизи-нинг кўзига таажжуб ва савол билан термулди.

У синфдонининг даласи. Мени танийди...

Амвол ўнгайисизликдан кутуладигандай свл енгил тортиб. Бироздан кейин бино пештоқидати овоз кураштирадиган Зулайҳо Бойхонованинг шўх кўшиғи

янтради. Ўтирганлар жонланишди. Чапак чалишар, шўх аёллар рақсга тушардилар. Ҳамманинг кўзи ўша томонга қадалган. Йигитлар қизларни рақсга таклиф қилишди.

- Даджон, ойм билан ўйнамайсизми?

Акмал даст туриб, Сабинани ўртага бошлади. Рухшона қувонганидан қарсак чаларди. Танишлар таажжуб ва ҳайрат билан кузатишар, қийқ-иришар эди. Сабина ийманишни йиғиштириб, чин юракдан даврани айланар, завқ билан ўйнади, аёллар эр-хотинни ўраб олишди. Акмал янги кувёдек қовушмай турди, хотини ташаббусни қўлга олгач, Ҳамма қарсак чалар, Сабина хинд қизлари каби тезкор ҳаракатлар билан рақсни ўхшатиб қўярди. Қийқирик, қарсак авжига минди, нигоҳлар улар томон қадалган. Муסיқага мосланган чирок ҳар тарафни айланаб ёритар, нур тушган юзларда шодлик, қувонч балкирди. Чироклар тўла ёнганда атроф ёришар, ярми ўчганда нимқоронғилик ҳосил бўлар, бу ҳол даврага ўзига хос шукӯҳ бағишларди.

Сабина ўйнаб чарчамасди, аёлларни ёнига олди, даврада хурсандчилик, шодлик.

Бир чеккада қарсак чалиб турган Акмал икки стол нарида биров кузатётганини сезди-ю танимади, аёл кўзини узмади. Ҳар томонга юриб ёниб ўчаётган прожектор нури юзига тушганда танишдай кўринарди-ю ёруғлик ўтганда бетонга ўшаб қоларди. Аёл таъсир ўтказмоқчидай, кўзини узмаётганидан фойдаланиб, ёруғлик қайтиб келишини кутди ва аёлни таниди. У - Ҳосият эди! Қимирлама, анчадан бери кузатиб ўтирганли.

- Нета столимизга келмади, орамиздан ола мушук ўзини-ку! Дўшмандай кузатиб туриш шартми?

Акмалнинг ҳиссиётини сезгандай, Ҳосият ерта қариб олди. Ҳатто бошини қимирлатиб сўрашиб қўямасди.

Хотининга қарали: дунёни унутиб, рақс тушяпти...

Унга боришганда бу ҳақда хотинига секин ёрилди. Сабина ҳаммасини билган, кўргани учун Фарҳонанинг маслаҳатларига амал қилди.

- У фаросатли аёл, бизни безовта қилгиси келмади.

Аёл мардасини ютиб, чиройли муомала қилаётганидан Акмал севинди. Авваллари пичинг билан сориб-санчиб оларди.

У Ҳосиятдан узоқашаётганини англаб, «Наҳотки, бора-бора бетонга айлансак?» дея юраги тирилди...

* * *

Аммо пул кўпайтиришга ҳар доим учун жон-жаҳди билан киришарди. Мўлжалдаги суммани топар, бу пайдала Ҳалиманинг суянган тоғи эди. Ҳалимани оғирининг ҳақоратларини унуттирган ҳам Авазнинг шу муносибати эди.

Пул - ёпиқ эшикни очадиган калит, соқовни кайратилган тил, ЭРКИНЛИК тотини берадиган сарфни тиекча, деб тушунарди Аваз. Аммо касалхонадан чиққандан бери бу ишга шахди кам. Ҳалима ердонини сўраганида, тайинли жавоб айтолмади.

Ҳаражатларимиз кўпайди, пуллар, тилларни тефрак қайтариб олмасак, сармомизнинг таги кўриниб қолди!

Эслатма яхши, аммо хазина яна таъйини келтир-масмкин?

Шаҳардаги квартирата боришганда Ҳалима Аваз-ни аввалги ҳолига қайтариш режасини тузди.

Тушликдан сўнг дераза олдида борди-да:

- Ҳаракат қилмасак, - дея дўппая бошлаган қор-нига ишора қилиб, кафтини кўйди, - Мероҳхўри-мига ҳеч нарса қолдиrolмаймиз.

Ҳалима унга яқинлашиб илжайди. Бўйнидан кучоқлаши билан иссиқ нафас, эҳтирос уфурган танаси билан йиғитга таъсир қилди. Аваз бўйнидан ўтиб, сочини силди.

Аёл, бемалол сўзлайверинг, дегандай жилмайди ва унинг тиззасига ўтирди.

- Шу болани олдириб ташласангиз! - дея Аваз унинг қоринни силаб.

Ҳалима кулоқларига ишонмай, йиғитнинг кўзига қараб «Шарт!» деган маъно уқди-ю, бўйнидан кўли-ни олди ва диванга ўтириб, пешонаси тиришди.

- Ўғил туғсам, сизга ҳам яхши-ку?

- Мен мулладар билан галлашдим: никоҳимизга уйдаги хотин рози бўлмаса, бола ҳароми ҳисобла-накан!

- У катта бўлиб қолган, операция йўли билан олдириш мумкин!

- Ҳозирги медицина бундан катталарини ҳам аёлга шикаст етказмай олади...

Ҳалима зарда билан даст турди-да, дераза ёнида-ги креслога ўтириб, оёқларини чалкаштирди.

- Наҳотки, жонимни хатарга кўйишни истасангиз! Фамилиянгизни беришни истамасангиз, ўз номим-га оламан!

- Мени тўғри тушунинг...

Тушугитиринг!

Ҳоти ёшмиз, оилам билан тил топишгунимча сиз қўласангиз! Бировлар устимиздан кўтмайдингиз, бундан ботирайдингиз, иккимизга ҳам қувонч кел-тиришнинг иш қилсак...

Бу яхши, - дея Ҳалима ерта қараганча уйда-борди, - аммо сочимиз оқариб, гўр оғзи кўриниб кетмасмикин, деб кўрқаман!

Аммо бойликни қайтариб олайлик, бола кўриш керак кетмайди!

Ҳалима муаммодан тезроқ кутулиш учун унинг фирини билишни истарди. Иштироб тўлган кўзла-рини Авазга қадди.

Эртдан касалхонага ётиб болани олдириш, - мувофиқ сўзларди Аваз, - мен Султон ўғри билан шўрлулининг учун ишончли одам топаман.

У, - бошини қимирлатиб тап бошлади аёл, - шундан қамоқдан келган, яна кетмоқчи, деб эшит-ганим. Эҳтиёт бўлинг, Аваз ака!

Аваз «Ҳалима бола олдиришга рози» дея, кейинги кунда ҳақда фикрлай бошлади.

Ҳажратчилар олдида боришганда Ҳалима унинг фирини кўзига термулиб, кўлидан ушлади.

- Сиз хатарда қоладингиз бўлсангиз, ўша бойлик-ни кетаман, Аваз ака!

У миннатдорчилик маъносиде аёл кўлини қисди. Қаттиқлирида Ҳалима унга беш юз доллар пул берди.

Унинг бошқалар бажарсин!

Аммо эрталабдан бери ёт тутишдан ноҳуш эди, энди «фироқлиги аёлисиз-да!» дегандай қаради-да, унга шунинча эшитганини очиб берди...

* * *

Иккита шериги билан «Сабо» ресторанига кирган Султон кўз таниш официантни имлаб чақирди.

- Хуш кўрдик, ака! - деди у кўлини кўксига кўяркан, - Нима буюрашлар?

- Отинг нимаиди, асал?

- Ойсара, акажон!

- Ўзинг ҳам ойда ўхшайсан, дўндикча!

Мақтов хуш ёққанини билдирмоқчидай, Ойсара ёйилиб кулди.

- Биринчи ўринда бизга мясной закуска бер, кейин ароматли тозасидан, ҳа ҳалиги бор-ку, «Почка...»ми, «Графф»ми, ўшанисидан келтир, тез оёғингни кўлга ол.

Официант дафтар-қаламини фартути чўнтагига солиб қайрилиб кетаркан, ортидан шаҳвоний суқ билан тикилган Султон ёнидагига пичирлади.

- Менбон экан!

- Бизбопийм бормикин, уста?

- Пул бўлса чанталда шўрва, ошна!

Биринчи қадах иш ўнгидан келгани, иккинчиси, Ҳалима билан Авазга ўхшаган лакка балиқлар кўпайиши учун, учинчиси эса, ҳамма тошганимиз ўзимизга буюрсин, деб ичилди.

Бир соат роса маза қилишди, Султон нарироқда уларни кузатиб турган официантни чақирди. У муқом билан келиб, стол олдида тўхтади-да, Султонга кўз сузди.

- Жонидан, аввал ҳисобни беринг, кейин бошқа ишга ўтамиз, хўпми?

- Бир оғиз гапингиз, акажон!

Кўз очиб юмгунча у ҳисобни узатди.

Султон ҳисоб мўлжалдан кўпайиб кетганини сезиб эҳтироз билдирмади, ҳаммасини санаб берди. Шериклари кўзгалтач, у официантнинг билатидан шикан. Аёл хизматингизга тайёрман, дегандай широк чорловчи нигоҳ билан стулга ўтирди.

Кўнглида янги «кийикчалар» бор, деб эшит-

гани.

Кейин бирини кўнглилари истайди?

Официант ёш-ёш қизларнинг суратини кўрсатди. Унингнинг оғзи очилиб қолди. «Кийикчалар» - ёш, чиройли, кўзлари сузик! Султон аввал муқом-нироқ билан кўзларини жовдиратиб турган официантга қарайди, сўнг ўртадагисини бармоғи билан кўрсатди.

Иккинчи, акажон! - деди официант расмларни ишга дафтари орасига соларкан, - Ярим соатдан кейин шу манзилга борасиз!

Аmmo айтиб кўй, биз уч кишимиз, тонгтача айш қилганимиз...

Мани, соққасига чидасангиз бўлгани, эрталаб ўн соатга ёшга йилгичага айланасиз...

Султоннинг оғзидан суви келди. Бунақасини кўрагани билганиб турарди.

Хей, гўзал! - деди у официантнинг илгидан кўраб, иккинчи кўли билан кўкрагига урааркан, - Султон - эркак! Жононларга пулни аямайди!

Санага ўхшаганлар - бизнинг ҳам жону дилимиз, акажон! - у кўзини сузиб, қошини учириб, янги широклар олдида кетди...

Султон кўнглига чиққанида шериклари такси ушлаб келган экан, ҳамма жойлашгач, ҳайдовчига манзил-ни тунувтиришди. У мийиғида бир кўлиб кўйиб, гапини босди...

- Нима буюрадилар?

Ойсара мижози Эрташ ўғрининг буюртмадан та-
шқари нимадир сўрамоқчилигини тушунди-ю, кўп-
рок фойда кўришини мулжаллаб, унга яқинроқ
борди.

- Чой-нон, яримта шўрва!

- Ичкилик керакмасми?

- Кейин, асал қиз!

Унинг кўзи Султонлар чиқиб кетган эшикда эди.
Официант манзил берганини билган, индамасдан
кузатган, ўзини танитмасликни лозим кўрган эди.
Ойсара буюртмаларни келтиргач, энгашиб, ми-
жозга пичирлади.

- Яна қандай хизмат бор, акажон?

- Фаросатингизга беш! Султон кетган манзилни
беринг, биров билмаслиги шарт, хизмат хақи ўтган
сафартидай... Ҳа, айтгандай, «кийикча»га тайин-
ланг... биласиз, а?

Ойсара лаби билан ҳаво ютиб, энтикди-да,
бошини қимирлатди.

- Ёқимли иштаҳа, акажон!

Нафси ором олган Эрташ лабини салфетка билан
артаркан, Ойсарани имлади.

- Ҳисоб!

- Саккиз минг, акажон!

Эрташ унга жиддий қараб қўйди-да, бир даста
беш юз сўмлик узатди. Ойсара пулни чўнгатига
солди-да, «Нокиа»сини олиб рақам терди.

- Гулпошча!- деди сирли тарзда бироз пичирлаб,
- Султон акагни чекадаги алоҳида хоната жой-
лаштир, кейин у билан ишнинг бўлмасин...

- Тушундим, жоним...

* * *

Эри автохалокатда ўлгач, Гулпошча қишлоқдаги
инвалид қолган ўн беш сотихли ҳовлини сотди-да,
инвалидга уйларини евроуслубда таъмирлатиб, икки
болосин билан кўчиб келди.

У шахмат билан битадиган ишни ёқтирмас, ҳамма
нарсани осон эришишни истарди. Бирор идорага
ини билан бора, чиройли кўзаларини ўйнатиб, қоп-
кари қошларини қоқар, бошлиқни эритадиган ши-
рин тиллар билан катта-катта ишларни битириб
қоларди.

Совида эрини ўз ишларига аралаштиришни ёмон
қўйиб, қуерта кетиб, қачон келиши, ким билан
эришини ва қандай масала бўйича мулоқот қили-
шини ҳам айтмасди. Енгилтак дугоналари кўп бўл-
гани учун пушдор эркакларни овлашни яхши кўра-
ди.

Чакки босишлари, эрдан устуңлик қилишларини,
ақли ширитта мойил давраларнинг гули бўлиб юриш-
ларини эри сира ёқтирмас, айни дамда уни тўғри
пушта соғиништа кучи ҳам етмас эди. Уйга кеч келган,
оёқидан коньяк ҳиди анқиган дамларда эри тертаса,
Гулпошчадан бағога қолар, у бутун маҳаллани
ишига кўтариб, «Феодал эрнинг дастидан дод!»
берди.

Эрининг асаблари чарчади, боғалари олтида обрў-
ли қолмади, дилослик, орсизлик ва заифлик азобини
етини учун ичкиликка берилди. Эрталаб жанжал
пуган кулларининг бирида буфетга бориб тўйиб
кетди-да, ишхонасидан дам олиш учун кетаётганида
рузини бошқаролмай қолди...

Гулпошчанинг ёши қирқдан ўтандан кейин ҳар

Канча пардоз-андоз қилмасин, танаси бўшашиб, юзлари сўлиша бошлади, жазманлари секин-аста уни эмас, у топиб берган «кийикча»ларга кета бошлади. Унинг қалби алам зардобига тўлди, биров ёш йигитчалар билан юрсанг, ёшарасан, дея маслаҳат берувди, ёнидан пул сарфлаб, улар билан кўнглихушлик қилди, бироқ пул заводи йўқлиги учун йигитчалар донга тўйган қушлардай, ўзга экинзорларга учиб кетишди...

Қариш - енгилтак аёл учун фожа эканини ўйла-са, кечалари изтироб чекар, уни аламзадалик ботқоқидан тортиб олаётган бирор куч кўринмас эди. Юзига тушаётган ҳар бир чизик кўнглини тилаётган пичоққа ўхшарди. Қараган сайин кўксига ханжар ботарди.

- Энди кўшмачилик қил! - дея маслаҳат берди ўша таниши, - Қизлардан кўпроқ топасан!

Гулпошша узоқ-узоқ мулоҳаза, қайгули ўйлардан кейин тақдир ёзуғидай - шу маслаҳатга амал қилишга бел боғлади. Аммо чиройли эркаклар билан айш қилиш армони ниши ўткир чаёндай кўнглил тубинини чақиб тураверди...

Шаҳардаги уй тўла таъмирдан чиққандан кейин янги мебеллар сотиб олди, унга хонани унга «кийикча» учун мослаштирди. Бирини ўтай акаси бўзиб қўйган, бири онаси енгилтаклиги учун уйдан қочган, бири иккинчи эрникида тинч яшаши учун онаси томонидан ташлаб кетилган бўлиб, ҳаммаси сулув-сулув эди. Гулпошша уларга янаам сулув бўлиш йўлларини, эркакларнинг кўнглини овлаш, чўнтакларини қоқиб олиш учун қандай хийлалар ишлатиш, бир кечда бир олам пул топиш учун мижозни қай қўйга солиш кабиларни мидидан

сиринча ўратди. Қизларда ҳам истевдод бор экан, шундан чиққанини оқизмай-томизмай ўхшатиб кўришарди. Ишлар юришиб кетди. «Ласетти», «Эпи-ка», «Мерседес» минган бойваччалардан ўнлаб жаман топилиди. Улар айш-ишрат деса, томдан топилишдан хилдан бўлганлари учун Гулпошша-нинг сандикчаси «Кўки»га тўлиб бораверди. Про-фрактика инспектори ҳамда маҳалла бошлиғини қанча оғрини юмиш учун тоҳо «меҳмон»га чақириб, «қизликчилар» билан қилган кўнглихушлиklarини шайхонларга тушириб кўярди. Тоҳо тўнни тескари кийиб, пуписи қилсалар, бошлиқларига дискни кўриб берар, улар ариза ёзишга мажбур бўлардилар. Гулпошша пуллар суздай оқиб келиши учун ҳар қандай юкселикдан қайтмас, бировларга раҳм қилса, бу топиш мумкин эмас, деб ҳисобларди.

Айрим масбуллар гапга кирмас, қайсарларни жонловати керак бўлганида Гулпошшани ишта со-лишар, унга-мунча қарандалар «кийикчалар» ётоқ-тонини билан тиллари тугилиб, бошлари эгилиб чиқи-шар эди. Булуи Ойсара билан қисқа мулоқот ҳам ана шундай ният билан амалга оширилган эди.

Атраси икки шериги билан Гулпошшага кўнгирик қилди.

Дарвозанглизни очиб қўйсангиз!...

Гулпошшани маънони эслатувчи оҳанг билан тўра эди.

Сен учун доним очик, жоним!...

аларга эса, ҳа, йигит дерди). Унинг режаларини амалга оширишга кўмаклашуви навбатдаги лаззат учун пойдевор. Бундан ташқари, Эргашнинг «иши»-дан ўз улушини юлиб олишни ҳам унутмасди.

Машинани ҳовлидан чиқиб кетишга ўнглаб ичкарига киришганида, Султон онадан янги тутилгандай ухлаб ётар, битта «кийикча» кийинаётган эди.

- Ярим соатдан кейин уйғондинг! Гулпошша тезроқ қимирланглар, деган маънода гапирганини Эргаш тушунди, унинг имоси билан одамлари Султонни чойшабага ўрашди, ҳовлининг чироқлари ўчирилгач, машинага юклашди.

- Ўликдай оғирлигини қаранг! - деди йигитлардан бири оёғидан ичкарига итараркан.

Машина кетгач, автоматлашган темир дарвоза шарақлаган овоз чиқариб бекилди... Сўнг ҳеч қандай воқеа рўй бермагандай ҳамма ўз «иши»га шўнғиб кетди.

Бу бино собиқ шўролар даврида шаҳар умумий овқатланиш корхонасига қарашли бўлиб, биринчи кавати кафе, иккинчиси ресторан, учинчиси меҳмонхона эди. Ертўласида озик-овқат маҳсулотлари сақланарди. Ошхоналар хусусийлашиб, корхонага иш қолмагач, бинони раҳбар арзон - гаровга сотиб олди, аммо иккинчи ўғли наша савдоси билан қамалиб кетгандан кейин учинчи ўғли бинонини аввалига ташкилот ва хусусий фирмаларга ижарага берди. Ижара ҳақини банкдаги ҳисоб рақамига тўлаб турилди, у «қуруғи»дан тортишни қулайтиргандан кейин эса, ижарачилардан нақд пул талаб эта бошлади. Уч ойдан кейин уларнинг ярмидан кўпи бошқа бинолардан жой топиб кетиб қолишди. Қолганлари йил охиригача пул тўлаб қўйишгани

учун ноилжоз ўтиришди. Янги йилда эса, бинода бирорта ҳам ижарачи қолмади. Муолажа учун пулга эгнэжи қулайган собиқ раҳбар бинони Эргаш ўрнига арзон-гаровга сотиб юборди. Асли Эргаш кўчмас мулк олди-сотдиси билан шугулланмайди, автомобилларга метан газ қуйиш шаҳобчаси бўлган яқин таниши унинг номидан сотиб олганди. Эвазига Эргашга ертўласини бепул берди. Ертўла энгил машиналар бемалол кириб чиқадиган катта бўлгани учун пинҳона ишларни битиришга жуда қулай эди.

Султонни юклаган машина секунглаб келди-да, пистолка - ертўла томон юрди...

Султон ўзига келиб, борлиқни идрок эта бошлаганида аввалига ҳеч нарсгага тушунмади. Ҳамма ер қоронғи. Тил усти, томоғи тўрида тахир таям сезганини ҳисобга олмаганда, ҳузур қилиб ухлаган, кўзини очмай, қўлларини икки томонга ёзганча, ҳузур қилиб керилди. Сўнг кўзини очмоқчи бўлганида китриқлари қаттиқроқ нарсгага тегиб қайрилар, юзи атрофи, яноқлари ва қошига матога ўхшаган қуттиқ нарса ботарди. Шундагина кўзи боғланганини, қутлиммаган кўнгилсизлик содир бўлганини аниқлаб, қўли билан матони олмоқчи бўлди. Аммо кўзини кимдир маҳкам ушлади-да, билати ва кафти ўртасидаги бўғимидан боғлаб, икки томонга тортиб кўрдик. У ёмон хавфдан чўчиб, оёқларини ишга соймоқчи бўлди. Аммо оёқлари ҳам қўлидан беш-бештар тангилди.

- Кимсанлар, мени қўйиб юборларинг, қаердаман экан?

Ҳеч ким чуққ этмади. Султон боғлидан баландроқ овозда тўполон қилди. Эргашнинг имоси билан ёнбоғи йигит унинг кўкрагига зарб билан урди.

Султоннинг бир дақиқача нафаси чиқмай қолди, ўзига келгач, оёзига кичкина тўп тикишди. У фақат эшитиши мумкин эди.

- Айтилганларни сўзсиз бажарсанг, бу ердан омон чиқасан, аҳмоқлик қилсанг, дўзах азобида қоласан! У, чидамасдан ўзини ҳар томонга ташлай бошлади. Бефойдалитини сезгач, нима истайсан, дегандай жимиб қолди.

- Яхши, - деди Эргаш мулоим, муғомбирона овозда, - биринчиси - ўттиз минг доллар пул, тилла тангалар яширилган жойни айт!

Султон жавоб бермади. Оғир-оғир нафас олганча, алланарсаларни мулоҳаза қилаётганга ўхшарди.

- Қанақа доллар, қанақа тангалар? Мен ҳеч нарсани билмайман? Қўлимни ечларинг!

- Бизни ҳазиллаштипти деб ўйлапсан, шекилли, а?

Таҳлил Султонни чўчигтгандай бўлди. Аммо у бўш келмоқчи эмасди.

- Султон сендақаларнинг пўписасидан кўрқадиган номар эмас!

- Шунақами?

- Мард бўлсанг, қўл оёғимни ечиб, кўзимни очиб таплаш! Ўлдирсам мард ўлдирсин, деган гапни эшитганмисан?

Эргаш шеригини ташқарига алланарса деб имлади.

- Ҳозир кўзингниям, қўл-оёғингниям ечамиз, мард қандай ўлдиршини ўз кўзинг билан кўрасан!

- Бир бошга бир ўлим, мен жонидан кечган одамман!

- Тўри, жонингдан кечган бўлсанг, жонинг қандай кийналишини биз томоша қиламиз. Мард бўл-

санг, овоз чиқармай, чидаб берасан!

Султоннинг кўзи ечилиганида бошқалар қора ниробдай эди. У кийимсизлигини сезиб, ўнгайсизланиб, даҳлдан чиқа бошлади.

Кийимларимни берларинг!

Ҳозир кийинтирамиз, озгина сабр қил!

Эргашнинг шериги брезент матодан тикилган эригини унинг бўйига ўлчаб кўрди.

Унга роппа-рос!

Бошга! - бўйруқ қилди Эргаш шеригига имлаб, бу мард одам захарли илон билан қолда ярим қолганига янасадар, ҳазиллашмаётганимизни билдирди!

Шерикларидан бири қалин матодан тикилган ери матодан кетмон дастадай илон олди. Сунъий ақалнинг билдириш учун бўғзидан ушлади-да, Султоннинг кўзига яқинлаштирди.

Менг септ шу билан яшай олсанг, доллар ва тенглар ўзингга қолади. Тўшундингми?

Султон олгини катта очиб, вишиллаб турган илоннинг тилига қараб, ваҳимата тушди. Чакёб ўлдирганидан илгиридан қувват кетди. Болигина жонон кетганига дўхат олган, Ҳозир ажал билан юзма-юз торонини ўйларкан, юрагига чидаб бўлмайдиган босқинжомлик туюлди.

Қалнин Султоннинг оёғидан бошлаб кийтизди. Тезгина боғланган арқонни ечиб ташлашди. У оёғини тинчиратиштиб, қолдан чиқишга уринарди. Аммо боғлар сонига икки марта тепишганда афти тартиб кетди. Қоп оёзи бўғзига етай деганида, қалнин ечилиди. Бири қоп устидан қўлини ушлади, кетиринчен, илонни думидан бошлаб қопга сола боғланди. Ўлгангоч баданига илон тегиши билан

Султон сесканди, сўнг ўзини ҳар ёнга ура бошлади.
- Илон билан қолла қувлашмачоқ ўйна! Тушундингми?

Эргаш бўғиздан сиқувди, илон билтанглаб, Султонни думи билан қамчилди. Сўнг билатига ўралди. Султоннинг қалтираб, тили қалмага келмай қолди.

- Султонбой, доллар ва тиллаларни қоп билан илонга алмаштиришимиз мумкин!

Султон ўзини қўлга олишга қанчалик ҳаракат қилмасин, илон ваҳимаси юрагини қамраб борар, сабрини емириб, хушидан айирмоқчидай, илонни кўзига янаям катта кўрсатарди.

- Танла!

Эргаш илонни қаттиқ сиқиб, унга яқинлаштирди, Хунук оғзидаги жигарранг сўлак кўнгилни беҳузур қилиб ялтирайди. Танасининг совуқлиги ваҳимасини қучайтирарди.

Илон Султоннинг бўйнига тегди. У бешбаттар қалтирарди. Интичка тишини кўрганида «Танамга ботирса, захар сочадим», деб ўйлади-да, кўзини чирт юмди. Боши айланиб, ўзини ташлаб юборай деганида сув сепиб хушига келтиришди.

Илон Султонни ютадигандай, бор қучи билан билтангларди.

Эргаш Султоннинг кўзига қараб, чимирилли.

- Сенга жон эмас, мол керак экан! Баҳром, илонни ташлаб, қоп оғзини бўғиб қўй!

Бу иш бир неча сонияда бажарилди. Султон жонини борица бақириб, қоп ичида тўлғона бошлади. Одамдан илон кўрқар, у илондан ваҳимата тушар, қоп ичида қиёмат кўтиб, долларган, вишиллаган талвасали овозлар аралашиб, тўс-тўполон

бошларини кетди. Султон қоп билан ерга гурсиллаб қулади. Илонни эзиб қолди шекилли, у қаттиқ тинчигилди, ўзини ҳар томонга уриб бўш жой қиладирди. Қолганлар томоша билан банд.

Эргашнинг имоси билан шериги қопни кўтариб, оғзини екли. Султоннинг қалдаси кўриниши билан у илонни тортиб олди. У бўйнидан боғланган илонни кўргач, нега чакмаганини тушунди. Ип учи аралаша бўлгани учун илон қармоққа илинган боғида қалдасига қалди.

- Султон жаноблари! Репетиция тугади, эди ҳақиқий жанг бошланганди...

Қонда қони қолмаган Султон титрар, кўзлари янама билан тўла. Қолдан чиқишга уриниб кўрди, аммо Эргаш шериклари билан бошидан босиб, юзига тикди.

Боғлиқ жону дилинг, Султонбой! Ўлиб қолсанг, титирарингни кўшиб кўмамиз, аммо у дунёга борганимиз Мункар - накирга оғина узат, жаннатдан жой олиб берали!

Эргашбой, деди шериги кўз қисиб, - Султон ака кўзга кўринган ўғрилардан. Хурмати бор, қоп ичида ёниб олгунча оғина вақт берайлик, эҳтимол, мол-мол эмас, жонни танлар!

Эргаш унга қараб ишшайди. Султон қоп оғзидаги титиредан умид билан кўз тика бошлади.

Майли, - деди Эргаш кўл силтаб, - биттадан оғизинингизга танласин! Қоп оғзини боғла!

Эргаш лабига ситарета қистириши билан шериги ёнариб берди. Ҳамма чека бошлади.

- Сен нима деб ўйлайсиз, Эргаш ака, - қитмирлик билан сўз қотди нариги шериги, - Султон жанобларини тиллашни танлайдими, жониними?

Эргаш тутунни хузур билан ютаркан:

- Буми? - деди унга мушти билан қолдаги Султонни уриб, - чекиб бўлишимиз билан: «Бойлик жонимдан азиз эмас, фалон жойга боринглар, доллар ва тиллалар бор! Аммо илонни кўзимдан йўқотинглар!»- дейди. Тўрими, Султонбой?

Султон бир қимирлаб кўйди-ю садо бермади.

- Ака, нотўғри ўйладингиз, - гап бошлади биринчи шерик, - унинг ўзи тўйса ҳам кўзи тўймайди. Хозир илонни ечиб, қопга ташласак, Султон ўғри уни аврайди, ё ўлдирди. Ундан кўра, зоопаркка сотайлик-да, Султонни битта укол билан тинчитиб, бойлигини олайлик, яширган жойини биламан!

- Наҳотки, нега хозиргача айтмадинг?

- Одоб сақладим-да, устоз!

- Балли!

- Аммо Султон ака қолда илон билан яхши рақс тушаркан, келинг, яна бир томоша қилайлик, биздан нима кетди, братан!

- Ақлли боласан-да, укам! Бошла!

Султон дод деди, сўжинди, аммо илон қопга тушгач, жимиб қолди, илон вишиллади. Эргашнинг шериги мўлжаллаб, илоннинг думини босиши билан Султон бақириб юборди...

Қолдан чиқаришганида Султон хушидан кетиш арафасида эди.

- Бойликни айтсанг, илон захрини кесадиган укол қиламиз, акс ҳолда, ярим соатда ўласан!

Унинг кўз олдига дори тўлдирилган игна ва шприцни олиб келишди. Султон кўзини ярим очганча Эргашга қаради-да, бошини қимирлатди. Сўнг Султоннинг баданига игна санчишди.

Хозир ярминни юбордик, қолганини бойликни эшитишимиздан кейин...

Султоннинг шаҳардаги квартирасига боришди. Уни маст оламдай суяб киришганида, сатанг аёл пешона чикди. У чиройли ва кўзи сузук эди. Султоннинг имоси билан кўшни хонага кира бошлади. Эрик қиз ёпитганида шаҳвоний суқ билан Эргашни унинг шерикларига қараб кўйди...

Шоф орқасидаги пўлат сандиқдан ҳамма нарсани олишди, сўнг коридорда Султонга дорининг қолган қисминни юборишди. Кейин ухлатадиган укол қилишди.

Тонгга яқинми, ярим тундами кўзини очганда қамон кийимсиз ётар, тепасидаги «кийикча» аврамончи бўлган илондай кўзига тикилиб турарди.

Имон уйкучи чиқиб қолдингиз-ку, ака! Бир кеча уярим беқор ўтди-я...

Мен қардаман, кимсан?

Иштимангиз йўқми, акажон?

«Кийикча» унинг пешонасига кўлини қўйди. Султон атрофга атанглаб, Гулпошанинг ўрдасида қамонни сезди, аммо ўтган бўлиб ўтган воқеалар тўғрисида бўлдимми, ўнгидами билтолмай қолди...

Эриш йўлда кетаётиб, Авазга кўнгироқ қилганидан, у ярим тунда бериладиган саргузашт фильмини кўриб ўтирганди...

* * *

Хосият янги ҳайдовчи олгандан бери ишга эрта кетган. Акмалнинг хонасига кўз кирини таштайди, аммо эшитини тортиб кўрмайди. Коридорда қалам тонувлари эшитилганда юраги дукиллаб кетади.

Эшигини тақиллатганда эса, чуқур-чуқур нафас олади. Хотиржам ишлатган одамдай «Кираверинг» дейди-да, хужжатдан кўз узмайди. Ичидagi туғёнларни ўзи-ю Худо биледи.

Акмал ҳар куни ресторанта кириб, иккинчи қаватга кўтарилганда, айниқса, унинг хонасига яқинлашганда юраги қинилган чиқиб кетай, дейди. Аммо бамайлихотир одамдай у билан сўрашиб чиқиб кетали ва топшириқларини кутали.

Бугун ишта ҳар кунгидан кеч келди, Хосият йўқлигини билгач, хонасига бориб диванга чўзилди.

Кечаги келишув бўйича, бугун Султон билан хисоб-китоб қилиниши керак... Шу масала ҳақида мулоҳаза қилаётганида эшиги тақиллади.

- Кираверинг, - дея ўрнидан турди.

Қора кўзойнак таққан новча одам - Астан (ҳамма уни атаман дерди) рўпарасига ўтирди.

- Ҳозирдан ишта киришамиз, кундалик харажатларга дегандай...

- Тушунаман! Фақат ҳаммаси ҳамирдан қил суғургандай...

- Ушатиб кўймасам, Астан отимини бошқа кўяман...

Акмал пул узатди. Новча одам эшик олдига бориб, ортига қайриди.

- Эртага кечки пайт гаплашамиз!

- Кўнироғингизни кутаман! Энди бетараф жойда кўришамиз.

У Хосият билан боғланмоқчи бўлди, телефони ўчирилган экан, яна қайтарди, ёқимли овоз вақтинча боғланиб бўлмастлигини такрорлади. Коридорга чиқиб, эшигини тортиб кўрди. Берк. Ресторан ҳовлисига кўтишни мўлжаллаб биринчи қаватга

тушётганда ташқаридан аёл овозини эшитиб, юратиб ўйнаб кетди. Қалбига яқин, оҳанраболи, руҳиятига сойнинг шовуллашидек ором беради-я!

Туйғулари жунбўшга келиб, қадамлари тезлашди. Якка бўлишганда бағрига босиб, лабларидан бўса оларди, сўнг шаҳардаги квартирага бошлаб кетарди...

Уша куни Хосиятнинг сумкасида беш килограмм тилла танга, етти минг доллар пул бор эди. Узада тушиб ётган, боши ва юзи қон одамни кўришганда, хаёллари уни ёрдам бериш фикри банд этган ҳолос. Афсуски, бойликлдан ажрашди, руҳ ва танага етган зарба туфайли анча вақт озор чекишди.

Касалхонага боришганда Худодан кўнгойиш куттишган, воқеа - хатоларни англаш учун эслатма эди...

* * *

Астан Карим билан бировнинг ҳақини ундиради, машина, ҳовли-жой, гап-сўз талашшидан чиққан можароларни идоралар иштирокисиз ечиб беради. Хизмат ҳақини аввалдан келишгани учун ишла муаммо қолдирмайди. Кеча Акмал билан келишувларига кўра, Эргаш олиб кетган бойликни эртага эрталаб қайтариши керак, эвазига... келинг, бўёғини ўзлари билишгани маъқул...

Эргаш ўттиз бешта кирган бўлишига қарамасдан катта-катта биноларнинг олди-сотдиси билан шуғулланиб мўмайгина пул ишлайди. Йигитлари билан корчалонларни узоқ жойларга кўриқлаб боралди, қиморбозларнинг хавфсизлигини таъминлайди. Ундан ҳеч ким панд емаган. Ўзи пулни яхши

кўради, гоҳо эса керагидан ортиқроқ севади. Пул билан боғлиқ ишни битиришга ўқдай учиб кетадим. Бугун «Диана» ресторанида икки улфати билан майшат килди, сал кўпроқ ичиб юборди. Шерикларим:

- Ака, машинага ўтирманг, биз обориб кўямиз! деса ҳам қайсарлик килди. Кайф билан:

- Машина уйимни кўрган, ўзи етказиб кўяди, - деди уларга иршайди.

Тун қора пардасини борликка ёйган, тажрибасиз ҳайдовчилар рулга ўтиришдан чўчийдиган вақт. Эрташ шерикларни жўнатиб, рулга ўтириши билан кўнгли айниди. Бироз юргандан кейин ошқозондаги бесарликдан кўрқиб кетди. Ошқозони оғзидан чиқиб кетгудай қайт қилишга қийналарди. Шаҳардан чиқиб, дала бўйида тўхтади. Боши қисиб оғрир, секин тавсир қилувчи захар ичгандай кўнгли айниётган эди. Рулга бошини кўйиб озгина ўтирди, сўнг ташқарига чиққанда боши айланди. Орадаги машинадан Астан билан Карим тушишди-да, унга яқинлашди.

Эрташ йўл четига бориб қайт килди. Ўзида бироз тетиклик сезиб, оғзини сўлақдан тозаллади, юзини ювди. Сочини ҳўллади. Кўнгли ёзилиб, тезроқ уйга етиб олмакчи бўлди.

Рулга ўтириши билан орқасидан девдай гавдадан одам чиқиб, бўйнига кафтининг қирраси билан урди, у эшикни ёпиб ултурматани учун шилқ этиб, ерта йикилди, Астан билан Карим уни юклашди-да, машинани юргизди. Эрташнинг тошган-туттанлари тоғдаги дачада сақланади, деб эшитишган эди...

Дачага кеч соат ўн бирда етиб келишди.

Эрташ кўзини очганида хос хонада ётар, кўл-оёғи боғланган, икки ёнида қора никобли барваста одам ётар, етолдиги тикланган картонда «5 кг. олтин» ва «7 минг доллар» деган ёзув бор эди. Юрати шундай эди.

«Бунор кимлар, мақсади пул олишми? Хосият билан Акмалли тунаганимни ҳеч ким кўрмаганди-ми? Улар таниб қолган экан-да!»

Унинг билмайсан шекилли, а?

Бундан фикрларини парчалаб ташлади. Овоз таъинига ўхшайди-ю кимлигини тополмади.

Шуларни топпасанг, дала - ҳовлинигда бошланган қиёматни хавлинига ҳам келтиролмайсан, бунданиродимми?

Эрташда кўрқув бошланди. Вужудини саросима, қўрқовонлик қийноғи қамраб борарди. У умрида биринчи марта бундай вазиятга, хорликка дуч келгани учун жаҳли чиқиб, асаби бузилди. Султоннинг «мен очинди доллаганини эслаб, «Ал-Қасос дунёми?» деб фикр миясига урипти. Жавоб бериши билан турғанда гавдали одам бўғзига ханжар тиради.

Оғинга пулни деб ҳаётини хавфга қўйсанг, кўнглироқ азоблайман, бир умр уйингдан чиқолмайдиган ҳездалакка айлантираман! Тушундингми? Эрташ «... кесиб ташлармикин?» деб кўрқиб қолди.

Карим!

Давоаб, ака!

Кайноқ сувни келтир, бунинг нозик жойларини ювиб керак!

Кўнглинигда Эрташдан овоз чиқди.

Кимсанлар, мард бўлсанг, юзма-юз гаплашаман! Кўнглимни еч, оёқ-қўлимни бўшат!

- Яхши, ошна! Акмал билан мардларча олишган-
милнинг ёки ҳезалакка ўхшаб, ҳийла ишлатдингми?
Тўғриси айт!

- Ўғирлик менинг касбим, сенларга ўхшаб, тайёр-
га айёр эмасман!

- Ўғирлар пул ёки тиллани эгасига билдирмасдан
олади. Сен номард ўғрисан, эгасини уриб, ҳушидан
кетказиб, бойлигини оласан! Уни сенга ким сотта-
нини айта оларсан?

- Телепатмисан?

- Кимлигимни ўзим биламан...

- Бизам билмоқчийлик, афсус, вақтимиз оз, сени
қайноқ сувда таҳорат қилдиришимиз керак. Қарим!

- Эшитаман, ака!

- Полвонни ечинтир!

Столга қўйилган тунука чойнақдан қайноқ сув-
нинг ховури билиниб турарди. Эргашнинг танасига
типроқ кирди. Қарим оёғини ечиши билан Эргаш
уни тепмоқчи бўлди, ammo Астан сонига тепиб,
шавиратиб қўйди.

Чойнақ жўмрагидан қайноқ сув томди. Эргаш-
нинг эти сесканди. Сўнг Қарим Астаннинг имоси
билан Эргашнинг кўлига тўка бошлади. У кўлини
беркитолмас, эти куйиб бораётганига чиоломас эди.
- Кўпроқ куй, Қарим, қайтиб ўғирлик қилмасини!

- Хўп, ака!

Эргаш додлади. Куйиш азоби афтини буриштир-
ди. Қарим ишни тўхтатганда унинг кўзи ваҳим
билан тўла эди.

- Энди мен айтган жойларга куй!

Эргаш оғрик зўридан сагчиб тушди.

- Қарим, тўхтат!

У бажарди, акасининг кўзига қараб бошқа бўй-
нидан ўқди. Энди қайноқ сувни Эргашнинг кафтига
қўй бошлади.

Қарим кўйди, териси эриб, тўшти чиқиб қолди,
ақшоқ Эргашнинг бойликни бергиси келмади. Бақи-
ринг чиқарди, додлади, сўжинди, ўзини ҳар ёққа
тоналди, сони оғриётгани учун юролмади. Аммо
териси бўлишни ўйламаётгани қизиқ эди.

Пул соғилгингдан азизми, Эргаш?

У Астаннинг башарасига тулпурди. Кўзлари азоб,
нафрат билан тўла, ранги кўкартган, руҳи чўжаётган
эди.

Кўйган жойлар, илон чакканга ўхшаб, битта
ури билан тузалмайди, бир умр ногирон бўласан!
Ака, - деди Қарим чўзиб, - буни қозонда қайнат-
сан ҳам бойликни бермайди, гўрига орқалаб кетали
шечиндми?

Эргаш Султоннинг азобини ҳис қилди-ю таслим
бўлиш ҳақида ўйлай бошлади. «Булар бойлик деб
ёқиритилган тоймайди!»...

Бироздан кейин қайноқ сув унинг сонини қўйди-
ри бошлади. Бойгидан икки-уч баробар кўпроқ
авибандар, ammo иложсиз эди. Сабри тугаётган
нафрин дақиқаларда кўнглидан ўтказди:

«Шу азобга трифтор қилган Авазининг онасини!...»
Троқа томондан ертўланинг биринчи қаватига
етилишди. Эргаш оғриқдан қалтираётган бўлса-да,
нафр эшик қолини айтди, Қарим териши билан
эшик очилди. Бир неча қадам юрилгандан кейин
эшик битта эшик шу тариқа очилди, сўнг бетон
фойворини сейфга қалит солинди.

Қабини пеллофан халтада пашша кўнмасдан тур-
гани экан...

* * *

Хосият кейинги пайтларда ўтмишни кўп эслайдиган бўлиб қолди. Яшалган кунлар таҳайюлга бойлиги, таассуротга ташналикни қондиргани учун азият ва мўтабар туюлаверди.

Саид заргарнинг меҳрибончилиги, тиниқ туйғулар, мард ва оқиллиги, замонавий одамдек аён кўнгилни ола билгани хотирасидан ўчгани йўқ.

Хосият заргарнинг майдонида ўзини эркин, бахтиёр ва муғрур сезарди.

Заргар тирикчилигида қанчалик катта завқ ва таассуротлар берган бўлса, мероси билан ундан кўпроқ хурсанд қилди. Бойликлар тугаши мумкин, аммо ширин хотиралар баҳор ифоридак ҳамон қалбиди илҳом уффуриб турибди.

Саид заргар унинг ҳаётига дарёдек қириб, жўшқинлик ва салоҳиятини кўрсатиб ўтди. Кўз олдиди афсонавий тўй, бир имо билан дилидагини сезишлари келса, ёқимлигина энтиқиб қўяди. Туркии, хусусан, Анталиа хотиралари умр мазмуни қабил қалб пучмоқларига энё сочаётгандек бўлади.

Акмал билан ёшлик, муҳаббат лаззатидан тотгани, аммо у дамларда пайдо бўлган хиралик роҳат фароғат остида кўмилган, лаззатли кунлар ариқиди сувдек оқиб ўтганда эса, лойқаддек кўриниб қолди.

Акмал Астан билан ҳисоб-китоб қилиб, идорани кетди-да, Хосият телефонда биров билан гаплашган ётганини билди, эшик ортда тўхтади.

Аваллари тикка бостириб қираверар, Хосият дарров алоқани узар ва бўйнига осилар эди. Юрани орзиқиб, орқага тисарилди. Гап пойлаётгандай та-

сизнинг қолдирмаслик учун ўз хонаси томон юрди. Каттагина бойликни столга қўйиб, диванга ўтиришни билган боши айлангандай бўлди. Вазиятни биров эшитишга улгурмай, кўз олди қоронғилашди. Тарва, - деди ташқарига қараганча, - ўзимни ҳеч қандай бўғайи ҳис этмаганман! Менга нималар таъбир қилипти? Янгича шароитта мослаша олмаётганимми? Фикрлари охирига етмовдимики, эшитишга беришди. Акмал у томон ўтирилиши билан остонада Хосият кўришди. Киёфасида бегоналик, нотабири бор. Акмал таассуротларини жамлаётганда қандай саноатчан назар ташлади.

«Нин билганим?»

«Нин билгани?»

«Манами йўқми?»

«Манами жойида»

«Фирефта энён етмадимми?»

«Ўзининг беҳабарман!»

«Ўзини хонага кирсак майлими?»

«Нин нимга десаптиз шу!»

«Ўзининг интернетда гаплашаётгандай ҳис қили-

шарди»

Хосиятнинг хонасида пайдо бўлган бегоналик Акмални эркин ҳаракат қилишга қўймас, ўзини қандай орзиқча сезаётганли. Тезроқ иш битса-ю қандай чиқиб кетсам, деган фикр ўтарди кўнгил-дан.

Хосият педлофан халтани очиб, тиллалар ва долларларни кўлини кечирди. Акмалнинг олдиди хижолат қилинганли сезилиб турар, нормал ўйлаб, фикрларини билдиришга алданарса ҳалақит беради.

Мана буларнинг нимга қилсак экан?

Бегонанилик оғир кечинималар билан қийинла-

нини сездириб турар, «Чекинсаммикин?» деген иккиланиш пайдо бўлаётганли.

«Чекинма!»

- Охирги гапни сиз айтасиз, Хосиятхон...

- Биргаликда ҳал қиламиз деб ўйлагандим...

Унинг қароғида йилтираган ёш соғинччи ошкор қилиб турарди.

- Менга нима буюрсангиз шунни қиламан!

Овоздаги бегоналик аёлга оғир ботди. Ўзини бутунлай ёлғиз, суянчқисиз сезди-ю ёнидаги диванга йиқилиб тушишига бир баҳа қолди. Ташқарида қараб муздек қотиб турган Акмал унга эътибор ҳам бермасди. Хосиятнинг назарида, Акмал зарар қилаётган, унинг иродасини синаётгандай эди.

- Мен хонамда бўлман, топириқ бўлса айтарини! Акмал коридорга чиқиши билан Хосият неси бўлиб ўтириб қолди. «Наҳотки, кечагина бир одамдай яшаб, бутун робота айланиб қолса? Шунини яшаш мумкинми?»

Аёлнинг кўзига ёш келди. Ўзини фариб, ташландик бўюмдай сеза бошлади. Кўнгилга ваҳимдан қоронғилик бостириб кирди. Кўз ёшларини артоқмас, овоз чиқариб йилғай бошлади. Ташқаридан садо бўлавермагач, Акмалга ёнидаги хонани танлаб маганига илк бор афсус чекди...

Эшикка қараб-қараб Акмалдан норози бўлиб расмий муносабатлар учун ўзидан нафратланган Кўнгил билан ҳаёт қонунлари, яшаш билан инсон салтанати муроа қилолмаслигини тушуниб Инсон ўз қароридан азият чекаса, унга бўйсунинини истамаса, ақлга ва кўнгилга қарши яшаган, деген хулосага келди.

Кўнгилни азоблар улғайтиради, чиниқтиради

яшашини. Аммо бу ҳодиса, инсон ўз ҳаётига теран таъсир қилиб, кўз билан қараганда солиб бўлади.

Уз руҳининг ортида ўзгалар азоби, қайғулари бўлишини ҳис қилганмисан?

Уларни ҳаққига эга бўлиш ноинсофлик, адолат-сизлик эканини-чи?

Бундан азоб берганлар ноласи Худога етиб боришига шиканлисизми?

Бундан ишолмайман деганларнинг кўнгил сови-рини, ўз тахтинидан оёқ остига тушишининг тасав-вур қила олсанми?!

Бундан адолатсизлигинг эртага бошингга туши-шини қабириформисан, хатолардан сабоқ олиш им-кониятининг бой бермапсанми?»

Аммоқ етлаётган саволлар қаердан келганини билмайдим, ammo жавобининг оғирлиги юратини билганлигини.

Кўнгилнинг саволлар ёмири давом эта бошла-ди.

«Бундан тўғрда топиш, истаганча сарфлаш, рақиб-ларга қарши курашиш, кўнгил тусатган вақтда шундан қўлини эмаслигини биласанми?»

«Бундан утгандан кейинги хатолар кечирилмас-лигини-чи?»

«Бундан, босқунчилик, алдаш ва хиёнат кечирил-ганидан тўноқлигини қачон тушунасан, улардан қандай нақсанми?»

«Бундан зарбанинг енгиллиги қуч тополмасди...

* * *

Аммо бунданкини шаҳарга олиб борди.

Кўнгилроқ жўриқлаши билан Ҳалима дик этиб

ўрнидан турди. Уни яхши кайфиятда кўрди-ю бунига осилди, юзларидан ўпиб, кўйиб юборгани келмади.

- Менинг паҳлавоним!

- Ичкарига кирайлик...

Аёл қанчалик эҳтиросга берилмасин, Авазининг юраги кеча музлаган кўйи турар, ундан баҳра олмади.

Ҳалима бойликни столга кўйarkan, кўзлари ёниб, ич-ичидан сезиниб кетганини яширолмади.

Тиллалар, долларлар қандай жойланган бўлса, шундай турибди.

У бойлик кўрмаган оламдай тангаларни очқўли билан санаркан, Аваз чуқур ўйга толди.

- Ҳалима - ота-онасининг тайини йўқ деган, тоғанинг орқасидан келиб Россиядаги айбонни янгириб юрган ўри, - деганди кеча онаси, онани даврасида ўтиришганда, - оилани эркакни марҳумида билан ўзига иситган хотинни шарманда, бузқи дейиш керак!

Сўзлари ҳар кунги дийдиёдек, ҳақорат ва нафрат билан тўлган, бундай қора тус билан сўзлашган онасидан илк бор эшитмаётган эди. Авазлар мийғида кулиб тинглар, ҳозир - оғир руҳий жараёндан кейин - ҳақорат оғир ботди.

Кечадан бери кўнглига қил сизмайди. Ҳалимининг «Паҳлавоним» дейишлари ноҳуш таассурот қолдирди.

Бутун саҳарда уйғониб, қайта ухломмади.

Кўнглига назар ташлади: Изтиробдан ҳоритан, Ишқ лаззати, таассуротлар ифорида сармисот кезларини, янги русумдаги машина олиб, душманлар ичини куйдирганларини ўйлаб, фурури туги

ёниб, Аммо яхши таассуротларни ғам-аламлари, ҳақоратлар ва оиласидаги норозиликлари билан қантлабди, тарозининг иккинчи палласи боғлиқ кетганини ўйлаб, изтиробга тушибди. Бир соатдан ёни юрак қайридан нидо келдики, биров тепасида тинчирими, билмай қолди.

Қўнғонгача шундай яшаш мумкин? Инсон елиб-юзуриб, роҳат-фароғат топсам дейди, кўпчилик у аниқ таъбирига кўради. Сен-чи? Ҳалимадан топини ҳаётнинг яқинларинг кўз ёшига, оилангдан кетган тоғуликка арзийдимми?

Ўтган ёшгача хатолар кечирилди, кейингиси ёшгача ёзилганини билмайсанми? Ҳаммасига тавба килсанг, оилангдан ҳайратга қолдирилган фароғат ва эҳтиром кўрасан!

Қантлабдиётганини илрок этолмас, атрофга алан-алан билан биров кўринмас эди. Мияси ишлай бошлаганда ўзини ожиз-нотавон сезди.

Нега?

Ҳок бўлга ўтишга иродаси етмайдимми? Бегона аёл билан аниш-ишратни олди ҳол деб яшагани учун кетган бўлган кўролмайдимми? Гуноҳлардан қайтиш ниятига эйлангани ё бир умр ифлослик ботқонга янайдимми?

Ўй-деди у бақиргудай бўлиб, - оиламга қайтсанг, хотиним, қизим билан аҳил яшайман, оилани раҳитмайман! Ахир, она дуолари, нолишларини Ҳалиманинг ишрат илинжидати сузилишларини устун кўйсам, икки қарра гуноҳга ботмайманми? Ё не етар! Энди ўзимни кўлга оламан!

Аммо Ҳалимага илакишиб, олди одамгачилик, афсинг таомилга амал қилишдан чекингани, қанто жамлақ дўсти Акмалдан юз ўтиганини ўй-

ларкан, орига теккан захани кўрандай бўлди.. Дўст билан бегона аёлни солиштирса, тарозининг қайси томони босиб кетишини ўйласа, ўзини ёмон кўриб кетди. Ишқ лаззати, зино ботқоғининг кир пардаси кўнгил кўзини хира қилиб қўйибди.

- Акмални айбламайман! Чунки мен уни ташлаб кетдим. Ҳалиманинг пинжиги кириб, қирқ йиллик қадронимга қарши ишладим. Имонимни ютиб, душман каби ёмонликлар қилдим. Томоққача пуноҳга ботишим шартмиди? Энди уларни ювиб бўлармикин?...

* * *

Акмал ишдан келиб, душ қабул қилди. Муздекки-на сув танасига ёқди шекилли, кушдек енгил бўлиб артиниб чиқаётганида, қизи патнисда мева кўтариб келди-да, хурмо остидаги столга қўйди.

- Яшанг, асал қизим! - деди креслосифат стулга ўтираётиб кўзи билан уни эркаларкан, - кейинги вақтида жудаям ширин бўлиб кетдингиз-да, маликам!

- Адажон, илгариям бемаза эмасдим!...

Қиз онаси билан кўз уриштирганини отасига билдирмаслик учун ерга қаради. Акмал нимкосани тушунди-ю, вазиятга путур етказмаслик учун аламини ичига ютди. Ҳатто мақтовни давом эттириш учун битта олма олди-да, сочикда артиб, пўчоғи билан ея бошлади.

- Обжелтан мевангиз ҳам ўзингизга ўхшатан ширин-а, маликам?

- Адажон, - деди қиз чўзиб гапираркан, - ширин адамга ширинидан олиб келмасам бўлмайди-да!

Катининг донолигини она сабоғига йўйди, кўзига қараб эди, донолик ўзиники дея, пешонасидан тиниб, елкасига қоқиб қўйди.

Катта бўлсангиз шу ақлингизни янги кашфиётларга индирасиз, деган умидламан!

Нима десангиз шу, адажон! Сиз ҳам пулларимни тир оғиб келаман, деб ваъда берасизми?

Акамнинг аччиги келди. Қизи дадам топганини ақалдан соғурипти, деган таассурот билан тапирётганига бу гапни онаси узок вақт қулоғига қўйганига эсимда турарди. Аччиги кучайди. Аммо «Адамза-даш», хайрачиликдан тезроқ қутулай десанг, сабабни унингдан қилиб!» деган гапни эслади-ю қизини юнгли тик қаради.

Топганим сизларники, асал қизим, буни унутманми, тушулингми?

Қизни пушасани сезди-ю ҳадиксираб онасига қаради. Топгани «Хотиржам бўл!» дегандай жилмайиб, катинингга кириб кетди. Бироздан кейин бир тарелка қуёқдан буханка олиб чиқиб, стол ўртасига қўйди. Катининг сочикни бурчаксимон тахлаб дастурхон дастархона жойлаштирди-да, онасига қарашгани қараб кетди. Шу пайт ташқаридан Акмални биров чорлаб кетди. Иккинчи чақирувда овоз танишроқ эшитилди. Акмал бир қарорга келолмай, дарвоза ёнига борди.

Қайси шамоллар учирди, оғайни? Катининг кўзига оралади тўсиқларни енгган ёки янги одамнинг туйғулари мужассам эди. Кечин-бешорини тоғлаётган, фикран улғайган одамнинг таъассуфлари уфуриб турарди.

Катининг шамолинг... Катининг кулуратларни унутолмагани учун дўстим

Тиллафуруш-3

сўзини кўшиб гапиролмади. Бироқ жиддий мақсадда келгани учун тўсиқларни енгитишга мажбур эди.

- Холи жойда чин дилдан гаплашсак бўладими?

- Тинчликми?

Авазнинг самимийлиги Акмалнинг кўнглини юмшати. Уни уйга тақдиф қилди.

Меҳмонхонага киришгач, Акмал эшик оғзини келиб, хотинига ул-бул олиб келишни буюрди.

Юзма-юз ўтиришгач, гап бошлаш қийин кечди. Акмал Авазнинг ёмон нияти йўқлигини тушунган бўлса-да, келиш сабабини билолмай ўйланарди.

- Акмалжон!

У Аваздан «Акмалжон» деган сўзни биринчи марта эшитаётгани учун ялт этиб қаради-ю кўнглини шодлик тўлгандай бўлди.

- Лаббай!

- Иккимиз асли болаликдан дўст эдик...

У мурося йўлини танлаганлиги Акмалга аён бўла бошлади.

- Бўни ҳамма биларди...

У «Можаролар сен кетгандан кейин бошланди», демокчилигини тушунди.

- Кейинги воқеалар дўстликка тескари бўлиб чиқди.

У силлиқ гапиришга интиляётганини Акмал тушунди. Гап ниҳоясини сабрсизлик билан кутарди.

- Ҳаммасига бойлик, аёллар сабаб демокчилигини англагандирсан?

- Кўп ўйлапман...

- Қандай қарорга келдинг?

- Ўз аёлингдан бошқаси яхшиликка ярамайди...

Аваз диққат билан эшитаётган бўлса ҳам Акмал давомини сўзламади.

Бокий МИРЗО

Фикрат аёлларни айбаш нотўғридир, лекин

америсен китталигини инкор қилолмаймиз. Бир ўлимдан қолдик, кўполроқ айтганда гўр оғзидан қайт-

дик.

- Сен ҳақсан!

- Ҳаёт сабоғини биз кўпроқ тушунишимиз керак, шундаймасми?

- Тўғри.

У бироз сукут сақлагандан кейин давом этди.

- Биз барча бойликларимизни қайтариб олдик!

Акмалнинг тусида бирор жиддий ўзгариш бўлма-

ди.

- Биз ҳам қараб турмадик...

Эшик эшакдан қолса қулоғини кес...

Ўтган ишларни эслаб, икковлари шарақлаб кулиб юборишди. Тортиниш ва хижолат деворнинг бир пахсаси қулаб, қалбларга ёруғлик тушди. Юзлари ёрғиниб, эркин гаплаша бошладилар.

Сабина дастурхонни қанд-курс, нон ва турли ноз-наматлар билан тўлдириб бўлгач, Акмал гарнитур шкафидан ароқ олди.

- «Оқ қайин шароби», - деди ароқни кўтариб олгани ўқиркан, - яқинда Москвадан олиб келишгач, оғинадан ичиб дардлашайлик, нима дейсан?

Аваз унга қараб кулимсираб кўйди.

- Ангилдан бери кўришмагандик, бир ёзилгайлик, нима дейсан, Авазбек?

Аваз юз граммдан отгандан кейин суҳбат қизиб, деворнинг қолган пахсалари емирилиб, юрак тўла ёрғиниб кетди, деб ўйлади-да:

- Сенга йўқ деб бўладими, оғайни? - дея жиддайдик.

Бу эркакнинг гапи. Сабина, бизга помидор-

бодрингдан салат келтир!

Эшикда уринаётган аёл, эрига қаради-да, хўп бўлади, дегандай жилмайиб кўйди. Бироздан кейин қизи чопқиллаб келди-да, эшикдан мўралати.

- Адажон, янги компот олиб келайми?

- Келтиринг, асал қизим! Кундан кунга ақлли бўлиб кетяпсиз-да, маликам!

- Илгарим ақлсиз эмасдим, адажон!

Бу сафар қизи гапни ўрнига санчганига тан бериб, гурурланиб кўйди. Кўз тегмасин, дея кўнглидан ўтказди.

Акмал ароқни очипи билан Сабинна иккита тарел-када салат, биттада колбаса кесиёб келди.

Биринчи қалаҳни:

- Ёмон ишлар ортда қолгани учун!

Иккинчисини:

- Инсон доим бир-бирини тушуниб ишлаши учун! - кўтаришди.

Акмал тутмадарини ечиёб, оппоқ сочикда елпини бошлади.

У учинчи қалаҳни кўлга оларкан, сирли тарзда Авазга қаради.

- Тўғриси яна айтганда, сен Ҳалиманинг тузоғига илдининг. Ҳамма ёмонлик ўшандан бошланди, Агар...

Гап давомини айтишга дадиллик етишмаётгандай, Аваз қалаҳни бир кўтаришда сипқорди-да, стаканни кўйиб, «Уххх» дея спирт газини чиқариб ташлаб, газак қилди.

- У билан алоқани бутунлай узиёб, учовимиз яна бирлашсак, ялқаланиш унга жазо бўларди, бизнинг ишимиз юришиб кетарди.

Аваз ҳам қалаҳини бир кўтаришда бўшатди-да,

юшқиндан кейин Акмалга хотиржам тикилди.

Шуниқа масалаларни гапланиб олмоқчи эдим, янаги гап очдинг, аммо...

У ҳам негедир сукут сақлаб қолди.

Аммо... У билан шартта алоқани узиш мумкин эмас!

Нега? - таажжубланди Акмал.

Икковимиз бизнести тиккан пулдан ўзимга негизинини ажратиёб олиш қийинроқ бўлса кетарди...

Ажратса бўлади!

Аммо бу мураккаб масала эмас дегандай кўл етган.

У Дубайга бориёб келган бўлса, сен Қозогистондан «Қамаз-Қамаз» юк олиёб келгансан, тўғрими?

Тўғрику-я...

Қинча фойда кўрганларинг аён, қолаверса, сен бўлмасанг, Ҳалиманинг кўлидан ҳеч нарса келмайди.

Бу ҳам тўғри, бироқ...

Нима нима?

Энг муҳим масалага эътибор бермагансан!

Нани?

Бизнести сармоя тикмаганман! Ҳамма пуллар тиниб эди...

Сендай иш юритувчи, қалласи ишлайдиган ширин бўлмаса, пуллари тоғ бўлгандаям еёб тутатарди... Пулдан ташқари, у учаламизга фирт бетона...

Аммо хурсанд бўлмади.

Қанинча Ҳалимани бир-икки соат кўрмаса, ис-тифозини шошмасмиди? Онасининг таъналари, келтирилган чидлаб, оиласининг норозилигидан яна юмниё, у билан тонг оттирмаганмиди? Янги

машина минганда Ҳалима билан шериклигидан суғониб, боши осмонга етган кунларни унутиб бўладими? Яқкалаб кўйилса, у Авазни номард деб ўйлаши аниқ-ку! Йўқ, оғайни, мен унга хиёнат қилолмайман! Кеча сизлар билан эдим, бугун у биланман, эртага яна сизларга кўшилсам, кети бир жойда ўрнамайдиган дўттибознинг ўзи бўламан-ку!»

Аваз антикиб кетди. Хотирасининг энг чуқур пучмоқлари ёришиб, дилга шодлик кўйилди. Эртдан унга бетоналай яшашни ўйласа, юрагини хиёнат туйғуси қоллаб, кўзини кўр, оёғини чўлок қийаётгандай нотавонлаша бошлади.

- Ўйлаб кўришим керак, Акмал...

- Фақат тезроқ ҳал қил.

- Хафа бўлмагину, бу бир зарб билан ўзиб ташлайдиган ип эмас. Бугундан бошлаб Ҳосият билан алоқани тўхтат, менга ўтиб ишла десам, бажара оласанми?

- Йўқ! - деди Акмал шилдат билан унга чақчайиб қараркан, - ҳеч қачон!

- Ана! Пичоқни аввал ўзингга ур, оғримаса, бировга, оғайни!

- Э, Ҳосият билан бошликдан дўстнинг-ку!

- Оғайни, у дўстликка нутур етган!

- Қандай?

- У сента, - Аваз эшик томонга қараб овозини пастлатди, - хотиндай бўлмаганда дўстликка ишонардим...

Акмал ерга қараб қолди. Юрагини гўрур, орият, кўчадаги муносабатлар билан оиласидаги муҳит зидлиги қийноққа соларди. Ҳосият билан расмий муносабатларга киришиб, хато қилдимикини? У мени

ёнида кўрмоқчиликдир? Салоқатимни изҳор қилиб, кўнглимни кўтаришимни истаётгандир, балки яна кўнгулимнинг изҳор қилсам, аввалгидай яшаб кетарман. Аммо энди оилам билан яқинлашганимда бу веркими?

- Сента бир янгиликни айтишим мумкин.

- Нингтаман.

Акмал ҳам эшик томонга қараб, кафтини оғиз остида қўйилганг кўйди.

- Ўн ишқий муносабатларни тўхтатдик!

- Оғзини фақат Авазгина эшитолди...

Аввалкутилмаган тапдан таажжубга тушди. Ишонгани келмай, унга жиддийроқ тикилди.

- Тун учибди деса, ишонаман, аммо

Ҳосияр алоҳида хонада тураминз, чақирса қиранин, иш буюрса қиламан.

- Бошқа вақт-чи?

- Дом оламан!

- Ёридан ҳамма ришталарни ўзиш мумкинми?

- Ёрироқ қийналыпман, аммо чидаса бўлади.

- У нималар дейди?

- Ун бошлаб берди.

- Наҳотки?

Мен ишта келсам, хонамни алоҳида қилдириб кўнубди. Менга бошлиқ сифатида расмий ходимлик муомала қиларди.

- Шу тахлитда иштай оласанми?

- Ҳосиярга ишлаб турибман.

- Мен иштай олмасдим.

- Нета?

- Ёнр нарса айтсам хафа бўлмайсанми?

- Ёширарсёр.

Кечанинг бўйинигга осилиб, акажон, деб юрган

хоним энди бошқа қиёфага кириб, сенга иш буюриб турса, орингта, турурингта оғир ботмайлими?

- Сал ғалати туюляпти...

- Мен очдан ўласам ҳам бу тахлит ишгай олмайман. Аммо битта таклифим бор.

- Ҳўш?

- Ҳиссамизни олиб, аёлларни аралаштирмай бунес қилсак!

Акмал Авазга ҳайрат билан қаради. Ақлли тақдириндан чиққани учун ўзини нотаъовондай сеза бошлаган эди.

- Ишни тезроқ бошласак....

- Аёлларга сездириш шарт эмас!

- Албатта...

Улар анча вақт гаплашиб ўтиришди, овқатланганди, яна битта ароқ очишди. Сан-манга айтган бўлишганда ташқарита чиқиб, бир-бирларига қайта қайта садоқат изҳор қилиб, хайрлашганди...

* * *

Аваз кетгач, Ҳалима ўзини босолмади, хоним юриб қоникмади. Ташқарита чиқса ҳам таскин топмади. Юраги вайрон, асаблари қажшарди.

- Нега бошқа иш билан шуғулланмоқчи?...

Миясида саволлар кўп, аммо жавоб тополмади. Муздек сувда чўмилди, чада артиниб, динани чўзилди, аммо изтиробли хаёллар, ёлғизлик ёвузликдай босириб келар, торайиб кетган руҳининг ваҳимага соларди.

- Уни ким йўлдан уртан?

Ҳалима машинасига ўтирди-да, шахар марказидаги «Дилором» музқаймоқ кафесяга борди. Муҳ...

ақмоқ еш, «Кока - кола» ичди, ўзини чапгитишга уринди. Аммо саволлар асабига санчилаверди.

Бойлигининг деярли ярмидан ажрашни хаёлига келтирмади, Аваз акасида узоқлашишни ўйласа ертанг эзиларди. Ҳиссасини олса, бир ҳафтада бир марта қорасини кўрсатмайди. Пули кўпайганда ёш жонин топиб олади... мана шу фикр борган сайин ертангта ханжардай ботиб борарди. Ниҳоят чидамади.

Телефонни кўлга олди.

Аваз ака «Дилором»га беш минута келсангиз...

Ҳиммасини айтиб бўлганман... Менга Ҳиссамини беринг, талом!

Ораминг очик демоқчимисиз?

Аваз индамади. Бир неча дақиқадан кейин «Ўзим кўнроқроқ қиламан», деб алоқани узиб қўйди. Ҳалима ақам қилди...

Энди ким билан ишлайман? Наҳот мени ўйла...

Аваз маҳалла гузаридан рўзғорга бозор қилиб келгач, нолопроводда кўл юваётганда дарвозаси ёнган машина тўхтади.

Бир Ҳиммасини гаплашиб бўлганмиз, нега кел...

Ҳалима дили оғрися ҳам чидади.

Аваз ака, мениям эшитинг, силтаб ташламам! У мен кўнганда ишқ ва ёлғизлик азобини кўрди-ю, нологанда кескин ёндошганини ўйлаб афсусланди, ёнган кининиб чиқди.

Унга борсак, майлими, ака?

Авазнинг эллингочлик, шикасталиги кўнглини ёндошган...

Коридорга киришлари билан Ҳалима унинг бўй-

нига осилиб, йиғлаб юборди.

- Сиздан бошқа кимим бор, Аваз ака? Тоғам ўлди, яқинларим дунёга сочилиб кетган, мени одам қилиб турган сиз! Тўғри, Тожи момом бор, аммо унинг қолишидан кетиши тайин, қанча яшашини ёлпи Худо билади. Мен кило-кило тиллалар, милليون-лаб пуллارга эмас, сизга ишонишимни нахот билмасангиз? Биз, ахир, битта одаммиз-ку!

Ҳалиманинг қайноқ кўз ёшлари унинг кўксига томар, отаси ташлаб кетаётган қизалоқдай ғам-алам билан титрар эди.

Аваз ҳайратда қолди. Ундан қанча пул ундиришини ўйлабди-ю Ҳалима бўзлаб қолишини ҳаёсинга келтирмабди. Эвоҳ! Аёл зотининг минг бир қирраси борлигини қаяқдан билсин?

- Сиз билан жаҳаннамга бораман, аммо сизнинг жаннат менга татимайди! Ташлаб кетишингизни чидолмайман! Сиздан ажралгандан кўра, яшамганим яхши!

Аваз миyasi қарахт одамдай жавоб қайтаришга ожиз қолди. Бундай гапларни қардан топиб гапирганига ҳайратда.

Танаси титраб, оловдек ёнади. Ўзи полапондек унинг пинжигида суқилади. Авазни кўйиб юборадиган сиёқи йўқ эди.

У аёлга қандай таскин беришни билмас, суя топганда ҳам зарарига ишлашини тушуниб турарди.

- Ҳамма бойлигим, уй-жойларим сизники, керак бўлса жонимни олинг, аммо мени ёлғиз қолдирманг, ўзингиздан айирманг, илтимос, акажон!

У бешбаттар йиғлади, тўйиб-тўйиб, ўксиниб йиғлади, ёппишиб, тирмашиб йиғлади, илондай чирмашиб йиғлади. Охири ерга йиқилиб, Авазнинг осғинини

кўриб, ёш боладай ҳўрсиниб-ҳўрсиниб йиғлади.

Аваз кўнглидан ушлаб кўтармагунача ўтираверди. Аваз аканинг кўзларига тикилди-ю, кўрқиб кетди: қандайдир шайтонлик, жудодлик ва бахсизлик алами қандайдир қолиш фожиаси билан қўшилиб, мажбурий равишда тулдирган, руҳияти қаноти қайридан қанча ўшарди. Авазнинг таскин суз айтилишини эшитиб, кўнгли кўтаётган эди. Яхши гап чикмади, кўнгли дарёга ташлаб, ҳалок бўлишга тайёр.

Ҳалима, - деди Аваз аранг ўзини тутаркан, - мен

бизнинг! Сени ташлаб қўймайман! Кўнглим билан унга қарали-ю ўзини қўлга олди, қанчалар ишласига далил бўлгач, кўзлари чарак-чанган шайтонликка далолат бўлди. Аваз аканинг кўнгли унинг қўлига тутаб, байрам бошланган қасрга қайтиб, -

* * *

Аваз аканинг жўшқин эҳтирос ва ҳайрат билан қўнглининг севгиси ва салокати уни дарзага келтирди. Аваз ака, роль ўйнаётган одамдай бирдан қўнгли қўнглини ўйларкан, Ҳосият қизариб кетди. Ҳосият юрагига азоб бера бошлади. Таъна билан қўнглидан Ақмалга қарашга бардоши етмади. Ҳосият кўрсатган йўлдан юрсинми ёки Ақмалнинг қўнглидан ўзини отсинми?

Ҳосият Ҳалима кучли севолса? - пичирлади. Ҳосият, - шунга қодирми? Ё роль ўйнапти-ми? Унинг салокати, вафодор кўрсатиб, Авазга бир тўнча бермоқчимасмикин?

Ҳосият фикрини Ақмалга айтгиси келди, аммо қўнгли тўнча Ҳалима билан юзма-юз гаплашишга

Тиллафтуруш-3

ётирилиб кирди. У нохушлик, бесабрлик туғил-
бир нуктага тикилиб қолди.

— Сен ҳам мукофот олишни истайсанми?

— Уни овоз хўшига келтирди.

— Истайман, жуда-жуда истайман!

— Ҳайдаб кўр!...

Овоз юрагида жаранг берди. Сўнг ҳамма томон
жим-жит бўлиб қолди. У «Ҳалима бунга қандай
эришдйкин?»- дея ўйланиб турганида электрон
почтадан жавоб келгандай бўлди.

— Унинг кўнгли сеникидан тоза.

— Менга анча ёмонликлар қилган-ку!

— Сеники олдида ҳеч нарса эмас!

— Нега?

— У бировнинг бойлигини тортиб олиб, жонини

қасд қилмаган!

— Россиядан шерикларининг пулини ўғирлаб кел-
ганини тапирмайсанми?

— Уларни ортиги билан тўлаган. Сен эса, эн
муҳим нарсани унутма: ёмонлиқни сен бошлаган
сан!

Ҳосият тили қисик одамдай тапиролмай қолди.
Шундагина хушига келтирган куч нима эканини
англади. Кўксига оғир нарса ботиб, жони қинини
гандай сездди, ўзини. Боя ҳал қилмоқчи бўлган
масала ақлига кўрина бошлади. Савол-жавоблар
маълум эса-да, ўзини енгил сезарди. Кўз олдида
оксочнинг адолат нури билан сугорилган нуроний
киёфаси, Ҳалиманинг қайноқ кўз ёш тўкишлари ва
вафо-салоқат муҳрланган киёфаси тавалланди. Аммо
Ҳосиятга ҳеч нарса аён бўлмади. Форга кириб
келатган йўлини қора парда тўсар, кўринмас куч
шуурига халақит бераётган эди...

Боқий МИРЗО

* * *

Аваз уи-рўзгор ишлари билан овора бўлиб, икки
кун ишта боролмади. Ҳатто Ҳалимага кўнгиروق
вазирини фурсати етмади. Иккинчи куни кечки пайт
ишона келган «Ҳалима ўзи нега кўнгиروق қилма-
ди?» деган савол уни ҳайрон қолдирди.

Уни кунин бир-икки сўз айтганини ҳисобга олма-
ганида, уни афтода ҳолда ташлаб келган, туни билан
савол ва салоқатини ўйлаб чиққан бўлса ҳам уни
ишонанинг бирор иш қилмаганди.

Аваз Ҳосиятдай аросат даштида саргардон: аёл
ишонанинг муносиб жавоб қилисинми ёки бутунлай
ташлаб кетсинми?

Кечкурун уйда ўтиртиси келмади... Гузарда айла-
гани боқонисиди уйдан чиқди-да, телефонни кўлга
олиб. Рақамни терди, аммо чақирувни жўнатип
ишонанинг босолмади. Алдақандай куч тўхтатиб
қолди.

Бу қандай куч? Нега кичкина тутгани босолмади?
Афсус, ташлаб кетмайман, деб иаьда берганди-ку!
Кеч бўлганса бизнес ҳамкордай ҳол сўрамайдими?

У ўзининг тўғри йўлга солмоқчи бўларди, аммо ҳал
қилувчи дақиқада доқайдлик миясини фикрлаш-
дан тўхтатиб кўярди.

Ҳалимани куч тавсир қилгандай, кўчада бир соат-
ишонанинг ҳам ўша тутма босилмади.

Эрталаб ишта жўнаб, машинага ўтирди-да, ярим
ишона етганда унга кўнгиروق қилди. Ажабо! Тутма-
гани босаётган кўлини бу сафар ҳеч нарса тўхтатол-
мади.

— Ишонаман, Аваз ака!

Аёлнинг хазинлик қоллаган майин овози уни хушёр қилди.

- Қаердасиз?

- Тожи момоникига қизим билан биргаман.

Аваз у ерга етиб келганида Ҳалиманинг қизи дарвозадан отилиб чиқди.

- Мени мактабга ташлаб қўяркансиз!

Аваз шаҳар йўлига бурилиркан, уйда нимадир содир бўлганини ўйлар, у ўз ҳаёти ва Ҳалима билан муносабатларида боғлиқлиги кўнглига сезилгандай эди. Сўнг кўзлари порлаб турган, бир гап айтишга чоғланган Ҳалиманинг қизига ўтирилди.

- Кечаси билан улар ухлашмади.

У гап кимлар ҳақида кетаётганини тушунди.

- Нега?

- Роса гаплашишди. Мен-чи, ухлаб турсам ҳам гаплари тугамабди.

Қиз хайрат билан бошини сарак-сарак қилиб гапирарди. Ухлаб қолганда нималар ҳақида гаплашишгани сирли қолганидан афсусда эканлиги биллиб турарди.

Аваз дадилланди.

- Ҳаммасини эслаб қолдингми, асал қиз?

Қиз «Иҳим...» дея бармоғини лабига кўндалант қилди-да, шахто кўзларини унга қадади. Сўнг бироз чимирилди.

- Уйдаги гапни кўчада гапириш уят дегандар момон...

У ота-оналарча меҳр билан қиз бошини силади. У Аваз томон ўтди.

- Асал қизим! Машинани уй деб фараз қилайлик. Мен сизларга бегона эмасман-ку!

Қиз сочларини силатган қўлда меҳр борлигини

сезиб, жилмайди, аммо мактабга етиб қолгани учун:

- Ҳаммасини момон айтадилар!- деди-да, машиндан тушиб хайрлашди...

Аваз момоникига қайтганида у ёлғиз ўтирарди.

- Келдингизми, болам?

- Асагому алайкум!

Кампир оёғини йиғиштириб, этаги орасига олди-да, китобни столга қўйди.

- Ўтиринг, болам...

У Ҳалима билан муносабатлари ҳақида жиддий гапирмоқчилигини тушуниб, чордона куриб ўтирди. Машина калитини столга қўйди.

- Нима гаплар, Авазбек?

- Тинчлик, ўзингизда-чи?

Момо унга маъноли қаради-да, муҳим гап айтишга жазм этганини билдириш учун Авазга жиддий тикилди.

- Бизда янгилик бор...

Ерга қараб ўтирган Аваз шиддат ва савол назари билан момога тикилди. У бировнинг омонатини эмас, ўз қарорини етказишга чоғланган эди.

- Ҳалима сиз учун ҳамма нарсадан воз кечди!

Аваз бироз ўйланиб турди-да, кутилмаганда «На-хотки!...» деб юборди. Зийрак кампир ўзингизни босинг, дегандай, кафтини хонга қўйди.

- Тушунтириб гапирсангиз...

- Бугундан бошлаб ҳамма пулларга, тарқатилган молларга сиз эгалик қиласиз...

- У-чи? - таажжубини яширолмади Аваз.

Момо бироз жим қолди. Суҳбатдошнинг вазиятини таҳлил қилаётганини Аваз унчалик пайқаматини. Йигит сўзликка тоқат қилолмай, момога тик боқди.

- Кун буйи уйда ўтирадимми?

- Биласизми, Авазбек, сизга бўлган ҳурмат-эҳтироми бирорта аёлга учрамайди. Ердамчи олинб, бизнес билан ўзингиз шуғуллансангиз... Ўзи бирор дам олмоқчи, елиб-югуришдан толиққанга ўхшашди...

- Abaz aka!

Меҳмонхона эшиги очилиб, ўзбекча кўйлак кийиб, рўмол ўраган, юзидан маръумлик ёғилиб турган Халима кўринди.

- Факат бигта шартим бор!

Кўзлари ҳайратдан катта-катта очилган Аваз ўн-
ган кўйи чўккалаб олди.

- Кандай шарт?

- Акмал билан Хосиятдан узоқ юрасиз...

- Кабачок?

- Улар бойлик учун жонингизга қасд қилишини
хоҳламайман!

Аёл овозидagi хазин тебраниш, хотиржам на
сокинлик рухий ўзгаришларини намоян қилар, ўн
ни тутиши эса момонинг гапларига исбот эди...

- Сиз нима билан шуғулланасиз, Ҳалима?

Аёл ерга қараганча чўккалаб ўтиргани учун фикрини ўқиш қийин эди. У шовилмасдан ердан кўзини ўзди-да, Авазга юзланди.

- Сизга хизмат қиламан!

Унинг тақдир ҳукмига кўнганини бошқа сўз билан ишботлаш шарт эмас эди. Аваз Тожи момонт қаради.

Шундай, болам...

Момо уни узок дуо килди. Юракка қувват, рух-
ятта шиддат берадиган, яхши ниятлар зийнатлаган
дуолаар Аваз қалбини титратиб юборди...

*
*
*

Бир ҳафтадан кейин Ҳалиманинг қарори ва Аваз-
нинг Дубайга кетганини эшитган Ҳосият таажжу бўла-
ди. «Сиз ҳам унинг йўлини тутармидингиз?»
деган маънода қараган Акмал ундан бошқача жавоб

Мен замонавий аёлман! - деди Қалдини шахд бондон кўтариб, - мушטיפардай уйда ўтириш қолақ билан ярашди. Кўтлар шу ерда, айримлари хориқдан пул топсаю, бу хонимча мутаассиб диндорларнинг тутса, ярашадими? Балки у отинойи бўлмайдир, лекин ишонаманки, ундан чиқмайди, елкасидан минглаб гўноҳлари эзиб турибди...

Акмал унинг фикрида муносабатларга хал-
«Шоҳбоз» фирмасидан сазавот маҳсулотлари ха-
рид қилиш бўйича шартнома тузишга бораётгани
ни хонасига кириб кетди...

ушун хонасига кириб кетди...

Хосият Акмал олдидан паст кетмаслик учун бу фикрни билдирди-ю ўйланиб қолди. Аслида, Ҳа-
нимда ншта чиқмай, уйда ўтиргандан бери ўзининг
қани ншта чиққиси келмай қолган, аммо бу фикр
эсини қолдидан ташқари вақтинчалик руҳий истиаги

Гоҳо «Ҳалима тўғри иш қиляпти», деган фикр уни боғида қилди. Акмалнинг «Сиз қандай йўл тутардингиз?» дея жиддий қаргани, фикрига муносабат билдирмай чиқиб кетгани алам қилди. Ўзини қўлга олишга минг уринмасин, ҳафачилиги ошиб, ўзини бутунлай ёлғиз сезарди.

Бундан ташқари, Ҳалиманинг кутилмаган қарори билан алам ва ҳасад тўйғусини уйғотаётган, нега-

Тиллафуруш-3

литини ҳозирча ўзи ҳам билмасди.

Овқат етиси келмай, дам олиш учун уйига кетди. Оксоч келтирган таомдан бир-икки қошиқ олди-ю иштаҳаси бўлмади. Ҳаёт тарзини тубдан ўзгартириш ўрнига, Акмал билан зўрма-зўракиларча расмий муомала қилаётганини ўйласа, ўзини замондан орқада қолган нотавондай ҳис қилади.

Дунё жозибаси ўзгариш, янгиланишдами?

Унга жасорат етишмаяптими, ақлми?

Минг ўйланмасин, уни тополмас, миясида ўзини қаноатлантирадиган янги фикр туғилмас, бировдан маслаҳат олишга орияти чидамаётган эди.

Оксочнинг гапига кириб, Акмал билан муносабатларига чек қўйди, аммо ҳозирча руҳий изтироблар, қийноқдан бошқа нарса йўқ. Хато қилдим шекилли, деган фикр миясини қамраб олади.

Баъзан «Озгина сабр қилай-чи!» деса, ёқимли хотиржамлик билан изтиробларни енгётганга ўхшайди. Лекин Акмал ўзига ёққан иш топиб, «Ҳиссамни ажратиб беринг, алоҳида ишламоқчиман!» деса, у қандай йўл тутади? Қолган умри мазмунсиз, ўзига ёқмайдиган воқеалар тирдобида кечадигандай туюлиб, ларзага тушади, Акмалга «Аввалгидай яшайлик, ахир, одам дунёга бир марта келади, Акмалжон!» деса бўйнига осилиб йиғлашни истайди...

* * *

Бирлашган Араб Амирликлари. Дубай шаҳри.

Авазни эски ҳамкорлар кутиб олишди ва «Ал-Азиз» меҳмонхонасига жойлаштиришди. Икки кун давомида улар билан эллик минг долларлик мол

Боқий МИРЗО

олди. Асл, бозори чаққон матоларнинг арзонлиги уни ҳайратда қолдиради. Улкан бизнес шаҳрида юртанидан бир қувонса, молларни арзон олганига икки қувонади. Янги савдо оламини кўриш қалбида янги олам очилишдан ташқари, дунё ҳақидаги тасаввурларини ўзгартириб юборди. Ўзгариш янгилашни аломатини берганидек, унда ҳам руҳий қониқишлар қатламини пайдо қилди. Аъло кайфият билан хонасида ўтирганида тўсатдан эшити тақилаб қолди.

- Ким у?

Ташқаридан жавоб бўлмади. Аваз кўнглига хавотир оралаб, эшикни очди. Ва коридорда жиддий қиёфали, нигоҳларидан билимли ва бамаъниллиги сезилиб турган инсонга дуч келди.

- Ассалому алайкум!

- Ваалайкум ассалом!

Меҳмон кўл узатиши билан орадаги бегоналик йўқола бошлади.

Аваз уни ичкарига таклиф қилди. Бегона киши журналлар столи ёнидаги оромкурсига ўтирди.

- Ҳамюртим, қалайсиз?

Аваз соф ўзбекча сўздан ҳайратланиб, енгил тортан бўлса-да, тортиниши йўқолмаган эди.

- Раҳмат, чидаса бўлади?...

- Мендан ҳадиксираманг, тошкентликман, Университетда тарихдан дарс бераман, етти йилдан бери Истанбулда ишлайман. Омон Жаҳонпировман! Бу ерга тижоратга эмас, бир ҳафалик саёҳатга келганман!

- Яхши дам оляписизми?

- Аъло десаам бўлаверди. Сўраганнинг айби йўқ, биролар, сиз Фарғона водийсиданмисиз?

- Шундай...

- Вақтингиз бемалол бўлса, еттинчи қаватдаги кафеда бир пиёла чой устида суҳбатлашсак, қарши эмасмисиз?

Авазни унинг савимияти ўзига тортган, бўлажақ суҳбат муҳим нарсаларни ваъда қилаётгандай эди.

Официант кўк чой ва ширинлик олиб келди. Кафеда одам кўп бўлишига қарамай, суҳбатдошлар та ҳалакит берадиган шовқин-сурон йўқ, атрофда ёқимли муҳит ҳужмрон эди, у ўзини хотиржам тутди.

- Ҳамкорларингизни яхши танийман, жияним улар билан ишлайди, биз томонларга кўп боришган.

Аваз сизни эшитаяпман, дегандай чой хўшлаб, унга термулди.

- Сиз ҳақингизда улардан суриштириб билдим, ниятим амалга ошадигандай қувоняпман.

- Сир бўлмаса, қандай ният?

- Авазбек, ҳаммасини тушунтириб бераман. Сизни менга Худонинг ўзи етказди. Биласизми, мен ўз юртимни, юртдошларимизни жуда-жуда севадиган одамман.

- Ҳўш?

- Излаганим сиз эканингизни билдиму, хонамда ўтиролмадим.

- Менда зарур ишингиз бормиди?

Аваз ҳамон таажжубда, бу довдир илм киписи мунча гапни чўзмаса, дея ўйлаётган эди.

- Анча катта иш...

Омон Жаҳонгиров овозини пастлатиб, у томонга яқинлашиб гапирарди.

- Ҳозирча сиз билан мендан бошқа ҳеч бир зот билмаслиги керак!

- Нега?

- Сир сирлигича қолсагина сир дейилади, оғайни!

- Барибир нима гапигини билишим керак-ку!

- Ҳаммасини айтаман!...

* * *

Аваз Омон Жаҳонгиров билан суҳбати тавсирида водийга қандай етиб келганини билмай қолди. Ҳозирча Ватан тушунчасини бу қалар чуқур англамаган эди, шурига янгича тушунчалар, ижтимолий ғоялар, эзгу мақсадлар ва фидойилик кира бошлагач, тутилган юртига, эртасига жавобгардай, ғуноҳларидан уялиш ҳиссини туя бошлади.

Пул, бойлик билан рақиблар бурнини ерта ишқашни ўйлабди-ю Ватани бор, халқи бор инсондай яшамабди...

Ватан азиз ва муқаддас, боболардан қолган, пешонасига битилган табарук мулк эканини чуқур ўйлаб кўрмабди.

Улар кафедран чиқиб, меҳмонхонада суҳбатни давом эттиришди. Аваз унинг ҳар сўзи ҳикмат, ҳар фикри китоб бўлган суҳбати қалбининг энг нозик томирларига етиб борган, онгида янги олам, ёруғ бир дунё очган эди.

Молларни тегишли одамларга топширгандан кейин Акмалга кўнғироқ қилди.

- Гаплашиб олишимиз керак! - деди саломалиқдан кейин.

Акмал Дубай таасуротларини эшитиш иштиёқида уни кутаётганини учун шошиб қолди.

- Қаердасан?

- Бир соатдан кейин «Мадонна»га кел...

Тиллафуруш-3

- Кетдим!

Аваз Омон Жаҳонгировнинг гаплари ҳақида Ҳалимага гапирмади. Молларни тарқатганини билди-да, йўл-йўлакай онасидан ва Тожи момонини фотиҳа олиб йўлга тушди.

Аввал суҳбатга Ҳосиятни чақиришни режалаштирган эди, аммо Акмал билан масалани эркакчадан га ҳал қиламиз, бу иш аёллар кўлидан келмишини ҳатто аралашилари шарт эмас! - деган қарорга келди.

Аваз «Мадонна»га борганида Акмал кўпчилигининг назари тушмайдиган столда эди. Дастурхоннинг салқин ичимликлар ва енгил тамаллилар билан тўлдирган эди.

- Мен меҳмон эмасман-ку! - жилмайди Аваз унга қараб.

- Бугун меҳмоним бўла қол!

- Эртага-чи?

- Эртага дўстимсан!

- Қўлни ташла!

Томоқ ҳўллангандан кейин Акмал тезроқ бошлиқ қол, дегандай Авазга қаради. Фикрининг жамлаётгани Аваз телефонни ўчириб қўйди. Кейин апрофта бир қаради-да, стулга чордона қуриб ўтириб олди.

У аввал Дубайдаги бизнес жараёнилари, нарх-наволар, таниш-билишларнинг ёрдами ҳақида тўлиб тошиб гапирди. Шаҳарни кўриб ҳайратда қолгани, осмонўпар бинолар, гавжум оромгоҳлар, орол-бўйидаги гўзал оромгоҳлари, оролчалар ва ундаги жондорлар ҳақида гапириб, Акмалнинг оғзидан сўзини келтирди. Аммо асосий гапта келганда, жилдий қиёфага кирди. Акмал уни ҳеч қачон бунидан қиёфада кўрмагани учун мийиғида қулиб қўйди.

Бокки МИРЗО

Қулибс гап шундай ошна...

Қулоғим сенда!

Ўртадаги ҳамма гина қудуратларни йиғиштириб, битта одамга айланамиз, хатоларни тўғрилашга бера боладимиз!...

Қандай хато қилибмиз?

Аниқроғи, Ҳосиятнинг Ватан, юрт олдидати

еринини тўғрилаймиз!

Наҳот, Ҳосият?!

Ҳовшиқма, ҳаммасини тушунтираман...

Амал Аваздаги ўзгаришларни сезгандан бери биринчи гап кутаётганди. У биров эшитмасин, деганнинг кўнглини оғзига пана қилди-да, унга энгашди. Туркияга бориб келамиз...

* * *

Амал кечки пайт интернетдан Истанбул ҳақида маълумот олди. Қора денгиз соҳилидаги дам олиш маркази, санаторийлар, хусусий виллалар, яхталарнинг суратларини кўрди. Омон Жаҳонгиров ёзиб берган манзил бўйича Давронбейга тегишли мулкнинг суратларини олиб кафедан чиқди-да, Акмалга кўрсатди.

Билди ток уланган симтўр билан ўралган, қопонинг ўқитилган итлар ва итдан хушёр одамлар билан қўриқилгани, - деди Аваз унга қараб, - кириш осон экан!

Харикатларимиз зоё кетмасмикин?...

Хозирдан тушқунликми? Ниятимизни Аллоҳ қўлишга ишонаман!

Агар қўлга тушсак, Туркия камуқхоналарида қирин кетамиз...

- Оғзингдан шамол учирсин, яхши ниёт қил!

- Улар биздан ўн баробар устарок, ўйлаб иш қилайлик, Авазбек!

Акмалнинг чўчиётгани яккол билиниб турарди.

- Сен кўркма! - дегда берди Аваз, - муаммонинг ечимини ақл кўзи билан топиш керак! Сен Даврон-бей билан гаплашганимсан?

- Ҳа, бизни хурмат қилади, азиз одамидай тўрта ўтказди. Шу хурматдан фойдалансак, қандай бўларкин?

- Ишмиизга ёрдам берадиган ҳар қандай вазиятдан фойдаланамиз!

- Курол ишлатамизми?

- Зарур пайтда сўз қучи курол ўрнини босади, деганди Омон ака!

- Унга ўхшаб сўзамол эмасмиз-ку...

- Юрт учун, унинг ташиб кетилган бойликлари учун юрагимиз қайнаб, сўз бойлигимиз отилиб чиқади, Акмалжон!...

Акмал Авазнинг кўзларига қаради-да, юраги-да ишонч, енгилмас гурур пайдо бўлди. Унга нисбатан меҳр, хурмат ҳиссини туйаркан, ҳаётда суяниш керак бўлган кўп нарсалар борлигига имон келтирди ва ўзи ҳам янги ўзгаришларни бошидан кечиргиси келди. Умида илк бор майда-чуйда манфаатлар қули бўлиб яшаганидан афсусланди.

У Аваз билан хайрлашиб уйи томон кетаркан, бировлардан кўрқиб ёки бошқаларни янчиб ташлашдан кўра, юрт учун ишлаш шахди бошқача завқ, дадиллик ва қуч беришини ҳис этарди. Янги одамга айланиб бораётганини сеза бошлади...

* * *

Ҳосият бир йўлни танлай олмасдан аросат дашти-да дайлиб юради. Акмалга айтганлари бўғзидан чиққанини ўзи ҳам биларди, аммо кўксиди кўзғолон кўтараётган гурур уни бир ерга михлаб қўйган.

Оқсоч унга ачинапти, аммо ўзи тўғри йўлни танлашини истаб, тилини тийган.

Бир неча кундан бери Аваз билан кўнгироқлашиб алланарсаларни режалаштираётгани, тез-тез учрашиб маслаҳат қилаётганларини сезиб юрибди. Акмалдан гап чиқар жетгандай оғзинга қарайди. Аммо у ҳеч нарса демайди.

Аввал: мента, бизнинг ишмиизга алоқаси бўлмаса керак, деб уларни унутмоқчи бўлди, Акмал ажраб чиқиб, Аваз билан бирлашиб олса-я, деган фикр туғилгандан сўнг шониб қолди.

- Аваз билан нималарни гаплашяпсизлар, билсам бўладими? - деди уни хонага чақираркан, расмий оҳангда.

Акмал бироз илдамай турди-да:

- Эркакча ишлар! - деди бепарвогина юзини четга буриб, - бош қотиришиниизга арамидайди...

Ҳосият жавобдан қониқмади. Ичинни алланарса тирнай бошлади. Акмал хонадан чиқаётганда олди-га борди-да, билатигидан ушларди.

- Илтимос, мenden беркитиб иш қилмасангиз!

- Вақти келса ҳаммасини билиб оласиз! Ҳозирча фақат бир нарсани айтишим мумкин.

- Яъни?

- Армияда бирга хизмат қилган отайнилардан иккитаси суннат тўйига чақиряпти. Биттаси Сама-

Рқандда, иккинчиси Шаҳрисабзда. Кейинги ҳафта ишга келолмайман!

Ҳосиятнинг кўрагида тўлқин пайдо бўлди-да, кўзи чарақлаб, у томон интиганини билмай қолди. Сўнг хўрсиниғини яшириш учун юзини четга бурди. Аввалги алоқалари бўлганида у Ҳосиятни ҳам олиб кетган бўларди. Афсус, энди ўзини босишга мажбур...

Акмал эшикни қарс этиб ёпганида у хушга келди. Миясига зарб теккандай қалқиб тушди.

- Бошқа ёрдамчи қилираймикин? - дилидан ўтказди. Аммо шу пайт кўксига қаттиқ оғриқ турди. Кўзи қорайиб, боши айлангандай диванга ўтирди-да, пешонасини ушлаб орқага суянди.

- Бунча бешафқатсан, ҳаёт?!

- Сента меҳрибонман, Ҳосият! - дели аллаким осмон томондан. Ҳосият бир сесканиб, атрофга аланглади. Овоз жуда яқиндан - унга нафаси тегиб турган одамдан келгандай эди. У кўзини юмиб, юзини кўллари билан яширди. Бармоқлари орасидан атрофга ҳадиксираб қаради. Ҳар доим номадум томондан келадиган овозга ўхшаса-да, Ҳосият аллақандай ҳадик билан атрофга аланглади. Ҳеч ким йўқ.

- Виждонинг тозаланмаган, меҳрни қаҳр деб ўйлапсан! Ҳаёт сента ҳамма неъматни берди, кўнглини тусатганини қилдинг, булар синовлгини ҳаёлингга келтирмадинг!

- Бу кунларим ҳам синовми?

- ...

- Айт, имтиҳонми?

- Худо ақлни беқорга бермаган...

Ҳосият шаҳд билан ўрнидан турди-да, кийимла-

рини тўғрилади. Ойнага қараб, сочларини тартибга келтирди. Пардоз-андозини янгилади.

Акмалнинг хонасини тортса, берк! Таажжубдан хайрон бўлиб турганида ўзи биринчи қаватдан чиқиб қолди. Кўллари қувончдан портар, шаҳди баланд эди.

- Ҳосиятхон, - дели у ўша кайфият билан, - эрта-индин дам олиш кўни, душанбадан менга бир ҳафтага жавоб берсангиз, кеч қолмасликка ҳаракат қиламан...

Саккиз кун Акмални кўрмаслик, овозини эшитмаслик Ҳосият учун фожа. Юрагида ағам, рашк уйронди. Уни енгилш - улкан тоғ ошишдан оғир. Нима қилсин?

- Мен ҳам борай, - деб йўлгига кўндаланг турсинми? Ёки «Бизни бир талай ишлар кутиб турибди, деб бир қадам жилдирмасинми?»

- Нима дейсиз?

- Ишларимиз кечикиб кетмасмикин, Акмалжон?

- Етказиб оламиз, хавотир олманг!

Ҳосият минг азоб билан оғир кайфиятини енгаркан, ортимдан кирса керак, дея хонаси томон юрди. Акмал хонасига ўтиб кетгач, юраги сиқилди. Воқеалар уни азоблаш учун атайлаб уюштирилаётгандай, оғир таъсир кўрсата бошлаганди. Диванга суянганча бошини осмонга қаратиб, енгилгина оҳ тортди. Сўнг тиззасига бош қўйиб Акмал билан ўтказган лаззатли, ширин дамларни алам билан хотирлай бошлади...

* * *

Улар аэропортдан чиқиб, қора денгиз бўйида жойлашган Истанбул - улкан замонавий шаҳарни

кўриб оғизлари очилиб қолди. Тошкенту Алматыдан бошқа йирик шаҳарни томоша қилмаган Аваз энди мўъжиза кўраётгандай, ҳаяжонини яширолмас эди.

Боя самолётда келишяётганда кўм-кўк денгизни кўриб, ҳайратга тушганида Акмал изоҳ берган эди. - Буниси ҳали ҳолва, ерга тушиб киргоққа борганинда ҳақиқий денгизни кўриб, оғзинг очилиб қолади! - деган гапини эслаб, энтикиб кўйди.

Аэропортдан чиқиб, шаҳарга кириб боришаркан, денгизнинг нам ҳавоси димоққа урилди. Юрак энтика бошлади. Тоғлик, баланд-пастлик ерга жойлашган шаҳар ўз ташвишлари, юмушлари билан овоза, аммо Авазни ҳайратда қолдиради.

Самолёт Тошкент аэропортидан кўтарилиб, асосий йўналишига тушиб олгандан кейин ҳамма хотиржам бўлгач, Аваз Акмалга юзланганди.

- Шаҳарнинг кўзга кўринган жойларини айлантиришга ваъда берасанми?

- Албатта! - деди Акмал гурўлангандай, - бир кун саёҳат қилиб, шаҳар билан танишамиз, мен ҳам кўрмаган жойларимни томоша қиламан. Кейин асосий ишга киришамиз!

Келишувга кўра, улар таксита чиқишди-да, ҳайдовчига мақсадни тушунтиришди. Сафобей ўзбеки-стонлик меҳмонларни фахр билан сайр қилдираётганини айтиб, хизмат нарҳини арзонлатди.

- Аввал денгизни кўринглар, асабингиз дам олади! - дея Сафобей катта йўлдан соҳил томон ҳайдади машинани, - сизларга энг чиройли - европаликлар ҳам ҳавас қилаётган жойларини кўрсатаман.

Соҳил ёқалаб юришаркан, денгиз шабадаси эса бошлади. Сувнинг билинар-билинмас, ёқимли

шовқини эшитиларди. Катта йўл турли русумдаги машиналар, автобуслар билан гавжум, аввалдан белгилаб қўйилгандай шитоб билан аниқ ҳаракат қилади.

- Шаҳар ҳақида гаприб беролмайсмизми? - қизи-кишини босолмай савол берди Аваз. - Сиз менимча, шу ерликка ўхшайсиз...

- Ҳатто ажолларим ҳам шу шаҳарда яшаган, - деди у мактанганнамо, - ўн етти ёшимдан бери такси, ҳайдайман, кирмаган кўчам, гаплашмаган одамим қолмаган. Очигини айтганда, катта шаҳарларда изланишдан тўхтасанг, босиб, янчиб кетишадди.

Акмал билан Аваз бир-бирларига тўғри, дея қараб қўйишди.

- Истанбул - катта шаҳар, оғайни, - хотиржам давом этди Сафобей, - ҳозир бу ерда салкам ўн уч миллион аҳоли яшайди. Вақтинча турувчи, саёҳатга келиб, кетувчилар бу ҳисобга кирмайди. Сайёҳардан талабалар кўп. Биргина Истанбул Давлат университетида бир юз қирқ минг нафар талаба ўқийди. Сафобей гурур билан кўрсаткич бармоғини осмонга нуқиди.

- Бундай университетлар, институт ва бошқа олий мактаблар талайгина. Айрим университетларда турк, немис, инглиз, француз ва бошқа тилларда сабоқ берилади. Бизнинг шаҳарда шарқ ва ғарб мужассамлашган десак ҳато бўлмайди. Шаҳар қора денгиздан Оқ (ўрта ер демоқчи) денгизга чиқишда бўғозда жойлашган. Уч тарафи кўм-кўк сув.

Шаҳарга келиб - кетувчи сайёҳлар шу қадар кўпки, баъзан таксиларнинг асосий қисмини улар банд қилишди.

Аваз осмонўтар биноларни, Иф қалъасига ўхшатиб қурилган масжидлар ва иморатларни кўраркан, вужудини қувонч ҳамда гурур эгаллади.

Денгиз бўйидаги катта йўлдан бурилишгаётганда Сафобейга манзилни тушунтиришди. Аваз уни Омон Жаҳонгировдан олган эди.

Кечқурунга борганда икковлари ҳам чарчашиди. Сафобей «Кўнғироқ қилинг, кўз очиб юмгунингизча хизматингизда бўламан!» деб телефон рақамини ташлаб кетди. Улар «Отатурк» рўтарасидаги хусусий меҳмонхонага жойлашди. Бино ҳашаматли бўлмаса ҳам коридор ва хоналари шинам, саришта, юлдузли меҳмонхоналар каби одамга ёқди. Эҳтимол чарчаб келиб, ором олганлари учун ёқиб қолгандир.

Қават бекасининг хушмуомаласи ҳамда европалик сайёҳларни кўриб, ерни таллаб хато қилмабмиз, дея хурсанд бўлишди.

Кечки таомдан кейин Омон Жаҳонгиров берган телефон рақамига кўра, Давронбейга кўнғироқ қилишди. Ёўшакни кўтарган аёл аввал уларни суриштирди. Гапларига ишонч ҳосил қилгандан кейин «Бир дақиқа» дея жим қолди. Сўнг бошқа бир аёл гўшакни олди. Бу Давронбейнинг рафиқаси Қумрибетим эди.

- Истанбулга хуш келибсиз, Акмалбей! Хосиятхоним хуш юрибдиларми? Оиласи тинчми? - деди салом-алиқдан кейин.

- Раҳмат, ҳаммаси яхши, сизларга кўпдан-кўп салом йўлладилар. Давронбей оға билан кўришмоқчи эдик, мумкинми?

- Бутун зарурми?

- Ишлари тигиз бўлса, эртага суҳбатларини олишнинг иложи борми?

- Афсус, у киши уч кун бурун Олмонига кетгандилар...

- Шундай дент... тез кунда қайтадиларми?

- Йигирма кундан кейин Истанбулда бўладилар. Акмал Омон Жаҳонгиров айтган гоани амалга ошириш ҳақида бош қотирибди-ю, Давронбей софми, хорижда эмасми, бизни яхши қабул қиладими - бу ҳақда ўйламабди. Истанбулга келишдан аввал кўнғироқ қилмаганига афсусланди.

- Акмалбей, бизникига келинглар, бир пиёла чой ичайлик.

Водийга хос лутф далда берган бўлса-да, Акмал алдақандай ноқулайлик ҳис этди.

- Дўстим билан уч кунлик саёҳатга келгандик, эртага вақтимиз тутайди, Ватанга қайтамиз...

- Истанбулга келиб бизникига кирмасанглар, Давронбей эшитсалар, хафа бўладилар, Акмалбей...

- Уэр, хоним, кейинги сафар бизнес масаласида келганимда, албатта, бир пиёла чойингизни ичаман!

Бу Акмалбейнинг қатъий қарори деб ўйлади, шекилли, опа рози бўлди.

Акмал тарвузи кўлтигидан тушиб, алоқани узишни ҳам, гапни чўзишни ҳам билмай қолди. Индамай кетавериш аламли, самарасизлик изтироби билан тўла. Яшнн тезлигида миясини ишлатиб, Давронбейнинг телефон рақамини сўради.

- Салом-алик қилмоқчиман, кейин Хосиятхонимнинг омонат гапларини етказиб кўйишим лозим, - деди илтимосини изоҳларкан.

- Давронбей афанди бошқаларга рақам бермаслигимизни тайинлаганлар, аммо сиз азизларга бу қоида амал қилмайди, бемалол.

У рақамларни айтди, Аваз эшитиб ёзиб олди. Сўнг бироз маслаҳатлашганларидан кейин Даврон бейга боғландилар.

У аввалгига Акмални танимади. Ўзини Хосиятнинг олами сифатида таништиригандан кейин муносабати ўзгарди, қайта-қайта ҳол-аҳвол сўради. Бироз чўчиггани биллиниб турарди. Бу ҳаликни Кумрибегим овозида ҳам сезганини ҳозир эслади.

- Очиги, дўстим билан денгиз бўйида ўн кун дам олмоқчи эдик, ҳатто сизнинг виллангизни мўлжаллашиб кетишга, сиз Истанбулдалик пайтингизда қайлишга қарор қилдик, уринтириб кўймаймизми, афандим?

- Энди қачон келмоқчисизлар?

- Йипирма кундан кейин сизга кўнғироқ қиламиз...

- Сизларни кутамиз, биродар, ҳар ҳолда ёрдамим тегиб қолар...

- Кутилмаган вазият-ку! - Авазга юзланди у.

- Хайронман,

келишдан аввал кўнғироқ қилсак бўларкан...

- Шу фикр хаёлимдан кечди, аммо телефонда боғланмай тўғри қилибмиз.

- Нета?

- Мақсадимизни биллиб қоларди...

* * *

Хосият бир неча кун ишта бормасди. Кўнғилгига қил ҳам сизмайди. Аросат даштида овораи сарсон. Гоҳ оксочнинг гапларини, гоҳ Акмални ўйлайди. Иродасининг бўшлиғими, фикрининг нотугаллиғими -

Бирини йўлни танлашга имкон бермайди. Бир нуқтага йўллангича чуқур-чуқур ўйга толади, бутун дунёни ўйтайди. Ресторандаги ходимлари ҳам, уйдаги оксоч ҳам кўнғилни кўтаришни, вазиятдан чиқаришни билмайди.

Бутун эрта уйғонди. Узук-юлук тушини чала-чулпа эслади. Бобосини, сўнг отасини кўрди, нота-нини оламлар билан тиллалар ҳақида гаплашди.

Аммо бирортасидан яхлит маъно туймади. Оксоч нонушта тайёрлаб кутди, аммо у иштаҳаси йўқлиги учун Комрон билан бирга чой ичаверинглар, дая ётоқхонага кириб кетди. Энди ёстиққа бош қўйишимки, оксоч югуриб кирди.

Хосиятой, сизни Арабистондан сўрашпти!

Дарли етарли бўлгани учун хаёлига ҳеч нарса келмади.

- Эшитаман!

- Ассалому алайкум, Хосиятхоним!

- Ваалайкум ассалом, яхшимисиз?

- Раҳмат, эрталаб безовта қилганим учун узр, мен

Муҳаммад Собирман!

- Э, ака, саломатмисиз?

Ҳол-аҳвол сўраш узоққа чўзилмасди. Муҳаммад Собир талбиркор бўлгани учун асосий мудлаони айтиб қўя қолди.

- Сизларни зиёрат қилгани бормоқчийдим...

- Бош устига! Ўзим кутиб оламан, ака! Қачон

келмоқчисиз, агар мумкин бўлса...

- Ҳуло хоҳласа, душанба кўни аввал Тошкентда Санджонникита бирор кўниб, кейин водийга ўтаман.

- Тошкентга машина жўнатайми?

- Овора бўлманг, хоним! Таксилар сероб, Тош-

Тиллафуруш-3

кентдан жўнатгач, сизга кўнғироқ қиламан, ўшарда гаплашамиз...

Хосият алоқани узаркан, Анталидаги суҳбатни эслаб, унинг мақсадини фаҳмлади...

«Ҳа, харитадаги стрелка, танга... тўрт кўзамикин ё озроқми? Балки кўпроқдир?»

Хосият ҳаяжонланаркан, тушқунлиги тарқай бошлади. Қизғинлик, ҳаётга муҳаббат, келажакка интилиш туйғуси баҳорги тошқиндай қалбига ёпирилиб кирди...

Боягина кийнаётган аросат чекиниб, руҳиятида енгиллик уйғонди. У диванга ётиб биров тин олгач, даст ўрнидан туриб, ойна олдида борди. Қалди қомати, ҳуснига термулиб, сочларини тартибга келтирди, пардозини янгиллади. Ресторанга телефон қилиб, иш бошқарувчига машина юборишни айтди. Энди уйда қамалиб ўтирмайди, олинди бир олам янгиллик, бойлик, омад келтирувчи ишлар кутиб турса-ю, банкрот бўлган одамдай уйига қамалиб олалими? Асли, аллақандай руҳий қийноқни енголмай, сўроққа айланган хилма-хил кечинмаларига ечим тополмай азоб чекаётган эди. Улар изтироб чекишга арзимайди, эрта-индин ҳаётида бўладиган ўзгаришлар, янгилликлар ҳаммасини ҳасдай улоқтириб ташлайди. Ҳар бир дақиқаси қувонч ва руҳий хотиржамлик берадиган кунлар бошланади...

Хосиятнинг миясига келажаги ҳақида яхши фикрлар, шодлик билан бурканган ғоялар келади...

Оқсоч билан хайрлашиб турганида ташқарида машина овози эшитилди.

У хонасига кириб ўтиргандан кейин рўпарасидати стулга иш бошқарувчини таклиф қилди.

- Хориждан меҳмон келипти, Салим ака, - дели

Боқий МИРЗО

қалдини фоз тутиб унга қараркан, - авваллари Ак-малжон билан кутиб олардик, энди бу ишда сиз кўмаклашсангиз...

- Бемалол, Хосиятхон, буюрини!

- Вилоят марказидаги энг замонавий меҳмонхонадан локс жой буюрсангиз, ҳеч бўлмаса бир ҳафта...

Бошқарувчи ҳамма топшириқни олиб чиқиб кетгандан кейин Хосият ресторандаги иккита фаррошнинг чақириб, уйлаги эшик - деразалар ойнагини оқсоч билан бирга чиннидай артишни, сўнг ресторан меҳмонхонасига ўтишни буюрди.

У кўнгли тинчиб, чой ичиб ўтирганида иш бошқарувчи кириб келди.

- Топширигингиз бажарилди, Хосиятхон! «Сўғдиёна» меҳмонхонасининг класс номери душанбадан бизнинг хизматимизда.

У кўтаринки кайфиятда, ишчанлик руҳи билан яна қандай хизмат бор, дегандай Хосиятга қараб турарди. Хосият меҳмонни қаерларга олиб бориш, қимлар билан учраштириш, қайси жойларда зиёфат беришни маслаҳатлашмоқчи эди, аммо фикридан қайтди. Меҳмоннинг режасини билгандан кейин келишиб оламиз, деган қарорда тўхтади.

Иш бошқарувчи иккала фаррошни олиб, Хосиятнинг уйига жўнаб кетди. Хосият тушликни қилиб, бонасида икки соат ухлаб олгандан кейин иш бошқарувчи аёлларни олдида солиб кириб келди.

- Ҳаммаси сиз айтгандай адо этилди, Хосиятхон!

У командирга ҳисоб бергач, иш жойига қайтишга руҳсат сўради...

У эшикни оҳиста ёпиб, чиқиб кетди. Қадам товушлари биринчи қаватга тушиб кетгач, Хосият мамнун жилмайди.

- Акмал бўлмаса ҳам иш юраркан-ку...

Кечга яқин уйга борди-ю, оғзи очилиб қолди. Ҳовли четидagi эски ахлатлар олинган, дарахт шохлари, девордаги қозқиларга илинган эски-тус-килар йўқотилган, ойналар борлиги билинмайдиган даражада ялтиратиб артилган, ҳовли ёғ тушса ялағудай тозаланган эди. Ҳатто дарахтларнинг тарвақайлаб кетган пастки шохлари сочи қайчиланиб турмақланган қиздай саришта қилиб қўйилган. Ҳовлига инган файз, саранжом-сарипталик одамнинг баҳри дилини очади.

У дарахт остидagi кравотта ўтираркан, ўғли уйдан отилиб чиқди.

- Аяжон, бизникида тўй бўладими?

- Амаки айтдилар-ку, меҳмонлар келармиш...

- Тезроқ катта бўлсанг, уйлантириб кўман, ўшанда катта тўй бўлади!

Бола уялгандай, онасининг елкасига қўлини қўйиб эркаланди. Ҳосият тепасида турган ўғлига астойдил эътибор берди. Бўйи чўзилиб, йигитча бўлиб қолибди. Елкасидан ушлаб:

- Бувёққа ўт-чи, - деди яна бир бор қалди-қоматиға тикилиб, - вой-бўўўй, ўсиб кетибсан-ку!

У ҳайрат билан боланинг билаклари, елкаларини силаркан, кўзларида гурур ва қувонч порлади.

- Болалар тез ўганини билмай қоламиз, - деди оқсоч муҳим гапни бошлаётгандай, - айниқса, кўчада ишлайдиганлар кеч пайқайди.

- Тўғри гапирасиз, опа!

- Айниқса, сизнинг вақтингиз кам. Комронбек анча улғайди...

Оқсоч муҳим гапим бор, дегандай унга қаради.

Ижковлари маслаҳатлашиб олгандай, Комрон залга кириб кетди. Ҳосият оқсочнинг оғзига термудди. Аёли бир неча сония ерта тикилганча, уйга чулган-

ди. Кечagi сафар ички кийимларини ювгандим, - бироз сукутга чўмди аёл, кўзларида бироз кулимсириш ва уялиш сезиларди, - уйғониш белгилари бор... Ҳосият севиниб кетди.

- Энди, - давом этди аёл, - ётғини алоҳида қилиш керак... Унинг гурури кўтарилиб, қувончи тошар, залга кириб, ўғлини бағрига босгиси келарди.

- Синф раҳбари билан гаплашиб, ўзаришларини кушталлик, унга бошқача муомала қилиш керакка ўхшайди.

- Нета ундай депсиз?

- Пайпоғини тополмаса жеркиб беради, эртадаб тожанг уйғонади, у хоҳлаган овқат қилинмаса, худ-риниб сўкинишни ўрганган... Ҳаётга янги фасл кириб келпти, чоғи... у бўйдоқ...

Ҳосият бир неча сония жим қолди. Боласи катта бўлибдими, ўзи ҳам кичик одам эмас. Энди битта йул танлайди.

- Бу давр ўғил болаларда нозик кечади, бошқа нарсаларга қизиқтириб, енгил ўтказиб юбориш керак!

- Масалан, нимага?

- Айтайлик, ўз ишингизга, бизнесга! Ҳосиятнинг хаёлига Муҳаммад Собир билан таинштириб, иши ҳақида сўрашни ўргатишни оқсоч-га ҳам гапириб, фикрини сўради. Меҳмон келса, ўғли алобатта, ёнида бўлади. У - давомчиси, ишини қозирдан ўргатиши шарт!!!

* * *

Акмал Омон Жаҳонтировдан Давронбей Вилласнинг тўлиқ манзиллини олгач, интернетдан суратини кўришга муваффақ бўлди. Вилла - чинакам қасрига ўхшаган, денгиз бўйидаги сўлим жой экан. Уч қаватли бино олдида ярим тектарга яқин боғи, кичикроқ фаввора, кўм-кўк майдон, чиройли хил-бонлар бор. Фаввора атрофига замонавий ўриндиклар қўйилган, ўн метрча нарида тагидан яшил олитга соябон, тагида оромкурси. Вилла - Давронбейлар кичик одам эмаслиги, аввалдан катта маблаг эгаси ва ундан унумли фойдаланган ишбилармонлигини кўрсатиб турибди.

Акмал уларнинг Туркиядаги ҳозирги мавқеини яхши билмайди, ammo қора денгиз бўйида ҳашаматли виллага бадавлат одамгина эга бўлишини яхши англайди. У ўғлининг жони эвазига олиб кетилган хазинани тажрибасиз кимсаларга осонгина бериб қўймикин? У кутмаган йўл билан олиш мумкинми?

У чуқур ўйга тошди. Туркия сафари самарасиз кечгани, бир неча минг доллар ҳавога совурилгани кўнгилга ғалати бир изтироб солганди.

Энди Акмал Давронбей Германиядан қайтгач, Истанбулга бориш натижа беришга ишонмай қолди. У Омон Жаҳонтировнинг айтишича, икки кўза тиллани олиб кетиш учун юраги хаста ўғлини ўзбекистонга атайлаб жўнатган. Ҳавоси ёқмай ёки илондан чўчиб жони узилса-ю тиллаларни тобут ичида Туркияга ўтказиб олишни кўзлаган.

Ҳа, ўлимидан ҳам оқилонга, усталлик билан фойдаланишни Акмал хайрат ва таажжуб билан қараб қилгани эсида. Шундай устамон одам тилларнинг четдагилар топиб оладиган жойга яшириш керак!

Туркияга бориб, ҳеч нарсасга эришолмай шарманда бўлиб қайтса, пулдан, обрўдан ажрашганига керак? Хосият хабар толса, ўртада низо чиққан. Шерикчиликка нукта қўйилади. Асли иккидан биририб, маслаҳат солиб, жўнаган маъқулми?

Бугун Хосият Акмалга Муҳаммад Собирнинг кескин тўғрисида гапирганида, у ҳам Давронбей ёки Муҳаммадбейга ўхшаб, хазина илжинида келмапти-ди, деи ўйлай бошлади. Яна Омон Жаҳонтировнинг гаплари миясига урилди.

Хоржиий давлатларда яшётган ишбилармонлар, катта сармоя эгаларининг кўпчилиги ўзбекистонни йўлнинг деса ҳам, юртни обод қилмаган, халқ фаровонлигига хисса қўшман, деб келмайди. Мақсад: йўлнинг хисса қўшайтириш, янги имкониятлар очиш... сармоясини кўпайтириш, янги имкониятлар очиш...

У кишинга Тошкентга машина юборганимизнингми ё ўзи келгани дурустми?

Хосият бу саволни бир қарорга келолмагани учун эмас, Акмалнинг нуктаи назарини билиш учунгина берди. Аслида кутиб олиш режасини тузиб қўйган, ҳеч ким уни ўзгартиролмас эди.

Менимча, аэропортда учрашганимиз дуруст... Хосият икковининг фикри бир ердан чиққандан Акмалга хайратланиб қаради. Акмал унинг фикрини тушунди.

Аmmo турли-туман фикрлар қалдасида айлансан, асосий масала бўйича бир қарорга келишга

қийнашди. Охири мавридли келишини кутай, деген хулосада хонасига кириб кетди. Хосият Ҳайрон бўлиб, орқасидан қараб қолаверди...

Кутилмаганда «Нокиа»си жаранг бериб юборди, ёши катта бўлса ҳам биринчи салом берган одам Давронбей эди.

- Олмония сафарим мўлжалдагидан эрта тугади, Хосиятхоним!

- Бахайр ўтдимми?

- Худога шукр, ҳаммаси жойида, фақат шерикларингиз кутмасдан кетиб қолганлари алам қилди, меҳмон қилолмадим, ўзлари уйга боришмабди.

Хосият аввалига Мухаммад Собир Истанбулга кўниб, унинг келишини кутмасдан кетиб қолганидан афсусда деб тушунди. Аммо:

- Акмалбейга айтинг, энди бемалол ташириф буюрсинлар, хизматда бўлайлик! - дегандан кейин танбулга борган бўлса? Мендан яширган ишн бормикин?

- Бирга келсангиз бошим осмонга етарди, хоним! Хосият унинг гапларини жавобсиз қолдираётганидан хижолат бўла бошлади.

- Раҳмат, афандим, Худо насиб қилса борарман!

- Кумрибегим суҳбатингизни олмоқчилар, ҳатто бир неча ойдан кейин юртингизни кўриб келишини ниёт қилганлар.

- Бошим осмонга етарди, афандим, бемалол ташириф буюрсинлар!

- Мавридли билан, хоним!

- Ўзингиз, ишларингиз яхшимми?

- Худога шукр...

- Заргарлик дўконингиздан хабар олипсизми, ёки

биз билан келишиб олганмисиз?

Хосият кутилмаган гапдан хушёр тортиди. Анчадан бери у ердати бошқарувчилар билан гаплашмаган, парамиларни ҳисоб-китоб қилмаган эди.

Шу масалада Акмалбей билан борамиз, афандим, нисиб этса кўришамиз...

Ҳайр, Акмалбейга салом айтинг!

Уни чинга олишиб бораётган муносабатларнинг нотинч неканжаси қараб олаётган эди. Акмал Туркидан нима қилиб юрибди? Билдирмасдан боришини мақсадли нима? Демак, сир бор!!!

У югуриб коридорга чиққанида Акмалнинг хонаси берк эди, ишонамасдан итариб кўрди. Кулфланган, Атайлаб кетиб қолган, дая ўйлади-да, уяли телефонига кўнгиروق қилди.

Кўчондан берни мендан яшириб ишляпсиз? Акмал кутилмаган таҳдиддан довдираб қолди.

Ўнги ўзини бепарволикка солди.

Ҳа, умми? Бошингизни қотирадиган иш эмас!

Нета?

Натижаси ҳақида айтмоқчийдим, аммо ҳали овозингиз етмади...

Қандай ишлигини билсам бўладимми?

Хосият Акмалнинг гап оҳангидан бемалол гапланса бўлаверди, деган хулосага келган эди.

Кўришганда айтарман!

Ҳозир келолмайсизми?

Тўшдан кейин учрашамиз...

демаганига афсусланди. Аммо «Тўшдан кейин уч-
рашамиз!» дегани унинг безовта кўнглига таскин
берди.

Биринчи қаватдаги хос хонада тушлик қиларкан,
бугунги воқеа билан боғлиқ ҳодисалар орадан
муносабатни тиклашга тўртки беради, дегандан
таассурот қолдиради.

Аслида, Акмални ўзидан ўзи узоқлаштирганнинг
тан олмаса-да, у ялиниб келишидан умидвор эди,
Қанчалик кўймасин, кўринмас тўсиқларни бузиб
ташлашни истарди...

* * *

Аваз йитирма кунча ўзи ишлатач, зерика бошла-
ди. Ҳалиманинг кутиб олиб, кузатишлари, ресто-
ранларда ўтиришлари, дилдан суҳбатлар, банкет-
лар, тўйлар ва кечки дам олишлар соғинтира бош-
лади. Ҳаётидаги бўшлиқ, янаям аниқроғи, қорон-
ғилик уни ҳаёчан қилиб қўйди. Ҳафтада бир марта
шаҳардаги квартирада учрашиб туришди, аммо
нозик шартни бузишдан чўчигандай, қисиниб-
қимтиниб мулоқотда бўлишди. Кўринмас куч му-
жоговляб тургандай эди...

Авазининг назарида, Ҳалима ўзини жуда сипо
тутар, роҳибага ўхшаб, эркакдан тортинарди. Нега
шундай? Сизга хизмат қиламан, деган гапларини
унутдимми? Нега? Ҳаётида мендан бошқа эркак
бўлмагандан кейин нега ўзини тортали? Бутунлай
алоқани узмақчимикин? Ё мендан яширинча туз-

Аваз саволлардан толиққанда, бошқа ишларга

интишти интиларди.

Кейинги вақтларда Ҳалима ҳатто телефон ишлат-
май қўйди.

Кўчон қилдирангиз момоникида ёки шаҳардаги
театрларда бўламан! - дея изоҳлади янги одатини.

Майда-чуйдага уйга югураверишим шартми? -
деди асқонийлашгандай бўлди у.

Ҳамма масалани ечишга ваколатингиз бор!

Амиз ўйланди: «Яқинда Ҳалиманинг ярми эдим.
Қонир яккаман. Ҳалима ҳаётни умрбод маҳкам
унимокчимми?»

Иўк, Ҳалима, - деди ерталаб учрашишганда,-
менга уйда ўтирадиган қоқоқ хотин эмас, дўст,
қонкор. СУЯНЧИК КЕРАК!

Ҳозир бўлотмаёпманми?
Тушунинг, асалим, яримта одамдай юрибман,

инимда бўлсангиз, баракали ишлайман.

Шу кунларда ёмон ишламаёписиз.

Толиқяпман!

Узим чарчоғингизни ёзаман!
Иўк, яхшиси, уй қизи бўлмасдан замонавий
депдан ёнимда юринг! Акс ҳолда...

Нима бўлади, акс ҳолда? - унга тикилди аёл.
Амиз кулимсирарди, ҳазилга мойил кўзларини қада-
лида, оғзини аёлнинг қулоғига теккизди.

Бошқасини топиб оламан!
Ҳалима кўзларини катта-катта очиб, мийиғида
кўлиб турган Авазга қараркан, уни ёлғиз қолдириб,
ун уйда ўтириб олса, кўчада юрадиган ёш аёл топиб
олинши ҳаёлга келмаганига ҳайрон қолди.

Одам уйда ўтираверса, қотиб қолади, асалим!

Ҳалима кўзларини икки томонга ўйнатиб-да, ерга
қарайди. Сўнг қовоғини уюб, стулга ўтириб олди.

- Ҳали шунақамисиз? - Чинақамига чимирилди у асабийлашганга ўхшаб бармоқларини ўйнарган, мендан осонгина қутулишни ўйлапсизми?

- Мен замонавий эркак сифатида севганим ённи да юришини истайман, ҳамма жойга у билан борсам дейман! Унутманг, тўқсон фоиз уйда ўтирган аёлларнинг эрлари чиройли қизлардан «авторитет» топиб олган!

- Шу гапларни сиз айтипсизми, Аваз ака?
- Ҳа, мен - йигитингиз сизни ҳушингизга келтириш учун гапиряпти!

Ҳалима аччиқланди, ҳатто асаби бўзила бошлаган эди. Шарт ўрнидан туриб дераза ёнига борди, кафтини билан юзини беркитиб, пешонасига тушган сочларини боши томон таради. Шаҳд билан Авазга ўтирилди.

- Шуларни гапиргани уялмайсизми?
- Аллақандай роҳибата ўхшаб, уйга қамалиб олишдан ор қилмадингиз-ку? Ким айтди сизни йигирма биринчи аср аёли деб?

Ҳалима бироз бўшади. Аммо Аваз қўлдан чиқиб кетишини ўйларкан, кайфияти яна бўзила бошлади.
- Балки ўша замонавий йигирма биринчи аср аёлидан топиб олдандирсиз?

Аваз индамасдан унга қараб, кулимсиради.
- Шу ерликми ё Дубайланми? Балки мен билан таништириб, мурося қилиб яшагаша қўндирарсиз?

- Бу ёғини аниқлаш сизнинг проблемангиз, асалим! Ҳаётдан орқада қолганнинг жазоси шу!

Аваз шаҳд билан эшикни очди-да, ташқарига чиқиб, қарс этиб ётди.

Эшик қаноти кесакига эмас, миясига уригандай Ҳалима сесканиб тушди. Рухи эзилиб, юраги парчалангандай ўзини диванга ташлади-да:

Эй, Ҳудо, нималар бўляпти ўзи? Наҳотки, у бошқарсини....

Ростга айланиб, юрати дарзага тушадигандай гап ақлоғини дилида тақрорлашга кўрқди.

Ариманган йигирма кунда-я? Қандай улгурди? Ё мени қуйдиришамми?...

Кейин фикрга ишонишни билмас, кўнгли заҳар билан сабаздай қовжираб бораётган эди. Кўкси-синасига қоронғилик қоплади.

Ҳозир мени ташлаб қаерга кетдиёкин?

Ушбу телефонни йўқлигидан афсусланди, энди телефонига автобусда кетганими? Дугоналари, ганим-лари кўрса, иши орқага кетибди, демайдими?

Кўнгли ёш қуйилди....

Бу дунёда суянганнинг бўлмаса, бойлигинини тортиб олишди, ўзингга ўлдирмоқчи бўлишди, бошқаси шарманда қилмоқчи, яна биттаси саво-бинига жазо бермоқчи бўлади.

Ҳосият шу алфозда кўрса, кети билан қўлмайди-ми? Бир-икки зарба билан бутунлай маҳв этиб қўйишларини тортиб олишга чоғланади-ку!

У кўюнинг-кўюниб, эзилиб-эзилиб йиғлади, ёстиқ-лари ҳўл бўлиб, кўз ёшлари қуригунча йиғлади. Ишон савога ётгандан кейин мияси тиниқиб, енгил тортиқдай сезди ўзини.

Ишқ! Ҳали иродам етарли, мен нафақат шу кўюнинг, эртанинг одами бўламан! Аваз акамни ҳеч кимга бермайман. Мени кўрганда Ҳосият ҳам, бошқа ганимлар ҳам ичи ёниб, қўл бўлсин!!

* * *

Ақмол ишхонага етиб келганида Ҳосият интизор

бўлиб кутиб турарди. Кўзида изтиробга ўхшаши хазинлик кўрди-да, ғамга таслим бўлганини, кўнг-лида хафатарчилиги тошиб бораётганини сезд.

- Тинчликми?

Аёл овозида пичинг бор. Чимирилиб қараганда Акмал ҳеч нарсга айтмайман, деган фикрга борди, аммо масалани бир ёқлик қилмаса бўлмаслигини тушунди.

- Ҳаммаси жойида!

- Давронбейнинг айтишича, жойида эмасга ўхшайди...

Акмал аёл нигоҳида илонкорлик кўриб, ҳаракати самара берадими-йўқми, дея иккиланиб қолди.

- Ўртоғим билан борувдик, у кишини кўрмоқчий-дик...

- Қандай режангиз бор эди, билсак бўладими? Аёлнинг овозидаги таҳдид, теровчиникидай зу-эшик олдида борди. «Бу оҳангда гаплашсанг, ҳозир эшик тутқичини ушлади.

Аёл хато қилганини сезиб, ўрнидан турди. Акмал томон яқинлашиб тўхтади.

- Кўполлигим учун узр, сиз кайфиятим...

- Нима бўлсаям тўғри гапланайлик!

- Майли.

- Нимани айтишим керак?

- Туркияга нимага борганингизни билмоқчиман?

- Менимча, Хосиятхон, бу шахсий ишим! Ишдан айтардим. Колаверса, сиздан беркиниб, ўғри му-шукдай писиб кетган эмасман!

Аёл гина қилиб, терс ўтирилди. «Нахотки, қисқа

юқли шунча бетоналаниб кетсак?!»

Акмал ўзига хайрон қолпти: нега гаплари ёқмай, кўнгал эшитиладиган бўлиб қолди? Кўнглим совиб бериштимми?

Мен билан бу қадар расмий, совуқ муомала қилишингизни ҳазм қилолмапман, Акмалжон!

Акмал жим турди-да, хотиржамлик билан хона ўрнидаги диванга ўтирди.

- Ҳаммасини ўзингиз бошлагингиз, хоним!

«Хоним» кесатикқа тўла эди, Хосият йиғлаб юбо-риб деди. Аммо ҳамма сабрини тўплади-да, тишини оғзинга қўйди.

- Тўғри...

У нима гапиришни билмай қаловланди, расмий муомалани ўриндаган сабабларни айтолмас, оқибати қулуқ бўлишини кутмаганлиги ҳам башарасидан билиниб турарди. Кўнглида пушаймонлик сезиб, Акмалнинг ёнига ўтирди.

- Акмалжон, - деди енгил хўрсиниб, - бунчалик бетоналаниб кетасиз, деб ўйламаган эдим.

- Расмий одамлар шундай бўлишади.

Акмал аввал ҳозирлагандай шиддат билан гапир-ди.

- Биз синфдош ва эски қадрдонмиз-ку?

- Ўзингиз нега буни ҳисобга олмадингиз, қола-верса, мен бирор хато қилмадим-ку?

Иккинчи зарба Хосиятга анча хушга келтирди. Аёл лаҳзалик сукутдан сўнг Акмал томонга қара-ди-да, бошини этиб, ўнг кўлини кўксига қўйди.

- Узр, мен хато қилдим!

Акмал унинг ожиз томонини ҳис этиб, ичида тўрурланиб қўйди. Унинг ён бериши - ўзининг қўлигидан ташқари, аёлни қай усулда бўйсунди-

риш мумкинлигини кафлдаги буюмдай аён қилиб қўйганди.

- Кечирасиз, Хосиятхон, бу биринчиси эмас!
- Яна қандай...

У гапиролмади. Қайғуга ботиб ўйланаётгани сезилиб турар, ғанимга енгилган аскардай бўшашиб қолганди.

- Қидирсангиз топасиз, деган умиддаман...

Акмал чиқиб кетишга чоғланаркан, ўзини ғолиб аскардай дадил тутар, кайфияти баланд эди. Хосият эса, хатоларидан изтироб чеккани учун кўзларини юмиб олган, ҳафсаласи қолмаган эди. Шундай бўлса ҳам, Акмалга аламзадалик билан қараб турарди.

Акмал ойнага бориб сочини таради, даструмоли билан шимининг почасини сидириб артди, туфлисини икки марта ерга уриб, чангини қоқди. Сўнг ташқарига чиқиб кетаётганда:

- Хайр! - дея чимирилиб қўйди.

Хосиятнинг мияси қарахт. Анча вақт бир нуқтага тикилиб, ҳаракатсиз тургач, уни аллақандай куч ҳушига келтирди.

Хаёлидан «Акмалжондан айрилдим, шекилли!» деган фикр ўтиб, ичи титради. Рашк бўрони кўзга-либ, қувватини емираётганди. Унинг ҳам қалбини Ҳалиманикига ўхшаб кечинмалар қоплаган, Акмал ёш қизлардан жазман орттиргандай даҳшатга тушаётганди. Руҳи қоронғи. Ташқи оламга бегона, ичи мотори бўлак-бўлак бўлиб кетган машинага ўхшайди. Ниҳоят, вужудини бошқаролмай, боши тир айланди. Сўнг:

- Ким бор! - деган овоз чиқариб, тилламга гурсиллаб кулади...

* * *

Фарқат яхши нарсаларни ўйланг! - Хосият кўзини очибди оқ ҳалатли одамнинг гапини эшитди.. Атрофда нотаниш кимсаларни кўрди. Мияси зиналариб, кўзини юмди. Борлиқни идрок этаётиб, динил овозини, сўнг Акмални кўриб, вужудига дарди кириди. Кўтарилмоқчи бўлганида врач руҳсат бермади.

Хозирча дам олинг! - деди пешонасига кўлини босаркан, - ишхонангиздан келишибди.

Хосиятхон, яхшимисиз?

Акмалнинг овозидаги раҳмдиллик, самимият Хосиятга хуш ёқиб, кайфиятини кўтарди. Жилмайиб, унинг кўлини қисди-да, яна кўзларини юмди.

Акмал врач ортидан хонасига кираркан, у тактиф қилиб стулга ўтириши билан савол бошланди.

Ишхонада кўнгилсизлик бўлдим?

Акмал охириги суҳбатни эслади-ю гапиргиси келмади. Шифокорга хотиржам қараб, бемалол ўрнашиб олди.

Хонасидан чиқаётганимда кайфияти яхши эди! Унга нима бўлган ўзи?

Руҳий зарба юрагига ёқмаган, бундай ҳолат одатан кун тартибига ўзи тақиб қўйган одамлардагина топилиб бўлади. Кўникиш жараёни асабларини тошқин қилган.

«Ҳаммаси тўғри!»- деди ичида Акмал, - лекин онда айтолмайман, ўзи ҳам гапиролмаса керак, андан Ҳудо, кейин иккаламиз биламиз, холос!»

Беш-ўн кун даволанса керак?
- Ҳа, унга тинчлик керак, даволашни бошладик,

аммо касалхонадан чиққандан кейин раҳбарингизни узоқда дам олдиринг! Ахир, раҳбарлар ҳодимлар ҳақида ғамхўрлик қилганидек, ҳодимлар ҳам унни ўйлаши керак-да!

Врач анчадан бери икковларига таниш бўлгани учун Акмал коса татидаги нимкосани тушуниб, мийғида кулди.

- Албатта, уни ташлаб кўймаймиз! Дори-дармонлар керак бўлса, бемалол айтаверинг, доктор.

- Ҳозирча уни безовта қилинмаса бас...

- Яхши...

У Аваздан Омон Жаҳонгиров билан суҳбати тафсилотларини эшитгандан кейин Ватан, унинг бойликлари ҳақидаги ҳикмат миясига жойлашгач, руҳиятида тебраниш пайдо бўлган, ВАТАН сўзи юксакка кўтарилиб, ундан теран марнолар оқиб туша бошлаганди.

Муҳаммад Собирнинг келиши унга Мустафобей билан Давронбейни эслатарди. Унга ҳам олтин керак! Бир умр четда яшаб, юртга ҳиммат қилмаган одам унинг бойлигини ташиб кетишга ҳаққи борми? Бу қайси қонунга сифади?

Ҳосиятдан унинг келишини эшитгач, мақсадини билмоқчи бўлиб, оғзини пойлади. Бироқ у гапирмади. Нега? Ишончли одами менман-ку? Ё бошқа шерик топдимикин?

Акмалда ғалаён бошланди. Наҳотки, каттагина юрт хазинаси нафс бандалари кўлига тушса?! Бунга йўл кўёлмайман. Ҳосият билан тезда гаплашиш керак...

Афсуски, шу кунларда уни безовта қилиш мумкин эмас. Ишда бўлганида хорижлик меҳмон билан ботлиқ вазиятти ўзгартирадиган зарур гаплари бор эди...

Акмал касалхона ҳовлисига чиққач, Ватан, бойлик ҳақида ўйлаб, Ҳосиятнинг соғлиги, кўнглини кўтариш ҳаёлига келмагани ҳайрон қолдириди.

Икки кундан кейин ишхонада бир соатдан кўпроқ киноб-китоб билан шуғуллангач, касалхонага келган Ҳосият уйғонган экан. Врач киришга рухсат берди.

- Аҳволингиз яхшими, Ҳосиятхон?

У аёл исмини ёқимли талаффуз қилди. Ҳосият ўнгрилиб, жилмайди. Танасини тиклаб ўтирди.

- Анча яхшиман, ўзингиз қалайсиз?

- Яхши...

- Менга ҳеч нарса бўлмаган, бу ерга келмасангиз ҳам майли, ишхона билан овора бўлаверинг...

Аёлнинг гинаси унга таъсир қилди. Ташқарида тургантган фикри тўғрилигини тан олиб, ўзидан хафа бўлди. «Ишхонада расмий гаплашсак, ҳозир касалхонадамыз-ку! Нега инсонийлик шартига риоя қилмадим?»

- Мен ўн кунча даволансам керак, ресторанни ўзингиз бошқаринг...

Акмал «Ҳозир гапирсам, кўнглига сифармикин?» деган мулоҳазага бориб, айтгиси келмади. Аммо Муҳаммад Собир бутун-эрта йўлга чиқишини ўйлаб, эшикни оҳиста ёлди-да, кираверишдаги стулнинг олиб, Ҳосиятнинг кравоти ёнига ўтирди.

- Касалхонада бошингизни қотирганим учун узр. Аёл гапираверинг дегандай, бош қимирлатиб унни мулоийм қаради.

- Менда битта фоя бор! Яхши фоя... Майли ҳозир даволанишдасиз, кейинроқ айтарман...

Ҳосият эътибор бераётганини билдириш учун унга қараб кўзини очди.

Акмал сир айтётган боладай паст овозда гапирар, Хосият хавф сезган отлай кулоғини динг қилган.

- Қандай режа?

Аёл нигоҳлари таажжуб ва ҳайрат билан тўла.

- Мухаммад Собирнинг келишини бир-икки ойга кечиктириб турсангиз!

- Нега?

- Тузалмагунингизча хорижликларни қабул қилганга майсиз. Унинг мақсадини эса, мен тахминан билман!

Ерга қараб ўйлаётган Хосият ялт этиб, Акмалга юзланди. Кўзларида: «Энди ҳамкорларингиз юрт бойликларини ташиб кетишига йўл кўёлмайман», деган фикр нафрат билан балқиб турарди.

- Ҳамкорлигимиз нима бўлади? - базур сўзларди аёл.

- Бойлик учунгина келганлар ҳалол ва адолатли эмас. Давронбейникига бормоқчи эдик, аммо хотини Олмонийда деб айтди. Омон Жаҳонтировнинг аниқлашича, ўша кунлари Давронбей Истанбулда бўлган, биз кўнғироқ қилган рақам эса бошқа одамники экан! У нега шундай қилди, биласизми?

- Нега?

- Биздан фойдаланиб бўлди. Қолаверса, Истанбулга қай мақсадда борганимизни, бу мақсад ким билан суҳбатда пайдо бўлганини яхши билган!

- Наҳотки?

- Худди шундай, Хосиятхон! Кейинги вақтда амин бўлишмики, хориждаги ҳамма ватандошларнинг ҳам нияти тоза эмас! Пушларини кўпайтириш, бойлик ташиб кетиш вақтидагина юрт ҳақида чиройли гапларни меҳр билан сўзлайдилар, кейин эса, тутқич бермайдилар!

- Фикрларингиз хато эмасмикин?

Профессор Омон Жаҳонтиров Давронбейга бериб юборилган икки кўза тилда бизнинг бойлигини, у юртимиз равнақига хизмат қилиши шарт, деб асослайди. Сиз эса Ватан бойлигини бериб юборинг, катта жиноят қилгансиз! Конун нуқтаи назари билан ҳам, виждон тарозисига солганда ҳам шундай! Хосиятнинг кўзлари катта-катта очилиб, хавотир билан тўлди.

Катта олимнинг гапларини етказдим, сизни жавобгарликка тортиш учун ҳеч ким шикоят ёзмаган, аммо Ватан олдидаги бурч, масъулият кечаларини унутганизми бузди. Аммо энди бойликни қайтаринг бўлarmiкин? Аваз билан уни қайтаргани, сизни аёл, гуноҳдан, виждон азобидан ҳалос қилгани боришди. Афсуски, Давронбей айёр экан. Овора бўлиб қолдик.

- Нега?

Ҳаммасини жойлаб бўлди! Гуноҳимиз эса, қириматча бўйнимизда қолади.

Хосият анграйиб, ҳайратдан қарахт бўлиб қолди. Катта олдида турган одам - Акмал эканига ишонқоримасди...

Кутиматанда найза ботгандай кўксиди азоб сезди, руҳиятнинг зангори кенгликлари қаҳратон инқиринида қовжираётганга ўхшарди.

Ҳаётдан орқада қолипманми? - пичирлади Акмалга терс қараркан, - Ватан олдидаги бурчинини бажариш туғул, жиноят қилаётганда ҳам кўзим очилмаганими? Энди нима бўлади? Ҳалимага ўша-танилар ариза ёзса, жавобгарликка тортиларман, жано муллатимини ўтаб қайтарман, аммо виждон жавон тутармикин? Бир умр тавқи лавнатга кўмилиб яшайманми?!

- Нима қилай, Акмалжон?

- Муҳаммад Собирга икки ой даволанишинингизни, кейин учрашинингиз мумкинлигини тушунтирингиз!

- У меҳмондай келаятган эди, ноқулай эмасми?

- Ўзингизниям ўйланг-да, Хосийтхон! Қолаверса, бойлик ниятида келаятган одамни меҳмон деёлмай-миз...

- Ҳўп бўлади...

Акмал рақамларни териб берди...

* * *

Аваз шаҳардаги уйга бир халта пул билан келганида Ҳалима спорт кийимида тилам устида кинди билан пастини кафти билан ушлаганча интраб ётар, оғриқдан азоб чекаётгани яққол билиниб турарди.

- Нима бўлди, Ҳалима? - деди Аваз чўчиган кўйи.

- Оғрияпти...

- Қаерингиз, тинчликми?

У кафтини имлади, оёғи қақшаганини узуқ-юлуқ тушунтирди. Аваз уни даст кўтарди-да, диванга ётқизди. Ўзини ноқулай сезаётган аёл тагига ишора қилиб кўзини юмди.

- Эрталаб кўчамизнинг у бетигаги дўконга ўтаётиб, машина билан тўқнашиб кетай дедим, чўчиб, рангим оқариб кетганди... кейин киндигим ости оғриди, ўзимни ёмон сездим.

- Энди-чи, бу ерда нима қилиб ётибсиз?

- Лампочка қўйган экан, алмаштиргани столга чиқувдим, тўсатдан йиқилдим...

Ҳалима оғриққа чидамагандай, интраб ёнга ағдарилибди, кўйлагига қип-қизил, янги доғ кўринди...

Авиз дарров «Тез ёрдам» чақирди.

Уни гинекология бўлимига ётқизишди. Кўзи қоп-қорн ярач аёл дори-дармон рўйхатини тутқазаркан:

Тезлатинг! - деди жиддий.

Дорихона узоқ эмасди. Қора целлофан халтада бир дунё дори кўтариб келаятганида таниш врачга аёл келди.

Оғрини, - деди унга синовчан назар солиб, - бу дори-дармон қандай касалга қилинади?

Сўлиммон доктор рўйхатни кўрди-да, Авазнинг ағдариб сўрамаётганини тушунди.

Касалхонада ким ётибди?

Авиз довлариб қолди. Аммо ўзини кўлга олиб, ярач улашган рецептни қора целлофанга солди.

Аслим...

Врачлар бирданига айтишни дозим топишманинг, ҳомиласи тушиб қолибди...

Нут-э?!

Шунадай, уч-тўрт кун даволанса, кўрмагандай бўлиб кетай.

Нета бунадай бўлдиёкин?

Авиз унга савол бергандай гапирарди.

Боланидан билмай сакраб қўйгандир...

Авизнинг хаёлига лоп этиб, Ҳалиманинг спорт формасида ётгани келди. «Мажбуран туширибди-де!»

У дори-ларни бевориб, ортига қайтди. Ҳали пул инвентаризациядан жойлари кўп эди...

Ҳалима икки кунлик муолажадан кейин ўзини янги хис қилгандай бўлди, аммо қон бутундай ўқатмаган, оғриқ тўла йўқолмаган эди. Пешонасини ушлаган врачга қараб, ялтинганнамо сўради.

Доктор, тезроқ тузалиб кетаманми?

Тиллафуруш-3

- Беш-тўрт кун сабр қилинг, ҳаммаси яхши бўлади. Кутулмоқчи экансиз, замонавий йўллар бор эди-ку, асалим, ўзимга учрамасмилингиз...

- Билмадим, шошиб қолиб столдан сакрабман...

- Ҳозир сон пайларингиз ҳам офирётган, бўғимингиз бўшаган...

- Энди нима қиламиз, доктор, мақсадим бошқарди...

Куш тилини куш билади, деганларидек, хонани ёлғиз бўлганлари учун Ҳалима мақсадлини тапириб маслаҳат ва йўл-йўриқлар олди. Врач ўткиртини, аввалги эри ўлиб, битта бизнесменга иккинчисига теккан аёл экан, эркакка ёқиш, уни бутунлай ром этиш тажрибасидан гапириб, Ҳалиманинг оғзини очиб қўйди.

- Бояги йитит?...

Ҳалима врачнинг ишорасини тушуниб:

- Худди ўзи! - деб кулимсираб қўйди.

- Ёмон экансиз, шундай полвонни илтирибсиз-ку! Аммо хушёр бўлинг, харидорлари кўп!

- Хотини, онаси хиралик қилади, боз устиди душманлар дегандай...

- Ҳа, аввало ўзингизга қаранг, коматингизни йўқотманг, ҳар қандай шароитда ҳам унга чиройли кўрининг. Ҳа, айтгандай яна бир...

Врач негадир тўхтаб қолди. Аммо Ҳалиманинг саволини кутмай, яна давом этди.

- Бирор қилигиздан жажингиз чиқса, билдирманг, мушукдай мулойим бўлинг! Ўзингизни эҳтиросли кўрсатинг!

- Тапларингиз ўринли, менга ёқяпти, яна...

- Учрашганда ўзингизни соғиниб ўлаётгандингиз...

Боқий МИРЗО

тўғинг, хотини беролмаган ҳажжонли даҳзаларни қон этинг!

- Вой, опажон, - энтиқиб унинг билатидан ушлатди Ҳалима, - бунақа гапларни қардан биласиз, эртароқ қарда эдингиз...

- Сизлар пулдор, биз олдий врач, эйтиборингизга тушмаганимиз...

Ҳалима яна сўрамоқчи бўлган нарасини тополмай қийнаётганда врач унинг кўзига қараб, столга ўтирди. Коматини намойиш этаётгандай қўлларини ёлғасидан баланд кўтарди, икки ёнга ёзиб, белини қамлаб қилиб керпишди. Оқ халат ёпишган нозик қили тўлғониб кетди. Ҳалима уни такролагиси келди, аммо тўлишиб кетгани учун врачга ўхшолмаслигини ўйлаб, тузалгач, ишни озишдан бошлагани кўнглига тутиб қўйди. Тезроқ озиш учун энг замонавий усулларни сўраб олди.

- Лекин айрим эркаклар тўлишган, дуркун аёлларни ёқтиради, сизники-чи?

- Назаримда, нозикроғини...

- Анёқ биласизми?

- Кинно кўраётганимизда нозик қизлар чиқса, «Фигурасини қаранг!» деб суқланиб қўяди-ку...

- Яна қандай далилингиз бор?

- Хотини семизроқ, мен билан ишқий муносабатларга киришганда ҳозиргидан нозик эдим. Туғилган кун ё бошқа зиёфатларга борсак, комати мендан қиройли, қиз болага ўхшаб кийинган аёлларга термулиб қолса, биқинидан чимчилаб, хушпа кеттириб қўяман, хи-хи...

- Чакимасиз, Ҳалимаҳон, қолаверса, энг катта имкониятингиз - сизда пул деганлари моря, тўғрини, яна ...

- Яна нима, айтинг-чи? - қизикиши ортди деб
нинг.

- Кейинги сафар, энди дамингизни олдинг.

Ҳажжони босилмаган Ҳалиманинг кўз олинди
янги уфқлар, имкониятлар очилгандай ўзини дини
сеза бошлади. Аваз бутунлай ўзиникидай қувониб
кетди. Шу пайт эшик тақиллаб, хаёли бўлинди ва
ёшгина ҳамшира кўлида елим халта кўтариб кириб
келди.

- Сизга бериб юборишди.

- Ким? - қизиксинди Ҳалима.

- Ўзингиз билармишсиз, битта келишган йинг
саал ҳазилкашроқ...

Врачининг гапини эслаб, рашқи кўзгалган Ҳалима
унга қаради. Кўзлари порларди. Нарсаларни чинқ
риб берганига раҳмат айтишни ҳам унутиб ўшқир
гандай гапирди.

- Айтиб кўйинг, деразамнинг тўрисида келсин...

- Ҳўп бўлади...

Секингина кўзгалиб, ойнадан қараганда Аваз на
стда турарди. Ҳалима кўлини кўтаргач, Аваз ҳам
шундай саломлашди.

- Ака, икки уч-кундан кейин кетаман, овор
бўлаверманг, ўзингизни эҳтиёт қилинг...

- Момо билан қизингизни кечки пайт олиб кел
ман!

- Ҳўп...

- Оғримайсизми?

У секин гапирарди, ҳаммасидан хабардорлиги
билиниб турар, ачиништа ўхшаш туйғу бор эди
нигоҳларида.

- Яхшиман, уйдан хабар олиб туринг, газ, сув,
светга қараб кўйинг...

Мани, қандай хизмат бор, дори-пори детандай...

Ҳаммаси жойида. Мендан хавотир олманг!

Аваз Ҳалиманинг касалхонадан чиқишини кут
гани, шериқлари билан Дубайга жўнаб қолди.
Амининг боришдан яхшигина фойда қолгани учун
ороти уша ёққа талпиниб турарди.

Ҳалиманинг дарди ариди. Касалхонадан чиқаёт
гани врач аёл эркакни ўзига қаттиқ боғлаб олиш
руви аёл кўлидан келадиган, оқ қоғозга ёзиш уят
бўлишдан чорани ўргатди...

У эртаси кўни салонга бориб, сочини талаба
ва шериқларидай турмақлатди. Янги пардоз қиёфаси
ни очиб юборди. «Матиз»ни чопиб, шаҳар марка
сини айлана фонтан ёнидан ўтаётганда оқ «Ласет
»нинг келиб секинлади ва Ҳосият ойнадан
ёнини чиқариб саломлашди.

Миниқнинг ярашибди дугона, табриклайман.

Унинг ичи қуяётгани билиниб турарди.

Ҳалима машинани четроққа олиб тўхтади, орқа
ёни Ҳосият ҳам келди. Кўча бетқайдаги музқай
мон кафесида ўтиришди.

Комитинг мунча чиройли, ўртоқ?

Ҳулоининг бергани-да!

Жинси шиминг, оқ кофтанг ўзингга бир
принципики, коллежда ўқийдиган қизларга ўхшай
ганми?

Ҳамонга мослашмасанг бўлмайди.

Аминқса, йилитинг ёш, келишган бўлса, тўғри
ми?

Шунақа!

Лекин бир нарсатга ҳайронман.

Нимига?

Иккида ҳижобга киргандинг, уйда ўтираман,

Аваз акамга хизмат қиламан, деганинг ҳаммани хайратга қолдирганди... Бугун «айтдим-қайтдим»-лигинг ҳаммани таажжубга солапти...

- Замон тезоё, фикрим ўзгарди, дугонажон, аёлларнинг олди бўлишга ҳақлиман, қолаверса, бу менга керак...

- Нега?

- Ёнимда мендан жонини ҳам аймайдиган йигит юришини, унга муносиб бўлишни истайман, тушундингми?

- Қойилман, анча ўсибсан, дугонажон!

Хосият унга қараб шоқоладли музқаймоқни оғзига соларкан, юрагига алам ҳисси тўла бошлади, унга билинтирмай хўрсиниб қўйди. У Аваз ҳақида сўрамоқчи бўлиб гапни нимадан бошлашни билмай турганида Ҳалима Истанбул манзаралари тасвирланган расмлар олди. Денгиз бўйлари, дунёга машхур бинолар, масжидлар, меҳмонхоналар жуда чиройли кўринар, ҳатто одамнинг ҳавасини келтирар эди.

- Аваз акам интернетдан олиб бердилар, кўринг, жуда чиройли а?

Хосият расмларни аламзадалик билан кўздан кечираркан, ўзини беписанд тутар, Ҳалимани мот қиладиган баҳона ўйларди.

- Менга расмларнинг қизиғи йўқ...

- Нега?

- Истанбул ва қора денгиз бўйларини бир неча марта сайр қилганман.

У шеригини мот қилаётганидан виқор билан қувонар, ҳали гаплари кўпчилигидан гурур билан қаддини фоз тутарди.

Амиз билан Акмалжон Истанбулга борганини билмас, а?

Ҳалима таажжуб ва хайратга қолди.

Қачон? - деди таажжуб билан.

Итирма кундан ўтди, сиздан жонини аймайди-ган йигит, наҳотки денгиз бўйдаги мамлакатта борганини айтишни лозим кўрмаган бўлса?!

Ҳалима алоий тамом бўлди. Янгилик юрагининг бу ёнидан кириб, у ёғидан тешиб ўтди.

Наҳотки, ўша расмларни интернетдан эмас, Истанбулдан сотиб оланлигини бошқа суюқлисига айтган бўлса!

Ҳалима йиқилиб тушишига бир баҳа қолганда унинг кўлга олди, кўлинг синса енгинга яшир, наҳоткининг кўрмасин, дегандай, хетиржам кўринишга уринарди. Ранг-туси ўзгариб, хаёллари паровонда бўлганини Хосият сезди шекилли, ўқни нишонга урганидан хурсанд бўла бошлади...

Улар сиз билан маслаҳатлашиб кетишганимиди?

Ҳалима Хосиятнинг ярасига туз сепганини ўзи билмай қолди.

Хосият чакконлик билан ўзини ўнглаб олди.

Амиздан режалаштиргандик, аммо биз кутган одам хорижга иш билан кетган экан!

- Сир бўлмаса айтинг-чи, дугона, бизнес масала-еними?

- Иш биттунча шомоллатилган гап эмас! Менга ортиқ бўлмай савол берманг, дугона!

Ҳалима ўйланганча, хомуш тортиб қолди.

- Ҳа, нима бўлди? - деди Хосият ўзини бепарво кўрсатишга уриниб.

- Бетига туки борлар дўст бўлмас экан-да!

Хосият қувонаётганини билдирмасликка тири-

шарди. Ҳалима эса, атайлаб гапирётганимни билб қолмасин дегандай ўзини қайғули кўрсатар, ҳатто ролига ишонтириб учун кўзига ёш олишни тайёр эди.

- Ҳаммаси учун раҳмат, Ҳосият!

У хайр-маъзурни насия қилиб кетиб қолди. Ҳосият боқладим, дегандай муштини бир силкиди-ди, ҳайдовчисига қараб «Кетдик» ишорасини қилди.

* * *

Аваз акаси истаган жойига кетиши, ишта келмаслиги, рўзғори билан овора бўлиши мумкин. Ишлари тигиз эмас. Аммо Туркияга бориб келганини Ҳосиятдан эшитгани Ҳалимага каттик алам қилди. Туркия - шаҳарнинг нариги мавзелидаги музқаймоқ кафеси эмас, катта сабаб бўлмаса, борибмайди.

Ҳалиманинг назарида, Аваз биров билан тил бириктириб, уни доғда қолдириш учун Туркия сафарини ташкил қилганга ўхшарди. Кўнглини аламзадалик тумани қоплади...

- Нета айтмаган бўлиши мумкин? - уйга бориб диванга чўзиларкан ўзига берган биринчи саволни шу бўлди. Муносабатларини шу тариқа дарз кетказадиган воқеаларни ҳазм қилолмаётганди. Алам қилгани - Ҳосият билган нарсани нета сир тутган? Туркиядаги масалани ечиб келгач, бирга ишлаш-моқчимикин?

Ҳалима бирорта саволга жавоб тополмади. Миёси ғовлаб, кўзи тиниб, ўзини кўярга жой тополмай, Тожи момага борди.

- Ўзингни бос, кизим! - деди у хотиржамлик билан, - ҳали кўз ёш тўқалдиган иш бўлмаган, аммо

ёнида юрмасанг, Авазбек сендан узоқлашишини аниқ ҳам айтганман...

Бу илти гап эмас, аммо Ҳалиманинг дилидаги булғани учун Аваз келгунча унинг эътиборини қоралитган иш қилишни ўйлай бошлади.

Тотда дам олишни улоштирсаммикин? - Тоғда дам олишни улоштирсаммикин? Аваз Дубайдан қайтгунча бу фикр қониктирмачи. Аваз Дубайдан қайтгунча иш чора тайёрлашга аҳд қилди.

Уштан сафар синфдошларнинг «гап»ида бир дугонасининг ўзига иситишда азайимхоннинг дам-дамаси наф берганини мақтагани эсига тушиб, нажот йўли топиладиган, унинг рақамини топиладиган, кўнглироқ қилиб, ҳозирроқ кўришайлик, дея илтимос қилди.

Тинчликми? - деди у таажубини яширолмай. Ёрдамнинг керак! - дея кескин вазиятни унга ҳам юзқармоқч... бўлиб.

Қандай?

Учрашганда айтаман...

Синфдошлар кўришадиган музқаймоқ кафеси аёллар билан гавжум эди. Ҳилола Ҳалиманинг кўзига қараб назиятни сезди-да, ўтиришлари билан унга қарайди.

Ийтигим...

Биров тортиб олдимми?

Хинф бор!

Сендай уздабурро, машина чопалдиган, замонавий аёл йигитини бировга бериб, оғзини очиб улармаса керак!

Ҳозир аёлу эркакка ишонч йўқ!

Нета бунчалик ваҳима?

У мендан узоқлашиб боришти...

Қаердан билинг?

Ҳалима биров жим турди-да, сумкасини стул суянчигига илиб, астойдил гап бошлагани.

- Мендан яшириб иш қиляпти...

- Масалан?

- Туркияга бориб келганини бегоналардан эшитдим...

- Шу ҳолосми?

- Бошқаси илиб кетгунча, оғзимни очиб ўтираверайми?

- Ҳозир қаерда?

- Касалхонадан чиқишимни кутмай, Дубайга кетибди.

- Аёл биланми?

- Мени кўрқитма, дўгонажон!

- Аҳволингга қараганда кўп иш бўлганга ўхшайди, Ҳалима асосий муддаога ўтишни ўйнаётганидир.

Ҳилола ўзи гап очди.

- Мендан нима хизмат?

- Азаймхонга иситма қилдириш керак. Мени бирга олиб борасанми?

- Қор қилармикин?

- Чиқмаган жондан умид...

Ҳилоланинг ҳайрати ортар, ҳатто кулгиси қистарди. Аваз куйдириш учун роль ўйнаётган, бугун-эрта «Ҳазиллашгандим!» - дея жилмайганча олдидан пайдо бўлар, Ҳалима ҳам унга кула-кула кўнғироқ қилдигандай эди.

- Ундан бошқа ҳеч кимим йўқ, ёрдам бер, дўгонажон!

Ҳалиманинг кўзидан пайдо бўлган ёш Ҳилолани хушёр қилди. Бошидан ўтган қайғули кунларини эслаб, унга ачинди ва ёрдам беришга аҳд қилди.

- Астойдил иҳлос ва Ҳилолдан сўраш керак!

Ҳаммасини қиламан, фақат Аваз акам меники бўлиши керак...

Ҳилола битмас-туганмас, алангали сеvgини тасаввур қилиб, юрагига ҳавас уйғонди. Ҳажжонини бериб, умидвор, ёш боладай кўзига мўлтираб турган дўгонасига қараб пичирлади: «Бахтли Аёл!»

Эртаси куни саҳарда азаймхонга олиб боришга ишга бергач, Ҳалима уни маҳкам қучоқлаб олди. Муҳаббатга йўғрилган иссиқ нафаси юзига теккач, Ҳилола ҳаяжонланиб кетди...

* * *

Ҳоснинг ўзини соғлом ҳис эта бошлади.

Менга руҳсат беринг, - деди врачга дадил ва кучлироқ кўриниб, - қолган муолажаларни уйда оғирим бўлаверали!

Аслида, яна беш-олти кун даволаниши, ишни ўнламлисиги мумкин эди. Аммо соғинч, ҳис-туйғуларнинг майсадай ниш ураётгани Акмалга яқинлигини дилгига солаётган эди. Врач тушдан кейин кудоса айтман, дея чиқиб кетди. У Акмалга кўнғироқ қилди.

Бугун касалхонадан чиқаман! - деди ўзини тўла тунглиб қолганини кўрсатмоқчидай аъло кайфиятда, - ҳайловчинини чақирмайман, ўзингиз олиб кетасиз, майлими?

Аёлнинг қомати тўлғонди, овозидаги эркаланиш, сеvgинч ва бошқа туйғулар алангасини сезган Акмал ўнглик билан фойдаланмоқчи бўлди.

Врач руҳсат бериши билан кўнғироқ қилинг, ё улар тилдамда бораман! Тўғри уйга кетасизми ё оғирсизми?

Хосият ёш қизчадай бармоғини лабига кўйиб, кўзларини жовдиратанча ўйланди-да, телефон аппаратыга қаради.

- Сиз нима дейсиз, қаерга борсам яхшироқ?

- Касалхонадан чиққандан кейин, одатда, бир кун дам олиб ишта чиқилади. Аммо иши тигизлар ишхонага бориши мумкин...

- Мени тўғри уйга олиб борасиз, ҳамма гапни ўш ерда гаплашамиз, майлими?

- Розиман!

Акмал офиста бориб, унга айтилган фикрларини яна бир бор ўйлаб олди. Тахминлари тўғри чиқишига ишонарди, нотўғри бўлганда ҳам ишонтириб юбориши керак.

Ўтган сафарги гаплар Хосият қалбида ватанпарварлик ва юртга хизмат туйғусини уйғотишдан умидвор. Муҳаммад Собир келишини кечиктиришгани аъло иш бўлди... Бугун хазина ва уни сарфлагани билан боғлиқ таклифларини айтиб, розилик сўради. Мободо рози бўлмай, ўзини орқага тортса ҳам бир йўлини қилиб, кўндирини эришди. Эҳтимол, режаларидан бирини айтса, Хосият қизиқиб қолар, хазинани топиб, қурилишларга Акмал билан тенг киршиб кетар!

Акмал гапларини ихчамлаб, хотирасига жойлаб қўйгач, бир-иккита хусусий фирма, кичик корхоналар билан гаплашиб чиқди. Сўнг газета ўқишга тутинди. У Омон Жаҳонгиров билан учрашгандан бери янги газета-журналлар, турли мавзулаларга китоблар мутолаасига одалганган, ҳар кунги дунё янгиликлардан хабардор бўлишни ўйлаб қўйган эди. Дунёқарашни ўсиб, фикрлашни кенгайтиганини сезди. Энди шу одатни Хосиятга ҳам юктиришни дилни

тутди. Бу - бизнесни ривожлантириш ва келажатини чамалашга ёрдам беришини у ҳам тушуниши керак...

У рус тилида нашр этилган газетадан олтиннинг Италияни иқтисодий инқироздан чиқариши дойиҳаси ҳақида ўқиб турганида телефони овоз берди.

Мен уйга кетаман, - деди Хосият қувноқ овозда, тедроқ келинг, Акмалжон, йўқса, пиёда жўнайман...

Хонангиздан жилманг, касалхонадан ўзим кўтариб чиқаман!

Жиннивой... одам бор...

Акмал машинани бўлим олдида тўхтатгач, эшикдан ҳамшира унга қараб жўлмади-да, ичкарига келиб кетди. Бироздан сўнг Хосият хизматкор аёл билан нарсаларини кўтариб чиқди.

Акмал Хосиятга қаради: «Кўтариб чиқолмай қолдим-ку!»

Хосият Акмалга жўлмайди: «Пойлоқчим бор-да!»

Кўлар гаплашаверди:

«Шунақами?»

«Хал!»

«Ўш кўяман!»

«Майин, мени ташлаб Туркияга кетишининг жавоби шу!»

«Кулимга тушиб қоларсиз!»

«Тушмасам-чи!»

«Бирибир тушираман!»

«Ишнимисиз, Акмалжон! - баланд овозда сўрашди оқсоч аёл.

«Раҳмат, опа, ўзингиз тузукмисиз?»

«Мен яхши, сизнинг ҳушингиз ишхонада шекил-

ли, а?

Акмал гап тагидаги нимкосани тушунди. Унга бир кулиб кўйганча, тутунларни олиб, машинани юкхонасига жойлаштирди.

- Иш билан боғлиқ иккита режа бор, - деди йўлдан Акмал орқани кўрсатувчи ойнадан Хосиятга қараркан, - уйда гапирайми ё эртага ишхонада муҳокамани қилайликми?

- Сиз нима десангиз шу, Акмалжон!

Аёл овозида хурмат ва меҳр, унга ён босиш оҳинги бор. Оқсоч мийиғида кулиб кўйди.

- Бугун дам олинг, - деди Акмал хотиржам, - эртани эрталаб - мия тозалитида гаплашамиз...

- Яхши. Хозир уйда бир пиёла чой ичайлик, шопилмай борасиз-да!

Акмал тактиф самимийлигини тушунди, аммо хозир киргиси йўқ. Хонаси алоҳида бўлгандан бери уникига қадам ранжида қилмаган, иш юзасидангина гаплашар, гапларини сир тутарди. У касалхонадалигида муносабатлар совуқлигидан изтироб чекди, аммо аёлни хафа қилгиси келмай, ҳазил-мўтой-иба билан гапирадиган бўлди.

- Акмалжон, - деди оқсоч маънодор қилиб, - бирдан ўзингизни торттиб олманг, уйимизда ўтирсангиз жуда ярашади, эркаги бор уйнинг фойси бўлакча дейишади-ку!

- Биладман, опа, - деди Акмал унга қаролмай, - хозир Хосиятхон дам олади, мен ишхонага бориб, айрим ишлар билан шуғулланмоқчиман.

- Агар икки киши учун ишламоқчи бўлсангиз, майли!

Хосият унга ялт этиб қаради, Акмал: иккови тили бириктириб олган, деб ўйламагитими?

Акмал машинани тўхтатиб, юкхонадан бўюмларини оларкан, ховли эшиги очилиб, Комронбек тоғлиб чиқди-да, Хосиятнинг бўйнига осилди. Унинг бўйи онасиникига етай деб қолгани учун қаракитлари ёшига номуносибдай туюлаётганини унингдан Акмал улар яқинига келди.

- Комронбек! - деди онасини куўвормаётган бола, - нинг орқасидан, - онанг касалхонадан хозир келди, осилма!

Оқсоч Акмал кўзидаги рашкка ўхшаш туйғунини ойнадан, болага юзланди.

- Буларни кўтариш, ўғлим! - дея сумка узатди. Бола сумкани кўтарди.

Ҳаммалари ховлига киришгач, Хосият тезлик билан хонасига йўл олди. Акмал дарахт тагидаги етулга ўтирунча у янги пушти халат кийиб, сочили кўларникидай турмакгаб чиқди. Ёқимли ва маф-пункорлиги ҳаммани хайратда қолдирарди.. Халат оғиб юборган ё ўзини тутуши бошқача, Акмал кўннин узолмасди. Ёшликка хос туйғулар денгизда кўннин тўлқиндай кўнгилга ором берад, ўтмишнинг ёниб кўйилган чиройли саҳифаларини очиб юбораётганди.

Хотиралар...

Туркияда кечган гўзал дамлар, тоғларда ўтказилган тоғли кечалар хотира пучмоқларида олтиндай сақланиб турибди. Гоҳо хотира қопқасидан мўралаб, кўн-нига хуш беради. Юракка соғинч туйғулари бос-тириб кирганида Акмал муносабатларни тиклаш эҳти-ёсини сезади. Айниқса, улфатчиликдан тургач, ба-ёнига талинанади... Аммо хозиргача ўзини босди, унга талинанади.

Хосият ҳам жилийишгини йўқотмади. Бироқ назият хозир ўзгача: Хосият уйга кирдию,

Акмалга ёқинни истатгандай бошқа аёлга айланиб чиқди!!!

- Суҳбатни эртата қолдирайликми?

Аёл Акмални тушунди.

- Уйга қирайлик, - деди уни имлаб, - хола, - деди сўнг оқсочга юзланиб, - сиз кечқурунликка мантин тайёрланг, Коморонбек қарашиб юборсин!

- Хўп бўлади!

Ичари салқин. Бу хона илгариям икковларини ёқарди, стулларга рўпарама-рўпара жойлашишаркан, бетонасирашни енгил қийин бўлмади.

- Гапни чўзмайлик, Хосиятхон! Бобомерос боиликни икковимиз олсак, қарши эмасмисиз?

Хосият ҳайрон. Садали уйда тилла борлигини Туркиядан, Давронбейлардан эшитганими? Йўқ! Улар айтмайдилар. Пул, бойлик учун тиллини тилдилар, ақлни ишта соладилар.

Акмалжон маълумотни кимдан олган? Нета айтгиси келмайдилар?

- Кечирасиз, Акмалжон, ўша ерда олтин бор, леб сизга ким айтган?

- Бош асос - Муҳаммад Собир Давронбей каби сиз билан танҳо учрашиш учун Арабистондан келгани. Туркиядан - бойликларни олиш маслаҳати бўлган, шундайми?

Акмал унга синовчан назар ташлади. Аёл эркакнинг қатъий нигоҳига бардош беролмади. Ҳаммасини тан олиб, кейинги ишларни маслаҳатлашни лозимлигини ўйлаётгани Акмалга аён бўлди. Темирни қизигида босиш пайти келганди.

- Уни иккимиз кўпга киритсаккина, можаросиз тасаруф эта оламиз.

- Муҳаммад Собирга нима деймиз?

Биринчидан, Ўзбекистон ундан қарздор эмас!

Улар ВАТАН олдида бўйни баробар қарзга ботган! Бир неча ойдан кейин уни тақлиф қиламиз ва уни жойга олиб бориб тилла йўқлигини кўрсатамиз, у ҳеч кимдан ҳеч нарса даво қилолмайди, мен бунга кўнгулман!!!

У қатъий гапирарди. Хосият дадилланди. Ва бошини кўтариб Акмалга қаради.

Битта шарт бор...

Хўш?

Амал ҳеч нарсани билмаслиги керак!

Нета?

Ҳалима билан ҳамкор, унга ишонайман!

Иккинчи - деди Акмал ҳеч нарсани ўйлаб ўтирмай, - қанинча қачон оламиз?

Кунини сиз белгиланг, бош ролда ўзингиз бўласиз...

Акмал стулдан турди-да, сирли тарзда Хосиятнинг тепасига келди. Этилиб аёлнинг қулоғига шилдирилди.

Деворнинг ҳам қулоғи бор... чоршанба кунини тунда тайёрланиб келаман!

Хосият Акмалнинг эхтиросли нафаси аралаш тилларини эшитаркан, бадаллари жимирлаб кетди. Англидан бери бундай таъсирчан вазиятни ҳис қилганини учун энтикиб кўйдил...

Кейинги режа қандай? - ўзини кўпга олиб сўради Хосият.

Биринчиси амалга ошгандан кейин гаплашамиз! Акмал ташқарига чиққанида оқсоч хола ҳовлидаги қравотда манти тутаетган, Коморонбек севги туғилганини кўшиқни хиргой қилиб айланиб юрадди...

- Болам, ярим соатда овқат пишади, ризқин-тизни ташлаб кетманг! - деди оқсоч сўнгги мантини тўтиб, қосқонга жойларкан.

- Раҳмат, хола...

- Анчадан бери энди келишингиз, меҳмондасиз...

Хосият қолинг, дея нигоҳи билан илтижо қилди. Комронбек улар олдига келди-да, икковининг кўлидан ушлаб дарахт остидаги столга бошлади.

- Бугун ҳаммамиз бирга овқатланамиз! Юрин-гла!

Комронбек улар ўртасига жойлашди.

- Ая, Акмал амаки, сизлар уришиб қолганмисизлар?

Хосият хижолат ва таажжубда қолди. Воқеани ташкил қилиш билан боғлиқ айбдорлик ҳисси кўнглини хижил қила бошлади. Бир ўғлига, бир Акмалга қараб кўзини жовдиратди.

- Нега ундай дедисан?

Иккови баробар сўрашди. Комронбек уларнинг биллагидан ушлаб ўзига тортди-да, аввал ойисига қаради.

- Илгари дўст эдинглар, кейинги вақтда бегонага ўхшайсизлар, шу тўғрими?

Бола нарироқдаги сўрида ишини якунлаётган оқсоч холага алашмадимми, дегандай қараб кўйди. Холаси жигмайгач, хотиржам тортди.

- Биз ҳозир ҳам дўстмиз? - деди Акмал унинг кўлини қисиб, - ишонасанг, ойингдан сўра.

Кулимсираб туришидан Акмал билан Хосиятнинг яна яқин бўлишларини истаётгани сезилар, бетоналикка кўниколмаётган эди.

Одатда, болалар катта бўлгач, ойисини бошқ-

лардан қизғоналган олат чиқаради. Ҳозир Комронбекга ўзгача фикр. Онаси билан Акмалнинг яқин бўлишларини истапти. Нега? Отаси бермаган меҳрни Акмалдан олгани учунми? Ё бу янги оқсочнинг кўли борми? У яхши маънода тарбияланган бўлса, мазали мева беради, уйини яратган бўлса, яна оилавий жанжаллар бошланган.

Акмал Хосиятга қараб хижолат эканини сезди, бемалол ўтиришлари учун етишмаётган нарсани бола ўзига топмоқчи бўларди.

Ҳозиргача маҳалламиздаги уришган болаларга ўхшаб юрдиларинг, энди дом дўст бўламанг, деб ичда беринглар, тўғрими, хола?

Оқсоч болага қараб кулимсиради.

Комронбек гапирди-ю, нотўғри бўлармиди? Ингичка бармоғингизни беринг-чи?

Боладаги самимият эътирозга ўрин қолдирмади. Яраш-яраш қилишди. Сўнг Комронбек юзларидан ўпиб, нариги стулга ўтирди.

Ойижон, биз Акмал амаким билан салат тейлеймиз, сиз дастурхон ёзинг, хўпми?

- Яхши, ўғлим.

Хосият янги келинчакдай ибo ва мулоиймлиқ билан ўрнидан турди-да:

Узимнинг ақлли ўғлигинам! - дея унинг юзидан чулпиллатиб ўлди, сўнг музлаткич кўйибдан уйга кириб кетди...

Оқсоч чиройли, эсда қоладиган даражада кунноқ ўтди. Акмал машинани юргизиб кетаётганда ҳаммалари яхши кайфият билан кузатиб қолди...

* * *

Аваз Дубайдаги дўконлардан эллик минг долларлик сара мол олгач, «Ал-Азиз» меҳмонхонасининг биринчи қаватдаги кафеда кечки овқатни тановул қилди. Учишта беш соат борлиги учун дам олмақчи бўлди. У элитина фойега чиққанида дивандаги аёл даст ўрнидан турди-да, ҳайжон билан Авазнинг олдига келди.

- Ака, - деди қичқиргандан берироқ қилиб, - ака, сизни бир минутга мумкинми?

Соҳлари тўзғиган, кўркувдан титраётган аёл унинг кўлидан ушлади.

- Сиз Аваз акамисиз?

Аёл қалтирарди. Мағол келишини ўйламас, ўзбекистонлик йигит - муаммосини ҳал қилдиган сўнгги имкониятдек тобора маҳкамроқ ёпишарди. Аваз кўнглини беҳузур қилдиган ёт ҳилни сезди. Аёлнинг кўзларидан ҳасрат ёғиларди. Юрагини қолдирган ҳалик йўқола бошлади.

- Тинчликми?

- Илтимос, хонада галлашайлик, муҳим гапим бор...

- Танишга ўхшапсиз, аммо...

- Сизни яхши биламан, тезроқ...

Биров қувиб келаётгандай у чуқур хавотирда эди. Аваз «Муаммо чикмасмикин?» дегандай аёлга разм солди. Мафтункор юзида бемаъни ҳаёт изи бор. Кийимлари эскироқ, жаллолдан кўрққандан ташқарига жовдираб қарайди...

Хонага киргач:

- Илтимос, эшикни беркитинг, ака! - дея Ҳанси рағанча ялинди у.

Аваз калитни икки марта бураши билан аёлнинг кўйиб юборди. Ва «Уфф!» - дея ўзини диванга ташлади.

Биров кирмайдими? - аёл шонқирамай сўради.

Очмайман, нима галлитини тезроқ айтинг!

Нафасимни ростлай, ака, айтаман.

Аёл тескари ўтириди, Аваз телевизорни улади. Биронта хонандалари клиплари берилар, ярим - яримтоқ аёллар талвасага тушганча чангалзорларда оловлардан қочиб юрганга ўхшарди. Аваз бошқа конакта олди. Шоҳруҳон иштирокидаги ҳиндча киното... рақс ортидан ёқимли ашула янграб эди. У янги эсан чиқариб томоша қила бошлади. Биринчи қисми тугатилган кейин аёлга қарали. У қотиб ухлаб ётар, гоҳо хўрсиниб кўяр, елкалари ва бўлиқ кўкраклари енгилгина кўтарилиб тушар эди.

Асирликдан қочдимикин? Чарчаган, қорни оғи ўхшайди... Бу ерларда нима қилиб юрибди?

Наҳотки...

У ҳаёлга келган ёмон фикрдан уялди.

Сексигина эшикни очди-да, биринчи қаватдаги меҳмонхонага тушди. Елим халтани тўлдириб қаватнинг кўтариларкан, эшик томонга ва залда ўтирғиларга ўринга қарали: аёлни ҳеч ким қидирмаптими?

Ҳамма ўз иши билан овоза, девор ойна ортидаги полизчи дубинкасини ўйнатганча у ёқдан-бу ёққа бориб келади. Кириб-чиқётганлар асирасини дўқотганга ўхшамайди...

Аёл икки соатдан кейин уйғонди. Аваз қават бекетига кофе бутурди. Тамалди қилиш жараёнида Аваз тескари қараганча, шаҳарни томоша қилиб турганидай бўлди. Маросим тутагач, савол назари билан қарали.

- Исмиб Мастана, - дед гап бошлади аёл сочларини тартибга келтиргандан кейин, - икки йил олдин бу ерга Халима опа билан келгандим. Англи жонлик аёл ишта жойлаштириб кўяман дегач, ўз ихтиёрим билан қолдим.

Аваз Халима сўзини эшитиб, хушёр тортди.

- Ким дедингиз? - кескин савол берди у.

- Халима опа! - Мастана таажжубланганча унинг қаради.

- Сиз Наманган вилоятиданмисиз?

- Ҳа, сизни яхши танийман, Халима опа билан... - аёл бир нафас тўхталиб кулимсирагандай бўлди у, ҳамкорсизлар, а?

- Шундай...

- Сарсон бўлиб юришимда у кишининг айби йўқ, ўзим шу ерни хоҳладим, аммо пул бандаларининг ёвуз ниятларини кейин пайқадим, вижоним олдида кечирилмас гуноҳларга ботдим.

- Нималар бўлган?

- Ёмон ишлар. Мен ишламадим, гуноҳга ботдим...

- Қандай қочдингиз?

- Бошлиқни гафлатда қолдириб, хонасига ўтринча кирдим, шкаф тортмасидан паспортимни ва минг доллар пулни олиб, қочдим. Уч кун беркиниб юриш жонимга тегди. Меҳмонхонада сизни нажот фариштасини кўргандай, севиниб кетдим...

Ака, Ўзбекистонга кетишимга ёрдам беринг, бу ерда сиздан бошқа танишим, сунадагидан одамим йўқ, илтимос. Бундай хўрликка ортиқ чидамайман...

Аваз уни кўргандаёқ аҳволини тасаввур қилган, ёрдам сўрашини билган эди.

- Халима олиб келганни мен олиб кетаман ше-

қилди... - хаёлидан ўтказди у. Кўнглида пайдо бўлган савоб истати билан режа туза бошлади. Сўнг ҳамкорларига кўнгиروق қилди...

* * *

Туи яримдан оққанда Акмал Хосиятнинг дарвозаси олдида келди. Уни чақирмоқчи эди, аммо фикридан қайтди. Кўл телефонига кўнгиروق қилди. Гайер экан, икки-уч дақиқада чиқиб келди. Чирок ёқилмаган бўлса ҳам ойлинда Акмал уни таниди. Жипсранг спорт формаси ва кроссовка кийган, бошида ихчамлига қалпоқча.

Қатта йўлга чиқишганда кўлтиқлашиб олишди. Кул иссиқ ва ёқимли. Бироздан сўнг аёл унинг пинжига суқила бошлади. Акмал ёқимли ифори туйиб, белидан кучди, бир кўлини лабига босди. Аёл боши билан унга суйкалиб, жилмайди.

Хотира қопқаси очилди. Акмал энг тансиқ дамларни эслади. Антали, тоғдаги дам олиш уйлари, Оқ дентиз, ресторандаги лаззатли суҳбатлар... Аёлнинг бағрига босгиси келди, аммо бизнес ва бойлик сени билан келишолмаслигини эслади-ю, кўйиб юборди. Хосият таажжуб билан кўнгли чўккандай бўлди.

Кейин...

Ховлида шабада эсар, баргларнинг шитирлаши одам пичирлаётгандай таасурот қолдирадди. Икки англа бир истак:

Тиллаларни эсон-омон олайлик!

Акмал бутун саҳарда кетмон ва белкуракни деворига ташлаб кетган эди.

Саладан тўрт метр шимолга қаламланг! - Кўли

билан кўрсатди Хосият.

Акмал сўнгги нуқтани калтак билан кўндалант чизди.

- Қовлайдиган жойимизнинг маркази шу!

- Йўқ, - деди Хосият кўрсаткич бармоғини лабига кўндалант қўйганча ўйланиб, - бир қарич орқатга чизинг.

- Нега?

- Сада танаси катталашганини ҳисобга олинг...

- Қаллангизга беш!

Акмал марказдан икки қарич нарига айлана чи-
зиб, ўртасига кетмон солди. Ер қаттиқ эмас, бема-
лол кўчипти...

- Акмалжон, тўхтанг.

- Тинчликми? - чўчиб тушди у. Хосият Халима-
нинг босқинчилигини эслаб, Акмалга яқинлашди
ва оҳиста кулоғига шивирлади.

- Ташқарини кўздан кечириб қўйлик...

- Сиз шу ерда туринг, бир гап бўлса кўлимга
кўнғироқ қилинг!

Акмал кўчага чиқаётганда эшик ортида қора
шарпа сезгандай юраги шув этди. Халёидан «Хоси-
ят бир балони сезди, шекилли», - деган ўй ўтди-да,
телефон аппаратининг фонарчасини ёқиб, атрофни
кўздан кечирди. Аллақандай кўркув тавсирида чап-
га қаратиси келмади. Дала йўлидан шарққа юра-
кан, барглар шитирлашдан бошқа овоз келмас,
атрофда жонзот кўринмас эди. Девор тагидан эшик-
ка яқинлашди, аммо бояги қора шарпа билан
боғлиқ ҳодиса бўлмади.

Булутлар ортидан ой чиқа бошлади, шабада ти-
ниб атроф сокинлашди. Акмал кетмон билан ерни
бир қават чопар, сўнг тулпроқни доирадан ташқарига

олирди. Ярим соатча ишлагандан кейин:

Бироз дам олинг, Акмалжон, - деди Хосият
қармотни кўрсатиб, - терлаб кетдингиз...

Хосият бақлашқадати чойдан кўйиб узатди. У
симириб, чордона куриб ўтирди-да ойга қаради.
Тўлиқ ой аврамоқчи бўлган илондай жим тураб, мис
барқашдай нигоҳидан жолу ёғилаётганга ўхшарди.
Кўнглида ғашликка ўхшаш бесабрлик туғилди, ха-
ланда ноҳуш воқеалар туғилиб, биров билан уриш-
тиси келарди. Иш билан чалғимоқчи бўлиб, кет-
монни кўлга олди. Кутилмаганда кўчадан машина
овози эшитилди. Икковлари писиб, ерга ўтиришди.
Ички ишлар ходимлари жиноятчиларни пойлаб
келётгандай, машина ўтиб кетгунча нафас чикар-
май туришди. Машина адирликка юрди, овози
уюқлашиб, фарасининг нури кўринди. Икковлари
оҳиста туриб, хотиржам қовлай бошлашди.

Қалбларда битта ҳалик: «Биров кузатмаптимми-
кин, бизни ўлдириб, бойликни олиб кетмасми-
кин?»

Бу фикр тилга чиқса, амалга ошиб қоладигандай
таниришмайди! Индамай ишлагга кўника бош-
лашди.

Тик этган шарпадан чўчиб ишлашётганда девор
ёнидаги ўрик салобат билан силкингандай бўлди.
Нинг этиб ўша томон қарашди. Кўзлар ваҳимата тўла!
Оёқ-қўллар титрайди. Хосият таажжубда: ўтган са-
фар бунчалик кўрқмагандики!

Силкиниш ўтиб кетди.

- Шундай туюлди шекилли... - деди Акмал Хоси-
ятга далада бериш учун. Чунки Хосиятнинг далай-
лигининг ўзи ҳам куч олмоқчийди.

Худодан мадад сўраб, ишга киришдилар. Акмал

бўшатган тулпроқни Хосият тепага тортар, шарпалардан ўзини олиб қочмоқчи бўларди.

Бир метрдан кўпроқ қовлангач, кравотга ўтириб, нафас ростлашди. Меҳнат ва кўрқувдан терлаб-пишиб кетишган, қувват кетётган эди. Бирдан алланарса «тўп» эди. Ташқаридан бирон кесак ё тош отди, деб ўйлашди, аммо қаргаш тушганини билмай қолишди. Акмал кетмоннинг даст кўтарди-да, кўчага отилди. Ой нурига беланган йўлда ҳеч ким кўринмади, атроф жимжит. У шарпалар, овозлардан зада бўлгани учун писиб юрган одамни кетмон билан туширмоқчи эди. Аммо ҳафсаласи пир бўлди. Кравотга келганида Хосиятни титроқ остида кўриб, кўржиб кетди.

- Нета қалтирайсиз, ҳеч нарса йўқ!

- Мени ёлғиз қолдирдингиз-ку, юратим чиқиб кетса, нима бўлади?

- Кечиринг, аслида, биз кўрқалитган ҳеч нарса йўқ. Яна бир кишимиз бўлганида ташқарини назорат қиларди.

- Комронни бошлаб келсак бўларкан...

- Рост... Келинг, ишимизни қилайлик!

Айлана чуқурлашган сайин ер юмшоқ чиқа бошлади. Энди Акмал тулпроқни кўчириб, бир йўлда тепага отаётгани учун иш тезлашиб кетди. Хосият ўра оғизга ташланган тулпроқни узоққа тортади, кийимлари чанг, тулпроққа беланса ҳам парво қилмайди, белжурак тезроқ мис кўзага урилсайди, деб ўйлайди, холос...

Кутилмаганда пахса девор ёригидан липиллаган нур кўринди. Гоҳ катталашиб, гоҳ кичирайиб кўринган бу шўъла икковини ишдан тўхтатади.

- Бояги машина қайтди шекилли, - пичирлади Акмал.

Бироз жим кўтишди. Акмал тўғри айтган экан, машина боз келган йўлдан кетди. Иш давом этди. Ўра икки метрдан ўтгач, Акмал ҳам Хосият ҳам каттиқ толиқишди. Аммо етай делик, деган умид дахшатли чарчоқни енгди, яна асбобларни олишди. Энди кўрқув - хушёрликка чорловчи кўнгироқ эди.

Хосият ишловмай қолди, пешонасига кўлини тираб, чуқур-чуқур нафас олади. Тиззалари қалтиришганини билдирмаслик, Акмалнинг ғайратини сулҳлрмаслик учун илтижо қилди: «Эй, Худо, омадмизни бергин!»

Белжурак бирдан каттиқ нарсага урилди. Акмал дарров ишни тўхтатади-да, телефон фонарини тўғрилади. Кўли билан тулпроқни сурди. Белжурак урилган мис кўза эмас, пишқик гишт экан. Барибир кўрсинди бўлди. Етиб қолдик! Ҳажжон билан тепасидан элиган Хосиятга жилмайди.

- Етиб келдик!

- Рост бўлсин, Худога шукр!

Мўлжалда озгина алашилибди. Акмалнинг белжуракни гишт гўмбазнинг чеккасига тегибди. Ўрани уни томонга кенгайтиришга тўғри келди. Ҳазина нон икковига ғайрат берди. Чарчоқ йўқолиб, шижом билан ишта киришди.

Гўмбаз тўла очилгандан кейин гиштини кўчириш озинна муаммо туғдирди. Икки гишт орасига белжурак учини тикиб, кўчирмоқчи эдилар, у қайрилиб кетмасди. Акмал мантровка олмаганига афсусланди. Аммо у таваккал қилди. Бор кучини тўплаб, кетмоннинг орқаси билан тўртинчи уришда битта гишт иккига бўлиниб пастга тушди. Гўмбазга туй-

нук очилди. Фишталарни олиш осонлашди. Хосият тепада туришга кўрқиб, ўрага тушиб олгани учун иккови эркин ишлашолмас, пала-партиш ҳаракатлар ишни орқага сураётганга ўхшарди. Ниҳоят, тумбаз остидаги текисликда иккита қора нараса кўринди. Акмал шопилганча ушлади. Кўза! Мис кўза, олтин тўла кўза, бойликка бой кўза!

Икки қалбга қувонч, шодлик ва шижоат ёпирилиб кирди. Биттадан ушлаб кўришди. Оғир! Бағирга босиб шундай севинишдики, бир неча дақиқа икки дунёни унутганча қотиб қолишди. Юрак, рух ором олар, ўзлари осмонда учиб юришарди...

Кўзалар оғир, беҳисоб хазина тўлдирилган. Аммо «Очиб кўрмасдан бекорга суолмайлик!»- деган фикр билан Акмал ёнидан пичоқ олиб кўза оғзига боғланган тери қопқоқни чеккасида тилди. Пичоқ уч энглик кириши билан тилда тангага урилди шекилди, билгинар-билинмас жаранг чиқди. У теридан кўпрок тилди ва ундан ушлаб кўза оғзини очди. Он нури тушгач, кўза ичи ярақлаб кетди. Ҳатто нури ташқарига тошиб чиқди...

Аммо шу пайт қутилмаган ҳодиса рўй берди. Ўрик шох эгилиб, иккита қора шарпа ерга осилиб туша бошлади. Акмал билан Хосиятдаги шодлик ўрнини ваҳима эгаллади. Қора шарпалар ўра оғзига ёпирилди ва қирғоққа келиб, икковига тўппонча ўқталди.

- Кўзадаги тиллаларни тепага узатиб, икковинг жойингга ўтир!

Фонаридан таралган ёрқин нур икковининг кўзини қамаштириб юборди, улар кафтлари билан ёрутликни тўсиб, босқинчиларни танимоқчи бўлишар-

ди. Бирдан новчароғи газли тўппончадан ўқ узиб, доширатиб кўйди.

Хосият ўлим шарпасини сезгандай ваҳимага тушарди. Бояти хавотир бекоргамасакан! Ўғлини олиб кетмаганига суолди. Аммо олдида турган фожаия қисматиға ёпирилишини ўйлаб, қалбига қоронғилик тўлди. Акмалнинг тиззасидан ушлаб, даг-даг титрай бошлади. Акмал кўрқманг, дегандай бир кўли билан аёлниг елкасидан ушлаб, қисиб кўйди.

Улар фонари бошқа томонга қаратганларида Акмал ички чўнтагидаги ўтган йили Туркиядан олган янги қуролни чиқарди-да, новчанинг чап кўрагини мўлжалга олди.

«Пип»- этган овоздан сўнг узун гавда орқага қулади. Тўппончаси ўрага тушди. Акмал дарров қуролни олиб, иккинчи босқинчиға ўқталди.

- Шеригингни олиб, эшикдан чиқмасанг, сен ҳам нисибанггни оласан!

Унинг тиззасидан ушлаганча тиккаланаётган Хосият секин шивирлади: «У ўлдимми?»

- Ҳушидан кетган, холос...

- Шериги-чи?

- Жим!...

Акмал тўппончадан иккинчи босқинчининг оёғи остига ўқ узди. Унинг ўрага тушиб кетишига бир боқи қолди. Шеригини кўтаришга ҳаракат қилди-ю кучи етмади. Бу даҳазаларда Акмал ўрадан сакраб чиққан, Хосиятни тортиб олаётган эди. Хосият қирғоққа қадам бостанида, Акмалнинг орқасига қаттиқ зарба тегди. Иккови ўрага қулаш арафасида уларини ўнглаб олди. Йигит Хосиятгни тушрок уюми орқасига суриб юборди.

Босқинчи Акмалнинг елкасига тепмоқчи эди,

аммо у эгчиллик билан товонидан ушлаб кўтарди, босқинчи оркуси билан тупроққа беланди. Акмал зуллик билан сонига тепди. Босқинчи инграб юборди. Кўрагида кучли босим сезиб, нафаси қисилиб қолди. Зарба икки марта такрорлангандан кейин аранг тили калимага келди.

- Мента тегмант...

Икки сўз ўлаётган одамнинг сўнгги истагидай дардли эшитилди.

- Тўхтанг, Акмалжон, - деди Ҳосият бирдан у томонга ишора қилиб, - эшитиб кўрайлик!

Акмал ғазабланган бўлса-да, ўзини босди.

- Гапир, нега тегмайман?

- Босқинчи эмасман!

- Кимсан?

- Дўстингиз!

- Канақа дўст?

- Бир хўшам сув беринг, ҳаммасини айтаман...

«Дўст» саз ўзига келгач, кравотга олиб боришди.

Акмал тепасида келиб ўқрайди.

- Гапир!

- Мени анави ёллаган...

- Уни-чи?

- Аллақандай аёл.

- Яъни ким?

- Опам Мастонони Дубайга жўнатган экан...

- Ҳалимами?

- Шундай бўлса керак...Опам ҳозир Дубайда қочиб юрибди, агар шу ишни уdlаласак, Аваз ака

опамни Дубайдан эсон-омон олиб кетаркан!

- Бутунги ишимизни қардан билдираринг?

- Сахарда ортингиздан кузатиб келишибди...

Акмал анграйиб қолди. Ҳалима детанлари ер

понида илон қимирласа биларкан-да!

Тупроқда чўзилиб ётган одам заифгина ингради. Ўқ зарби йўқолаётган шекилли, хушига кела бошлади.

- Боқиги машина сенларга келдими?

- Ҳа.

- Кўнгиروق қил, олиб кетсин!

* * *

Ўтган сафар тиллаларни олдириб кўйган Ҳосият кўнгируни ҳам пуфлаб ичалиган сиёқда эди. Энди боқиник Акмал икковиники. У режа бор деган, қилиши режа эканки, тилла кўлга киритилгунча айтилмаса? Ноёб ниятми?

* * *

Босқинчилардан қутулиб, тилла ўзларида қолган бўлса ҳам, улар билгани чакки бўли-да! Мушукдай пайит повлашади. Босқинчилик, шармандалик, хатто одам ўлдиршидан тоймайди. Кўзаларни яшириш ёки тезроқ ишлатиш керак!

Тиллани ресторан ертўласидати пўлат сандиққа жойлашган бўлса ҳам Ҳосият эртагабгача ухлогмади. Кўёш чиқмай, Акмалга кўнгиروق қилиб, етиб келишини айтди.

Тинчликми? - деди Акмал дарвоза олдида машинадан тушаркан, - кўнгилисизлик рўй бермадими?

- Улар тинч ўтиришолмайдилар, Акмалжон!

Аёл Акмалнинг изтиробини бир даҳзада пайқайди. Режаларини эста солмоқчийди, боқиники ишончдан жойга яшириш муҳимлиги учун гапирмади.

Ишхонага кетишадиганда орқани кўрсатувчи ойнадан унинг нигоҳи билан тўқнашди.

- Режани айтадиган вақт келди!

- Ҳатто амалга оширишга имкон туғилди, Хоснигхон!

Улар Хоснигхоннинг хонасига киришди-да, жилини иш бошланаётгандай эшикни кулфлаб юзма-юз ўтиришди.

- Режа миёда пишган, архитекторга лойиҳасини чиздириш керак.

- Катта ишми?

- Ҳар ҳолда пайнет куриш эмас...

- Тушунтириброк айтсангиз...

- Ҳуллас, ният - шаҳар марказида «Севиганлар хиёбони» куриш! Албатта, сиз билан-бирга! Ободонлаштиришга ҳисса қўшамиз.

- У ерда ёшлар фақат сайр қиладилми ё?...

- Ҳамма нараса бўлади - кичикроқ кафе, турк ва кавказча кабоҳона, атрофи қамини новдалари билан ўралган «Севиганлар суҳбатхонаси», ўрмон ҳаётини кўрсатадиган арча ва бошқа дарахтлар, ҳайвонларнинг чиройли макетлари, икки тарафда иккита мўъжазгина фаввора, атрофига чиройли ўриндиклар қўямиз. Ёшлар ўз келажаги, бахт-саодати ва севгиси ҳақида маза қилиб суҳбатлашиб ўтиришди.

Хосиёт хиёбонни тасаввур қилиб севиниб кетди. Акмалга қараб жилмайди-да, унинг қўлидан ушлади.

- Кечирасиз, Акмалжон, хиёбонда ашаддий севиганлар учун панарок жойлар ҳам бўладими?

- Айниманг, яхши қиз (ҳазил), бўлади! Бундан ташқари, эллик кишига мўлжалланган кинотеатр қурамиз! Ундан озгина нарида рақс майдони бўлади.

ди. Хонандалар энг замонавий куй-қўшиқлардан ижро этишди, ёшлар маза қилиб ўйнаб кулишди, дам олишди. Ёшлик завқини суришди. Ахир, уларнинг дунёга донги кетган шаҳар ёшларидан қасри кам?!

- Яшанг, Акмалжон! Мени хурсанд қилингиз

- Ҳозирча, меъмор ва иккаламиз биламиз холос, лойиҳаси битгандан кейин туман ҳокимига кўрсатиб, ер ажратишини сўраймиз.

- Қасрга қурамиз?

- Мўлжаллаб қўйганман!

- Нахотки?!

- Сой бўйидан вокзалга кетадиган йўлнинг чап томонига қаровсиз жой бор. Ўртасида икки қаватли чала битган бино бор. Ариқнинг бир томонига Европа таомлари кафеси, нарити тарафига эса, мўлжалмоқ кафеси бунёд этамиз. Ҳамма ерда музика билан ёниб ўчувчи турли рангдagi чироқлар бўлади. Ҳокимият бизга ерни ажиратса бас!

Хосиёт қувонганидан чапак чалиб юборди.

- Яхши ниятни ювиш керак, Акмалжон!

- Шошилмай туринг! Аввал хазинани жойлайлик, юниш қочмайди...

- Ҳа, у - муҳимроқ...

* * *

Амал эски танишлар орқали Мастонога ўзи учадиган рейсга авиачиғга олди. Мастоно бир неча юз километрлик узатувди:

- Ўзингизга керак бўлади! - дея олмади.

Юкларини топиригач, кутиш залига киришди. Парвозга бир соат бор. Одамлар кўп, аммо ҳамма

шериги билан жула секин, ҳатто пичирлашиб танлашади. Катта скамейкада ёнма-ён ўтириб бемаълон суҳбатлашиб мумкин.

Акмал ярим соатча олдин Мастонога бошидан ўтганларини айтиб беришни сўраганида, кўчада келишадиганлиги. Ҳозир жавоб олишнинг мавриди эканини эслаб, аёлга савол назари билан қаради.

- Кўрган куним кўрсин! - деди аёл хўрсиниб, меҳмонхона бекаси бўлиб ўн беш кунча ишлаганидан кейин.

- Бу жойнинг эгаси келди! - деб ишдан бўшатишди, Маошимни ётоқ ва еган-ичганимга ушлаб қолиб, юз доллар пул беришди, холос. Мен, дедирли кўчада қолдим...

Аёл буёғини айтгани-йўқми дегандай озгина сукут сақлади, бир қарорга келиб, Акмалга қарали.

- Ака, илтимос, эшитанларингизни юртда тапирмасликка ваъда берсангиз...

Акмал бош ирғади. Хотиржам қилиш учун биланини қисиб қўйди.

- Хорлик ва саргардонликдан сўнг Абдулатифнинг тақлифига рози бўлдим... Паспортларимизни олиб қўйишди. Тошкентдан етти қиз эдик. Бинонинг тўртинчи қавати Абдулатифга қарашли. Замонавий тил билан айтганда кўнгли очар жой. Ҳамма ифлослик, бузуқлик ўша ерда. Фоҳишалар орасида ёш-ёш қизлар, эрдан ажраган келинчақлар бор. Биттасининг онаси пул ишлашга жўнатган, яна бири отасининг қарзини тўлашга келган. Ёшнинг келинчақ эса, ҳорижда яшаш учун ҳар нарсани тайёрлигини айтди (асли ўзи бузуқ экан).

Аввалгига ўч минг доллардан ойлик бепултишли. Биринчи маошимизни ҳар хил хужжатларни тўғри-

лаш, хавфсизлигимизни таъминлашга сарфланди, неча аллашди. Иккинчи маошни талаб қилганлар Абдулатифнинг ғазабига дуч келишди.

- Ҳозир паспортсиз кўчага чиқариб қўйсам, полиция олиб кетиб, етти йилга қамайдди, юртингга бузуқлик қилаётганда кўлга тушди, деган маънос ҳат борали. Кариндош-уруғларинг тавқибга олиннали, шармандаликдан ўлиб кетасан! - дея қўқитишди. Учинчи ой бирорта аёл маош сўролмади... Бир йил шу алпозда яшадик. Аёллар бир кунда бир неча эркакларни қабул қилишга мажбур қилинар, соғлиги кўтаролмаслигини ҳисобга олтишмасди. Пул олдида инсон кадр-қиммати, орномуси бир пул эканини, ўз Ватанимизда эса инсон қадр бағаллиги, унинг шайни, ор-номуси юксак даражада ҳурмат қилинишини шу ерда билдик.

Мастона кўзида чуқур қайғу, ғам-алам пайдо бўлди. Рухиятидаги толиқиш кучайиб бораётган бўлса-да, ҳикоясини айтмоқчилиги биллиниб туради. У Абдулатиф қилириб келмаётганини, дегандек элнинг иккага эшигига хавотир билан қараб, Амал томонга жилиб олар, бир кори ҳол бўлса, унга олиниб олишни мўлжаллаётгандай эди...

- Саббинани туркиязлик мижоз ёқтириб қолиб, юртинг олиб кетмоқчи бўлди, - давом этди у. - Ҳужайин уни эллик минг долларга сотди. Аммо ошник ўн кундан кейин:

- Қасални сотибсан! - дея қизни ташлаб, ҳўжайиндан пулини қайтариб олди. Кейин билсак, соғлом бўйратини эллик минг долларга пуллаб, фойдани Абдулатиф билан арра қилибди. Ҳозир у ишга ирмиди... Абдулатиф мулоийм одамга ўхшаса ҳам

дили қаттиқ, пул учун ҳар қандай ёвузликдан қайтмайди.

- У бошқа бемаъниликлар қилдими?

- Адоғига етиб бўлмайди. Ёшгина Зумрадни бокира қиз, дея қимматга пуллаш учун ойда икки марта гинекологга учратиб «қиз»га айлантирарди. Шу кунларда у тухумдон касаллигидан азоб чекапти. Э, ҳаммасини айтгани асаб чидамайди. Қисқаси, кучидан, соғингидан фойдаланиб бўлгач, қизларни шарбати сиқиб олинган анордай юртига отиб юборади-да, Тошкентдаги жинной шериклари орқали янгиларини топади.

Аваз заў дўконидан «Фанта» олиб келди-да, бир марта ишлатиладиган стаканга куйиб, Мастонога узатди. У ичидан олдин эшикларга бир-бир қаради, Абдулатифга ўхшаш киши кўрингандай бўлганди, ўзини Авазнинг орқасига олди. Бироздан кейин елкаси оша ўтринча боғти одамни кузатди. Бошқа эканини билгач, юзига ранг кирди. Ўзини скамейка суянчигига ташлаб тин олди. Сўнгги хўпламни ютиб, давом этди.

- Мен ҳақимда билмоқчи бўлаётганингизни сезипман. Ўшириб нима қиламан? Улардан катта фарқим йўқ. Касалман деб, мижозлар қабул қилмасам, куракда турмайдиган ҳақоратлар эшитдим, калтак едим. Энг ёмони - мижозлар билан бўлганимизни фош қилувчи видеолавҳаларни кўрсатишганда нафасимиз чиқмай қолди. Хўжайиндан бир тийин пул олмасак ҳам, уни ташқарига чиқармаслигини илтимос қилдик. У одамийлик қилаётгандай рози бўлди... Ор-но-мусимиз ва соғингимизни йўқотиб топаётган пүлмимиз еб-ичиш, ётоғимиз ва хавфсизлигини

мидан ортмас эмиш... У бир йил чўпчагига интигириб юрди.

Чипталар рўйхатдан ўтказилаётгани эълон қилинган.

Уларнинг жойи бир-биридан узоқда экан. Мастоно аниқсалон охиридаги ўриндикка жойлашди. Кўзларини юмди-да, бошини бир томонга эгиб, уйкуга кетди.

Аваз Абдулатиф маконидаги аёлларнинг кулфати ҳақида ўйлаб, юратига нафрат, ғазаб уйғонди. У ерда боштириб бориб, аёлларни озод қилса, Абдулатифни чавақлаб ташласа...

У юртимиз ҳақида ўйларкан, юратига қувонч, яқин ниётлар ёпирилиб кирди. Тинчлик, хотиржамлик, тўйлар, яхши анъаналар ҳақида ҳаёл сүриб, унга кўз тегмасин деб кўйди. Юртга етиб келганда самолёт трапидан узоқларга термулди. Кўм-хўк лопилар, боғлар, равон, ораста йўллар, виз-виз унётган машиналарга кўзи тушди. Яқинларини кўтиб олувчилар кўзида қувонч, шодлик, соғинч бағқиб турибди. Мусаффо юрт ҳавосидан тўйиб-тўйиб сипқораркан, Аллоҳга шукрона айтди. Зиннонадан тушиб, Мастононинг келишини кутди. Сумкасини елкасига оstan аёлнинг кўзларида ҳам қувонч бағқиб турган бўлса-да, мени ҳеч ким таъқиб қилмасмикин, деган ташвиш йўқ эмасди. Аваз унинг истиробини сездди.

- Ғам қилманг, - дея далда берди у, - энди йотиласиз! Оз-моз тергасалар, урганнгиз ун оши, сўжжанингиз сўж оши деб тўраверасиз...

Мастона Авазга миннатдорчилик билдириб, қўлини қисиб кўйди. Залга киришганда Мастононинг уяси Халима билан кўтиб турарди. Акмал уларга

яқинлашмай туриб, Мастонога ўтирилди.

- Мени қандай топшингиз?

- Ҳалима опага кўнғироқ қилсам, ўша ердагитин-гизни айтгандилар...

* * *

Икковлари хазинани жойлаб келишгач, ташвиш ўрнини хотиржамлик эгаллади. Ҳосият эшиги олдиди машинадан тушаётиб, Акмалнинг жиддий нигоҳига дуч келди.

- Энди Муҳаммад Собирга кўнғироқ қилишингиз ё ўзи қилса боғланишингиз шарт эмас!

- Нега?

- Юрт бойлиги бегоналарга хизмат қилишини истамасангиз керак?!

Ҳосият Акмал кўзидagi теран маънони англаган, юраги кенгайгандай бўлди.

- Албатта!...

Акмал «Диана» ресторанига бориб, алоҳида стол буюртма берди. Айрим масалалар ҳақида бир тўхтамга келмоқчи эди. Овқат билан ярим шиша ароқ ичди, Ҳосият билан бирга бўлиш (икки кун) жараёнида туғилган кечинмалар, тўйгуларни енгиб, қалбининг бир чеккасига суриб, ўйга толди.

Бир ойдан ўтдики, у билан ишқий муносабатларга киришмайди. Ёқтирмай қолганидан эмас, оиласига бўлган меҳрини иккига бўлмаслик учун. Анча енгил юрибди.

Айниқса, қизининг кўзига бемалол қарайди, эшикдан кириши билан хотини бир марта нигоҳ ташлаб хиёнат изини сезмагач, юрагиди бир олам қувонч туяди. Аёл қувончини кўриш

Акмалга Ҳосият билан бир йилда топган лаззатдан кўпроқ ва тозароқ туюлади. Энг муҳими, Ҳосият билан бирор жойда учрашиб, ўйга кеч қолса, турли-туман баҳоналар излашдан, кўйлагига юккан аёл атирини яшириш учун хотини билан қизини енгиб ташлашдан қутулди. Ишида икки баробар унум пайдо бўлди. Энг муҳими, келди тоза!

Бу ҳолат ишққа қониб бўлгандан кейин туғилди-ми, руҳий силкинишлар таъсирида рўй бердимиз тия олинқ билмайди, аммо энди ишқдан ўзини тия олгани, Ҳосиятга ҳам шуларни тушултирди. Юрак ҳар куни ортиқиб куталган, кўчага чиқса, ортдан дуолар қилдиган, ҳар бир иши учун миннатдор бўлидиган оиласидан узоқлашмайди. Дунёнинг ҳамма лаъзати оила жамлигида топган лаҳзалик қувончга тенг эмас!... Хулоса уни дарзага солмаган бўлса ҳам, кўксини бағалд қилиб турган одамийлик устунига қуниб берди....

Бу фикрларни кайфиятга оиласига меҳри товланганидан эмас, кўриб-кечирганлари асосида ўйлаётганини сезди. Эртага кайфи тарқаб, мисси жойига келгач, ундан тонмайди. Ёнига керакли хулосалар қилиши мумкин...

Тонг отди. Акмал бошини кўрпага ўраганча бўлгани ишларини режалаштирди. Сўнг қизининг исенк нафасини сезиб, юзини очди.

- Туринг, алажон! - деди қизча жилмайганча.

- Ўзимнинг маликам!

Акмал қизининг икки юзидан ўтди-да, «Ҳозир!» - дег кийина бошлади.

- Нонушта тайёр, тезроқ ювининг!

- Кўз очиб юмгунча столда бўлман, маликам!

Сабина ота-боланинг суҳбатидан севинди шеклиди, тарелкадаги етуликларни столга кўйиш учун кизини имлади.

- Бу дунёда ҳаммадан чиройли, ораста, ақлли бу - менинг кизим! - деди Акмал ювиниб - тараниб келгач, кизининг пешонасидан ўтаркан.

- Адажон! - деди у шахво кўзларини ўйнатиб, - сиздан ақлли эмасман, ойимдан ҳам.

- Нега?

- Ахир, кичкина болаларнинг ақли ҳам кичкина бўлади-да!

- Йўқ, кизим! Ақл ёшда эмас, бошда!

- Унда Носир Али деган шоир нега «Ақл бошда эрур, валекин бошнинг чўнглиги ақлдан далолат эмас! - деб ёзган?

- Шоир ҳамма боши катта одам ақлли бўлавермайди демоқчи, холос...

Кизча ўйланиб чой хўпларкан, шеври ичиди такрорлаётгани кўзларидан биллиниб турарди.

Отасининг изоҳидан эмас, фикрига эътибор берганидан хурсанд эди...

Акмал уйдан хурсанд чиқди. Шаҳар меъморини топиб, мўлжаллаган жой ва биноларнинг тахминий лойиҳасини чиздириши керак эди.

Ҳокимлик қурилиш бўлимидан меъморни топиб, мўлжалдаги жойга бориб келишни йлтимос қилди.

- Акрамжон, - деди йўлда унга юзланиб, - сиздан бир нарсани сўрамоқчиман.

- Бемалол.

- Ҳоким ер ажратишга рози бўлармикин?

- Ҳозир ободонлаштиришга йўл очик. Давлатимиз сиёсати негизда Ватанни обод қилиш ётганини биласиз-ку!

- Биламан, иш биттунча айрим тўсиқлар бўлмай-дими?

- Масалан қандай?

- Таъмагирик билан боғлиқ...

- Ҳокимнинг ўзларига ёки ишонч телефонига кўчирок қилсангиз, унақаларни жазоси тайин!

- Раҳмат, Акрамжон.

- Мен ҳам сиздан бир нарсани сўрамоқчиман.

- Бемалол.

- Сиз қураётган хиёбон водийда битта бўлади, катта маблаг керак, фоизсиз кредит олмақчимисиз?

- Кўпчилик ҳашар қиласизларми?

- Тоғамиз, у деярли ҳал бўлган!

- Ер ажратиш ҳал бўлди деяринг, ҳокимга тушултираман! Ҳосиятхон билан ҳоким номига мақсул кўрсатиб, ариза беришлар.

Меъмор бинолар жойини таҳлил қилди, синчиклаб ўрганди. Энг муҳими, мўлжалдаги жойлар харидада бўш экан. Қурилиш тугалланмаган бино-сониқ раҳбар топириғи билан ўзбошимчалик билан қурилган, эгалари ҳамон бўзиб олганини ифтуе билан тавкиллади.

- Уни сотиб олсангиз, - деди меъмор кўюнчақлик билан, - лойиҳага кўшиб бераман!

- Нарҳи қанақа? - ўйчанлик билан сўради Акмал.

- Этасидан сўраймиз!

- Яхши, ўйлаб кўраман!

- Уни битказиб, «Тўзаллик салони» қилсангиз, бишар севинарди, бизнес ривожланарди...

Акрамжон ёш бўлса ҳам дилли экан. Хиёбон мақдда жўзли тавсиялар берди.

- Қираверишда учинишга чоғланган оқушлар мактаби, тўрида каттакон ўйлек келадиган юмалоқ

аквариумда турли ранглаги тилла баллиқлар, дентиз тошбақаси сузиб юради, - деди нигоҳини ўша томонга тикиб. - Кафе орқасига ёшлар жуфт-жуфт учалган ҳалинчалак ўрнатилди!

Акмал севинган ёшлар, талабаларни қувноқ қай-фиёт билан жуфт-жуфт учаётганларини тасаввур қилиб, «Ўн етти ёш бўлганимда-ку!» дея дилидан ўтказди ва ҳаёлида Ҳосиятнинг ўнинчи синфдаги қиёфаси жонланди.

- Турналар адабиётда оруз - умид тимсоли, - давом этди у, - кафенинг ички девориларига мусаффо осмонда «Қур-Қур»лар учиб кетаётган турналар расми солинади.

- Эллайдиган рассом борми? - қутилмаганди дилида пайдо бўлган саволни тилига чиқарди Акмал.

- Хотиржам бўлинг, бизда истеъдодлилар тўлиб ётибди!

- Ўзингиз таништириб қўясиз-да!

- Албатта! Ҳокимга мажмуа салоҳиятини тушунтирсам, мени қурилишга боғлаб қўяди...

У идорага келганида Ҳосият меҳнат интизоми масаласида йиғилиш қиларди. Акмални кўрди-ю сўзларини қисқа қилиб, ҳаммага жавоб берди.

Аёл Акмалдан янгиликларни эшитди-ю оғзи ланг очилиб қолди.

- Наҳотки! - дейди кўзларини катта-катта очиб, - одамга ўхшаб бизнинг ҳам юртга фойдамиз тегаркан, а?

- Аввал сохта одаммидик?

- Чини, айшимизни, пул кўпайтиришни ўйлаб, жамият билан ишимиз бўлмасди...

- Энди бировлар билан курашишга вақтимиз йўқ.

Кеча-ю кундуз ишласак кам. Эсимиз кириб, катта одам бўлдик...

Акмалнинг кўзларидан «Энди ишқ ўйинлари ту-гани, Ватан юкини елкага олиш вақти келди, севги сарулашгларини ёддан чиқаринг!» деган маъно билкиб турарди.

- Ҳа, - деди аёл сал маъюслашиб, - ўттиздан ўтдик, ўтти бўлишман...

- Ундай деманг, Ҳосиятхон, ҳали ўндан бир туинингиз очилмаган...

- Хушомат учун раҳмат!

Ҳосият бир нафас ўйланиб турди-да, Акмалга юзланди.

- Фойда дурустроқ бўлармикин?

- Катта нарса ваъда қилолмайман. Аммо кафе-лар, кинотеатрлар, хатто дискотека-лардан ҳар кунни даромад келди. «Ўзаллик селонни»да келинчақлар тўйга тайёрланади, либос-лар ижарага берилади. Булар бекортамас-ку!

- Тўри...

- Мажмуа - мулкнингиз бўлади, номингиз шахрининг ободончилиги тарихига зарҳал ҳарфлар билан ёзилади.

Акмал охириги сўзларни ҳазил мутойиба аралаш актердек кўзларини икки томонга ёйиб, мимика ва турур билан сўзлади.

- Олиб қочинг, Акмалжон! - деди Ҳосият ич-ичидан қувнаб. - Ҳали битта гишт қўймаллик-ку, мени шўҳрат шохуласига чиқариб қўйяпсиз!

- Мухими, яхши ният - ярим давлатимиз бор! Ишимизнинг яна бир жиҳатига эътибор бермап-сиз.

- Қайси жиҳати? - қизиксинди Ҳосият.

- Ҳулик молни фойда келтирувчи кўчмас мулкка айлангирамиз! Биров уйимга босириб келмасмикин, тилладарим жойида турганмикин, деган ваҳидан кутуламиз.

- Дилимдаги гаплар...

- Омон Жаҳонгировнинг фикрича, тиллалар Туркияга кетмасидан аввал ақлимиз кирганида, хиёбон эртароқ ишга тушарди, харажатлар қолланган бўларди.

- Майли, - деди Ҳосият хўрсинганга ўхшаб. - Кечроқ бўлсам тўғри йўлга ўтдик-ку!

Ҳосият юрагида юрт туйғусини сезиб, виқор билан қаддини тик тутди, жамиятнинг фаол одами сифатида деразадан кўриниб турган Ватан кенгликларига меҳр билан назар ташлади.

- Бир ҳафтада лойиҳа тайёр бўлади, - деди Акмал унинг ёнига бориб, мажмуа қуриладиган жойга қараркан, - сўнг ҳоким ер ажратиш тўғрисида қарор чиқаради. Унча нима қилиш кераклигини биласизми?

- Ўзингиз айтинг-чи..

- Пулни тайёрлаш керак!

- Пора берганими?

- Ватан ободлиги учун пора таъма қилганини отиш керак!

- Сизга кўшиламан...

Пулни тайёрлаш учун аввал Тошкентга бормоқчи бўлишди, аммо Баёзхон билан иш битириш қулай туюлди. Имон-эътиқолди, оғзи маҳкам! Сотиб қўймасмикин, дея кечалари хавотирда ётмайсан!

- Кечкурун уйига ўтаман! - деди Акмал у билан хайрлашиб, ташқарига чиқаркан. - Иш битса хабар қиламан, анавидан олгани борамиз!

- Ҳўп...

Ҳосият расмий муносабатлар тутаб, асл ҳолга қайтишни кутаётганди, Акмал хонасига кириб, ярим соғдан кейин бир варақ ариза билан қайтиб чиқди.

- Сиз ҳам қўл қўйинг, - деди столга қўяркан. Сўнг машинага ўтирди-да, «Ҳокимиятда ишим бор!»- деб кетиб қолди.

Ҳосият ўқингандай енгил хўрсинди, машина юзлаб автоуловларга қўшилиб кетгач, иш столига бошини қўйганча елкаси силкина бошлади. Қалби йиллар, тилидан видолар учарди: «Алвидо ишқ, кайр севгилим!»...

* * *

Аваз Ҳалиманинг кийимлари ва имиджига ҳайрон қолди. Сўрашга ботинолмай, қизиқиш билан қараб-қараб қўйди. Аёл кейин гаплашамиз, дегандай кўзини қисди...

Дубайдан келтирилган моллар «Форд»га ортилиб, поропорт ташқарисига чиқишгач:

- Шаҳардаги квартирага борамиз! - деди Ҳалима рулга ўтирааркан, - моллар эгасига етади, биз дам олиб, кейин уйга кетамиз!

Авазнинг сал фаши келди, аммо ёмон қарор эмаслиги учун Ҳалиманинг соғинч тўла кўзига қараб бошини қимирлатди.

Уйга етишганда Ҳалима эшикни очиб, Авазани олдин ўтказди. У полта сепилган, кумга ўхшаши нарсани босиб уйга киргач, Ҳалима «Ўзингизга шукр!»- дея дилидан ўтказди ва йилгитнинг бўйнига осилди.

- Соғиндим!

Эҳтиросли нафас йилгитда аёл кучоғига мойиллик

уйғотди. Аваз уни бағрига босди. Ҳалима нозу карашма билан бир тўлғаниб, «Секинрооқ!» - дея кучоғидан сирғалиб чиқди-да, стол олдига борди.

- Чанкагансиз деб, малина шарбати тайёрладим, ичинг!

Аваз нафис, тулли стаканни қўлига олди-да:

- Соғингиз учун! - дея қўлимсираб шарбатнинг ярмини сипқорди. Мазаси ёқди шекилди, бир лаҳзадан кейин қолганини тағиғача ичиб қўйди. Ҳалима қувонганча ичида «Хайрият!» деди...

Дастурхон иштаҳани очадиган ноз-несъматлар билан тўла.

- Пиротни сиз учун ўзим пицирдим! Емабсиз, дунёга келмабсиз!

Аваз кўнгил учун бир кесимини тарелкасига солди. Қўлда есаммикин, санчқидами, дея ўйганиб турганда Ҳалима гапни илб кетди.

- Тилингизда эриб кетмаса, отимни бошқа қўяман! Аваз унга ишқий нигоҳ билан термулди. Кўнгилли мойил бўлиб борарди. Ҳалима кичкина қизлардай муқом қилиб, бир кесим пиротни унинг оғзига солди. Аваз охириги тишлами ютгач:

- Отингизни ўзгартирманг! - деди аёлга қараб.

- Нега?

- Ҳалима мента ёқалди!

Аёл икки маънони тушуниб, айраб қуларкан, дилида «Худога шукр!» - деди...

Аваз бошини кўтарганида қуёш ботаётган, деразадан оқшом нафаси келиб турарди...

Шошилганча катта қора сумкасини кўтарди-да:

- Уйга кетиш керак! - дея ташқарига юра бошлади, аммо диванда унга эҳтирос билан ишратта чорлаб турган аёлдан кўнгил узоқмай, сумкани

креслога ташлади-да, тонгтача қолиб кетди Ҳалима нонуштадан сўнг уни уйига ташлади ва ич-ичидан қувонганча рулни Ҳилоланикига бурди...

* * *

Аваз уйдагилар билан наридан - бери саломлашди-да, «Чарчадим!» - дея хонасига кириб кетди. Ух-либ, дам олоқчи эди, уй аҳлида ҳам шундай таассурот қолдирганди. Аммо бошини кўрпата ўраб, у ёқ-бу ёққа ағдарилса ҳам уйқуси келмади. Тунги ноқарлар тушида кечдимиз, ҳобидами - билолмай таранг. Минг ўйламасин, қайси қутилмаган куч ўз таъсирита олганини тополмади. Юрагининг бир чеккасида - тўшақда тошган лаззатлари, ёқимли ҳид, нариги чеккасида иродасизлиги тудлирган тиллик, қоронғулик ҳукмрон.

Самолётдан тушгунча шу кунни Ҳалима билан бирга тунаш ҳаёлига келмаган эди. Аэропортда у сирли қуондай домига тортиб олди. Эргашиб уйига келгач, оиласини эсдан чиқарди. Нега шундай? Қанақа сир бор? Аёл қандай қилиб хушини олиб қўйди?

Миясига ҳар хил фикрлар қуюлиб келди, аммо Ҳалимани ёмон дегиси келмас, у бегубор туйғу, фиришта мисоли кўнгил тоқиди жилмайиб турарди. Гиббсусуми руҳиятта куч, завқ-шавқ берар, борлигини эҳтирос тулханини ёқаётганга ўхшарди.

Ҳозир бир баҳона билан Ҳалиманикига борса-ю, қуоғининг иссиқ ва ширин лаззатидан баҳраманд бўлсан!

Эх, Ҳалима, Ҳалима, сен мафтункор аёлсан,

жилмайишинг борлигига аланга солади, кўнгли ришталаримни чамбарчас боғлаб ташлайди!

Малина шарбатини эслаб, оёзига суви келди. Кўнглига аллақандай ёруғлик тушиб, тамшаниб кўйди. У нафис гулли стаканда шарбат кўтариб келадигандай бошини кўрпадан чиқарди. Аммо тепасида хотинини кўрди-ю капалаги учиб кетди.

- Сенмисан? - деди юраги ҳаприкиб, - мундай шарпа қилиб кирсанг ўласанми?

- Эшикни тақиллатсам эшитмадингиз-ку! - ўпкалади аёл.

- Энди кўзим илтинган экан, уйкуни ҳаром қилдинг, чанқашпман, бор шарбат опкел...

Аёл ҳайрон бўлганича, таажжуб билан эрита қаради.

- Канақа шарбат?

- Эй, қишлоқи, - деди у тўқолга ўхшаб кўринган Сеторага ўққаркан, - малинами, олма-ўрикданми шарбат тайёрласанг, кўлинг синиб қоладими?

- Нима бағо, чап ёнингиз билан турганмисиз, даласи ё ўша мегажин иситмасини янгиладими, оймлардан сўрай-чи?

Аваз бошини кўрпага ўради-ю ўйга толди.

«Наҳотки, Ҳалима азайимхонга борган бўлса?!» Бу фикрни кўнглидан кечирди-ю тунги лаззат ҳаёлига келиб иродаси бўшашиди, ҳозирок унинг олди-та учиси келди.

Сетора салқин ичимлик кўтариб кирганида Аваз ўрнида йўқ эди...

Ҳалима Ҳилоланнинг маслаҳати билан атайлаб телефонини ўчириб қўйди. Шаҳардаги квартирата бориб эски кийимларини, Тожи момоникидан кизини олиб, кирхонага бориб келиб, дам олди. Кечта

иккин «Вам звонили» ни очса, Аваз йипирма марта кўнгирак қилибди!.. Қалланга қойилман, Ҳилола, боқойинг беш!!!

Кизини уйда қолдириб, Авазга кўнгирак қилди. - Қардасан, мунча хит қилдинг, жинни-пинни бўлганмисан?

Аваз тўтоққан, тажанг ва асабий, сўқиниб юборилган аранг ўзини тийиб турарди

- Мунча сиқиласиз, Аваз ака? Батарейкам ўтириб, телефоним ўчганини билмай қолибман, тинчликми?

Ҳалиманинг хотиржамлигидан Аваз бешбаттар бўлиди.

- Уйда йўқсан, роса кутдим, келмадинг!

- Осмон узилиб тушгандай ваҳима қилманг, ака! Нақ жонимни чиқарворай дедингиз-а!

Ҳалиманинг нозланиши Авазни юмшатди.

- Жонингга жонимни қоқай, туғиб берсанг ўзим боқин! Тезроқ уйга кел.

Ҳалиманинг шарақлаб қулиши Авазга ҳам юқди. Унинг эркин қўйиб, телефонни оёзига яқин олиб келди.

- Тез кел, кўзимга дунё қоронғи кўриняпти, келдим...

- Ҳўп, акажон, мана, рулни сиз томонга бурыпман, олтингача сананг, олдингизда бўлмаса, Ҳалима номиди!

Авазнинг кўнглига илиқ туйғулар қуйилди. Солинч ва талпинишларни сезгани учун уни янаям яқини кўриб кетди.

- Аваз ака! - Ҳалима кириши билан овози қоридорни жаранглатиб юборди, - қардасиз? Ётган жойидан диқ этиб турди-да, коридорга

отилди. Аёлни бағрига босиб, анчагача кўйиб юбор-
мади. Нафаси бўғилай деганда Ҳалима:

- Ака, сизга нима бўлди? Эрталаб кўрпадан бирга
тургандик-ку? - деди.

- Билмайман, уйда ўтиролмадим...

Ҳалима қувонганча қучоғидан сирғалиб чиқди,
ётоқхонадаги диван олдида тўхтаб, орқасидан кира-
ётган Авазга ўтирилди.

- Дубайда мени соғиниб қолдингизми?

Унинг кўзларида, юзларида эҳтирос алангаси
ёнар, танасидан йипитни айша тортувчи аллақан-
дай қуч ёғилаётганга ўхшарди...

Авазда тоқат қолмади, аёлнинг нафис кўйлаги
ичида тўлғанаётган танасига қараб, эҳтирослари
жунбушга келди, уни бағрига босганда эса, еттинчи
осмонда учиб юргандай қанотлари енгилгина сил-
киниб, жаннат қучоғида оламни унутди...

Ҳалима висол лаззатидан, Ҳилола ўртатган тал-
бир иш берганидан ғоят хурсанд. Йипитнинг тўшак-
даги қийноқлари жонига хузуз берар, дунё унинг
жиловиди тургандай шоду хушрам эди...

* * *

Кеч соат 22:00. Шаҳар ҳокимининг хонаси.

Ҳозиргина вилотдаги катта йиғиндан келган,
янги костюм-шим, оқ кўйлақ ва қора галстук таққан
ҳоким «Севинганлар хиёбони»га ер ажратиб тўғри-
сида меъмор тайёрлаган қарор билан танишмоқда.
Ён тарафдаги девор тепасида Президентнинг ўйчан
киёфада тушган сурати.

Ҳозиргина Акрамжон хиёбон ҳақида ҳокимга
тушунтириш берди, режани амалга оширувчилар

билан таништирди. Иномпўлат Турсуналиев сўнги
сатрларни ўқиб бўлгач, юзи ёришиб кетди ва ҳоким
деб ёзилган жойга имзо чекди.

- Режаларига қараганда бамаъни ёшларга ўхшай-
ди! - деди ручкани қаламдонга соларкан. Сўнг
Акрамжонга қаради. - Акмалжон билан Ҳосиятхон-
га айтинг, қандай ёрдам керак бўлса, руҳсатсиз
киришаверсин!

- Яхши, қарорни бераётганда хурсандчилигин-
гизни айтаман!

- Ишни қачон бошлашмоқчи?

- Қарор кўлларида теккач, хиёбонга биринчи
лишт кўйишармиш.

Шу пайт зарур гап Акрамжоннинг ёдига тушди
шекили, табасум билан ҳокимга юзланди.

- Айтгандай, улар биринчи лиштни Иномпўлат
ака кўйиб берсинлар, деб илтимос қилишган!

- Жуда яхши, иш бошланса чақиринглар, Тош-
кентда бўлса-да, етиб келаман! Уларга менинг но-
мидан муваффақият тиланг!

Акрамжон хонасига кириб Акмалга кўнғироқ
қилди. Эрталаб ҳокимиятда кўришиш зарурлигини
тушунтирди.

- Ҳосият Қодировани ҳам бошлаб борайми?

- Зиён қилмайди. Қарор имзоланди.

- Раҳмат, Акрамжон! Яхшилигингизни унутмай-
ман.

- Арзимайди. Эртага ерни ўлчаб, қозик қоқиб
бераман...

Ҳосият ювиниб-тараниб ховлига чиққанида оқсоч
Комрон билан шинамгина сўриток тагида нонушта
қилиб ўтиришарди.

- Келинг, қизим, - деди хола ўрнидан кўзғалиб,-

кеча иш кўнайиб кетди шекилли, кеч келдингиз...

- Ха...- деди у сир яширтган одамдай, биров билан муомаламизни ҳисоб-китоб қилдик.

- Ишларингиз шу-да, - деди унга хайрихоҳлигини билдирмоқчидай, - чой ичинг!

Ҳосият оксоч узатган чойдан бир ҳўпловдиямки, кўчада «Ласетти» овози эшитилди ва бироздан кейин Акмал кўринди.

- Акмалжон, тўрға ўтинг, - деди оксоч.

- Раҳмат, мен чой ичганман.

- Бир пиёласи тешиб чиқмас!- мутойиба аралаш гапирди Ҳосият.

- Янгиликдан хабардор қилиш учун келдим.

- Ростданми?

- Ҳокимиятдан келяпман, ҳоким ер ажратиш тўғрисидаги қарорга имзо чекибди!

- Қандай мазал - чапак чагиб юборди Ҳосият. - Биринчи ғалаба муборақ бўлсин, Акмалжон!

- Ўзингизга ҳам! Бугун мезмор ерни ажратиб, қозик қоқди...

- Мен ҳам бораёйми?

- Албатта! Ёнимда турасиз-да! Ҳоким ишимизга муваффақият тилабди. Ёрдам керак бўлса, руҳсатсиз қираверишсин, дебди. Биринчи гиштни ўзи кўйиб бераркан!

- Бошим осмонга етди, Акмалжон! Бошланиши чакки эмас!

Бир пиёладан чой ичишгач, икковлари офиста кетишди.

Акмал лойиҳани столга кўйиб, Ҳосиятга тушунтира кетди.

- Хиёбонга мана бу ердан қирилади, - деди у иккита қанотга ўхшатиб чизилган тўрт бурчакни

кўрсатиб. - Хиёбоннинг икки тарафига арча ўтказилди. Мана бу икки қаватли бино Европа таомлари кафеси, тўлқинсимон, йўлга ўхшаган узун чизик арик, унинг қирғоғига замонавий безак берилди. Айлана жой дискотека майдони, ёппик ўринга оркестр жойлашди...

Ҳосият қатта шаҳарни кўргандай севинар, наҳотки, ҳаммаси бизники бўлса, дея ҳаяжонга тушарди. Тушунтириш тугагач, Акмал лойиҳани трубага ўхшатиб ўради-да, резина иш билан боғлаб, филофига солди.

- Энди маблаг масаласида келишиб олсак, - деди Ҳосиятга юзланиб, - кеча Баёхондан элик минг доллар олиб келдим.

У аёлларниқига ўхшаш қичкина сумкасидан беш боғлам юз долларлик олиб столга кўйди.

- Ҳозирча ишлатиб тургани етади, - деди Ҳосият пулни олиб қичкина пулат сандиғига жойларкан. - Баёхон омон бўлсин...

- Боболарнингнинг охирати обод бўлсин! Ҳосият «Айтганингиз келсин!» деганча сандиқни беркитди.

* * *

Кўчадан қирган қайнонасига Сетора пешвоз чиқди.

- Нима гап, ойижон?

- Гап кўп, метажин тинчимади-тинчимади-да! Гумонларинг тўғри чиқди. У беҳаё ўғлимга амал келтирди!!!

Сетора «Оҳ, ойижон!» - деди-да, айвон пахтаги та ўтириб қолди. Юзини кафти билан беркитиб, йинглаб юборди.

- Анчадан бери бунақамасдилар ўғлингиз, у ифлос яна хунарини бошлабди. Энди нима қиламан, ойижон?!

Қайнонаси елпигич билан елпиниб, сал ўзига келгандан кейин келинга далда берди:

- Кўп сиқилма, сен аралашсанг, Аваз ёмон кўради. У хотинни ўзим боғлайман. Аваз уйдан қачон чиқиб кетган?

- Эрталаб...

- Менимча, улар шахардаги квартирада.

- Балки...

- Кўчадан такси тутиб кел, ўзим бораман!

- Якка-я?

- Мента жин урармиди? Боламни жолдугар чангалидан чиқариб олмасам, бу дунёда яшаш мента ҳаром!

Сетора такси билан дарвоза олдида келганида Мавлуда хола сумкасини билатига олиб, ҳовлидан чиқди.

- Сен кечки таомга урин, келгунимча сиқилмай тур!

Такси шундоққина дом тагига тўхтади. Мавлуда хола ўғлини шармандали ҳолатда учратишни сира истамас, аммо дили ғаш ва мийси оғриқли эди. Танасини кўтаришга дармони етмаётгандай оёқ-қўллари қаттирар, ички қуввати емирилиб бораётганга ўхшарди. У инқиллаб-синқиллаб, бир ёнга оқсаб, «Ўғлим бу уйда бўлмасин-да!» деган ниёт билан терлаб-пишиб, учинчи қаватга кўтариларкан, мийсидати оғриқ кучайиб кетди...

Эшикни секин тақиллатди. Дилида «Ҳеч ким очмасайди!» деган истак, ўғлини шармандаликлдан асраш илннжи қайнаб турар, овора бўлиб ортига

қўйгса ҳам анави метажиннинг писмайган, наҳс қоплаган башарасига кўзи тушмаса бас!...

Иккинчисида жонлироқ тақиллатди, сўнг авай-лабгина кўнғироқни босди. Ичкаридан овоз эшитилмади. «Одам йўқ шекилли...» деган илннж кўнғирга бироз далда берди. Аммо мийсидати оғриқ бўрайиб, боши айланганга ўхшарди.

Афсус! Ҳаёт унинг истақлари, боласини авайлаш илннжини далил очилган эшик билан мажақлаб ташлади... Коридорда сочлари бетартиб, одобсиз кийинган, кўзидан шахвоний сук ёғилаётган Ҳалима турарди.

Онанинг мийсида нозик томир шишиб, ёрилиб кетилгандай туюлар, қўллари талвасатга тушган оламдай титрар эди. Ҳушидан кетиб қолмаслик учун кўзини катта-катта очиб, рўпарасидати аёлга қарди.

- Келинг, хола...

Ҳақорат ва Азроил гурзисининг овозидай эшитилган бу тапни Ҳалимаи ё бошқаси гапирдимми, она широк етолмади. Ичкарига қалам босиши билан ётоқхона остонасида майкачан Авазни кўрди-ю рабоб алапта олди. Кўзлари жимирлаб, нигоҳини қоронғилик қоплади. Ўзини туголмай, чап ёнга отиб, боши билан деворга урилди...

Мийси қарахт, нима қилиб кўйганига ақли етмаётган Ҳалима иккала юзини кулоғи аралаш ушлаб тураркан, кўрқа-писа Авазга қаради. Авазнинг ҳолати уннқилдан кам эмасди.

Она Ҳушидан кетган, оғир-оғир нафас оларди. Юзи - азобланган, раҳм-шафқатга муҳтож одам рўзининг аксига ўхшарди.

- Сизга нима бўлди, ойи?

Аваз онасининг бошини тиззасига олди, уни хушга келтиришни билмай талвасага тушаётганини кўрган Халима «Тез ёрдам»га кўнғироқ қилди...

* * *

«Севишганлар хийбони» лойиҳасига кирган бинолар, хийбон ва бошқа майдонларни «Янги дунё» фирмаси қурадиган бўлди. Фирма раҳбари Муҳаммад Аълоевич лойиҳа билан танишди-ю «Дилимдаги қурилишлар экан!»- дея севиниб кетди. Ҳамма имконият ва маҳоратини ишга солиб, қисқа вақтда республикада ягона кўнғил очар маскан бўнадэтаман, дея ваъда берди.

Унинг дили ва савияси, қурилишни амалга ошириш билан боғлиқ фикрлари билан танишгандан кейин Акмал билан Ҳосият ҳам, меъмор Акрамжон ҳам қурилишга икки баробар қизиқиш қолдилар.

Иўлакнинг икки томонига юрак шаклидаги плафонлар қўямиз,- деди у лойиҳа ўртасини кўрсатиб, - оқшомлар «дух-дух»лаб ураётгандай, «юрак» нури масканни ёритиб туради, бундан ташқари, у ошиқларга ҳамиша ёниб, қоронғу гўшаларни ёритиб яшашдан дарс берали.

Фирма раҳбаридан илҳомланган Акмал билан Ҳосият фикрларини тўлиб-тошиб гапира бошлашди. Акрамжоннинг янгиликлари эса, хийбонга ўзгача жило, жозиба қўшгандай бўларди.

Ниятимиз, - деди охирида Муҳаммад Аълоевич, - ақлу заковатимиз, куч-қудратимизни юртни обод қилишга, ер юзида энг гўзал, дўстлар ҳавас қиладиган, душманлар куйиб ўладиган дилбар гўшага айлантириш!

Муҳаммаднинг илҳом билан шоирона сўзлаши, икковига таъсир қилди. Истеъдодли, ўз касбига қизиққан одам билан ҳамкорлик бошлаганидан севинди.

Илгари, - деди Ҳосият офисга қайтишгандан, - йллаққаждаги дидсиз, фикрлари тўқол одамлар билан курашиб, обрўйимизни тўкиб, умримизни ўтказиб юрган эканмиз...

Ҳа-я,- кўшилди Акмал,- асл йўлимизни энди тоғлиқ, чоғи. Муҳаммад акага ўхшаганлар билан ишласанг, ўзингни буюк ишларга қодир, кучли ва турурли сезасан!

Бир ҳафтада майдон хору хашак, темир-терсақлардан тозаланди. Ер бўльдозер билан текисланди. Япониядан келтирилган янги «SAMSUNG» пойдевор ўрнини қовлаб берди.

Шилдат билан бошланган қурилиш пойдевори беш кунда ниҳоясига етказилди.

Биринчи гишт қўйиш маросимига вилоят, республика газета-журналлари, телевидение вакиллари, ёшлар ташкилоти раҳбарлари ва фаоллари, қорхона, муассасаларнинг мутахассислари ҳамда илгир ҳодимлари таклиф этилди. Очилиш маросимини тугатгандан кейин Иномпўлат Турсуналиев биринчи гиштни қўяркан, ҳамма гулдурос қарсақлар, оқкишлар билан ҳокимни қўллаб - қувватлади.

Бу маскан,- деди туман раҳбари ҳаммага юзланиб, - ёшларимизнинг энг сеvimли кўнғилочар гунаси, вилоятимизда ягона оромгоҳ бўлиб қолади. Ёмонамиз ёшларининг энг ажойиб тадбирлари, мушоиралар, кўрик-танловлар ўтказилади. У ҳамини қўли тоза, юраги сеvги билан лиммо-лим сеvинганлар билан гавжум бўлишга ишонаман.

Энг муҳими, ёшлар дам олиб, қувнаб, кўнгли изҳорларини айтиб, юртни обод қилиш, мамлакатимиз фаровонлигини таъминлаш учун бу ердан куч-қувват, ғайрат-шижоат оладилар. Фаровон, гўзал ҳаётни ўзларида ҳис қилиб кўралдилар.

Қурилишга меҳнат фахрийлари, хожи оталар, кўпни кўрган олимлар оқ йўл тиладилар. Иш кўтаринки кайфият билан бошланиб кетди.

Муҳаммад Абловевич ташкилотчи, муомаласи гўзал инсон экан. Мутахассислар, олдий ишчилар ва таъминотчилар билан шундай дилкаш гаплашадикки, ҳамманинг айтганини қилади. Иш ва таъминотда ўзрилишлар, депсинишлар бўлмайди. Масканнинг бинолари, йўллари бита бошлагач, одамлар унга катта қизиқиш билан қарай бошладилар. Довруғи вилоятнинг барча тўшалариғача етиб борди. Вилоят, республика телевидениесида Қурилиш тўрисида бир неча марта ахборот ва давҳалар берилди.

* * *

Ҳалима ёлғизликдан зерикди, кўнглига қил сиймайди. Аваз йигирма кундан бери уни истамайди. Ҳатто бир марта кўнгироқ қилмади. Кўнгироқларни кўтармайди, SMSларни ўқимайди. Аёлнинг кўзига дунё зиндондай кўринади. Касалхонага борай деса, Мавлуда хола уни кўриб, миясига қон қуюлган. Тузалгандан кейин у билан бошқача гаплашармиш... «Келинг, хола», ни эшитиб қандай хушидан кетган бўлса, Ҳалимани ундан баттар қилади. Аваз у туфайли Акмал билан пичоқлашганида онанинг дили оғриган, нафрати кундан - кунга ортиб бормоқда. Хола қутилмаганда квартирага бостириб

келиб, гирибонилдан оладигандай, Ҳалиманинг кунлари кўркув билан ўтади...

Уша воқеадан кейин Ҳалима кўшилиларнинг нафрат тўла нигоҳларига дош беролмайди. Қизи билан Тожи момоникда умргузаронлик қилипти... Тожи момо унинг хатоларини силлиқкина гапирарди, кўнглини кўтарарди, аммо ҳасратдош дўст, бағрини очиб ташлайдиган дўгона бўлолмайди. Насиқатлари - мағизли гаплар, аммо кўзи қорайган ёш аёлга таскин эмас...

Тожи момо бир оёғи тўрда бўлса, бир оёғи гўрда эканини ўзи ҳам икки гапнинг бирида тавқилдайди. Турмушингдан хотиржам бўлиб, кўз юмсам дейман, қизим, - дея ҳасратноқ боқадди Аваз билан муносабатларидан кўнгли ғашлигини билдирмоқчилди. Фикрини Ҳалимага етказоладими-йўқми қанув билолмади!

Мавлуда хола касалхонага тушгандан бери Тожи момо маръюсланиб қолган. «Бувй қарилди, тўсатдан унб қолгилдан қайғудай!» деб англайди Ҳалима. Ёш ўртасидаги катта фарқ бир-бирини тушунишни қийинлаштирарди, аммо улар муаммо чораси ҳақида ўнатишмайди...

Шундай кунларда у Ҳилолани «Исфархон» кафе-етна тахлиф қилди. Озгинадан коньяк ичишгач, Ҳалима ҳасрат дафтарини варақтай бошлади. Ҳилолани динийидан кўра, янгиликларни айтиши кўпроқ ёқарди.

Ҳабаринг борми? - гап бошлади Ҳилола. Қандай янгилик? - унинг кўзларидати ғамгин-онг ўринини таажжуб ва қизиқиш эгаллади.

Ҳилола, у ростдан ҳеч нарсани билмайди, деган мувофиқ келди-да:

- Кел, Ҳали, шуни олайлик, кейин айтиб бераман! - деди.

Коньяк улфатларни қиздира бошлади, айниса, Ҳалима ҳар бир қалаҳни охирги томчисигача сип-қораётган эди.

У рюмкани тезда бўшатиб, газак ҳам қилмасдан дутонасининг оғзига тикилди.

- Ҳосият билан Акмал шахар марказида «Севинш-ганлар хиёбони» куришпти!

Ҳалима аввалига гап моҳиятига жиддий эътибор бермади. Ҳилолага термулди.

- У, - тушунтириш бера бошлади Ҳилола, - бир нечта кафелар, кавказча кабоҳона, кинотеатр, «Гузалик салони», рақс майдонларига эга бўлган йирик мажмуа... Бунақаси вилоятда бўлматан!

Бу иш Ҳалимани доғда қолдириш учун қилинаётгандай ичи куя бошлади. Фикр билдиришга ожизлигини сездирмаслик учун ўзини хотиржам туттишга уринарди. Аммо янги хабар қаттиқ таъсир қилган, юзлари қизариб кетган эди... У ҳужумга ўтаётган рақибдай чимирилиб олди.

- Бошланиши катта тантананага айланибди, биринчи гиштни ҳоким кўйибди, ҳозир курилиш жадал кетаётган экан. Унинг боришини вилоят, республика телевидениесида кўрсатишибди. Яқинда катта газетада улар ҳақида ажойиб мақола чиқди. Мана, ўки!

Ҳалима дол бўлиб қолди. Уларни тан олишни истамётган бўлса ҳам, асосли маълумотларга таслим бўлишга мажбур экани азобга соларди.

У титраб-қақшаб газетани кўлга олди. Биринчи саҳифасида «Бугуннинг одамлари» деган каттагина мақола билан Ҳосият ва Акмал

курилиш фирмаси раҳбари ҳамда туман бош меъмори билан суҳбатлашётган сурат бор эди.

- Улар республикада машҳур бўлиб кетди! - деди Ҳилола ҳавас қилгандай...

Дутонасининг охирги гапи Ҳалиманинг юрагига наштирдай санчилди. Аламидан рюмкасини олди-ди:

- Тўлдириб қуй! - деди шошганча.

Ҳилола унинг кечинмаларини тушунди.

Ҳалима саратонда муздек сув ичгандай, коньякни бир кўтаришда ютиб юборди. Аламидан газак ҳам қилмади. Боши айланди, ўзини аҳволига маймунлар йиғлаётгандай тасаввур қилиб, столни бир муштлади.

- Ҳалима, ўзингни бос!

- Нета пешонам шўр, дутонажон? Аллақанақа ширисқиларга омад кулади-ю мендан қочаверали? Уларнинг шоху бору меники йўқми? Яшашни бил-майманми?

- Норизо бўлма, сени ҳавас қилганлар қанча?

- Нимамни ҳавас қилади? Бошимда эрим йўқ, сенингнинг онаси шарманда қилди. Ўтиздан ушам - оилавий ҳаётим изга тушмади. Таскин бермай қўя қол! Кимлигимни яхши биламан...

- Ҳалимажон, сиқилгандан фойда йўқ! Бошқалар-дан устун жиҳатларингни ўйла.

- Нимам бор?

- Бизнесинг, миллион-миллион пулларинг, тумани, шахар марказида квартиранг, замонавий машинанг...

- Мана-чи?

- Бир неча марта хорижий давлатларга бориб

келдинг! Сен тенгилар ўндан биригам эришмап-ти-ку! Шукр қил...

- Зато,- деди Ҳалима кўзларини дўқ қилиб у томон эгиларкан, - хотиржам оиласи бор! Эри олдиди! Кўнгилхушлик қилаётганда биров шарманда қилишидан кўрқиб ётмайди! Менга ўхшаб ўғри мушукдай яшамайди...

У аччиқ ҳақиқатни тан олган сайин кўзидан ёш қуйилар, овози чиқмаётган бўлса-да, эзилиб йиғлаётгани билиниб турарди.

Ҳилола уни юпатомай қийналарди. Бошини силади, бармоқлари билан сочини тараб, асабларини юмшатмоқчи бўлди.

- Бир кам дунё деганлари шумикин? - деди кўлини силаркан, - тўқис ҳаёт маликалардам бўлмаган, дугонажон!

Ҳалиманинг қайноқ кўз ёшлари киприклари, юзидати пардоз бўёқлари билан чаплашиб, жолугарга ўхшаб қолган, денгиз тўлқинидай бостириб келаётган ғам-алам вужудини ларзага соларди. У Ҳилоланинг сўнгги тапини эшитиб, йиғидан тўхтади. Бошини кўтариб дугонасига қаради. Изтироб, англаш азоби кишини ҳайрат ва ларзага солаётган даражада теран эди.

- Балки бошқачароқ яшаш керакмиди?

- Масалан, қанақа? - Ҳалима шаҳ бўлган бошини кўтарди, - дўстим бўлсанг, ўргат!

Ҳилола дугонасига зимдан разм солиб, маслаҳатга муҳтожлигини билди. Диллаб қўйганларини айтишга қарор қилди-да, «Фанга»дан бир хўллаб Ҳалимага юзланди.

- Аваз сента ким?

- Севган йигитим! - ҳеч иккиланмай жавоб берди у.

- На ўз эринг, на сўратиб олган жазмансифат эринг, шундайми?

Аёл бовдан бери аччиқ ҳақиқатни тан олиб юратини бўшатгани учун эътироз билдирмади.

Уни жонимдан ортиқ севаман! Бошқасини тан олмайман!

- Ва хато қиласан!

- Негат?

- Ҳаёт - сенинг хулосаларинг билан яшамайди, ўз қонунари, фалсафаси бор!

- Менга қизиги йўқ!

- Аксинча, дугонажон!

- Йини?

- Сенинг хулосаларингнинг унга қизиги йўқ! Шафқатсиз тўлқинлари четга улоқтириб ташмаслигини учун қонунарига амал қилишга мажбурсан!

Ҳалима ўйланиб турди-да, бир хўллам «Кока-кола» ичди. Бир културм ичимлик ақл берди, шекил-ди!

- Бопги тапингга кўшиламан: ҳаётимиз - бир кам дунё! Эҳтимол, эрим билан ўртаҳол, ҳатто бечорароқ шайхтаннимда ҳозирги даражадаги аёлларни ҳавас қилармишим?!

Ҳилола мавриди келганини сезиб, отини қамчилди.

- Дугонажон, бир фикр айтсам, кўнглингга оғир боғламайми?

- Антавер,- хўрсинди Ҳалима, - бу кулоқ ҳақоратларинг ҳамма турини эшитган, сен оғир тап шитмасан?!

- Углаб кўр, сен учун фойдали...

- Чангилма, тапиравер...

- Собоқ эришг билан ярашиб олганинг дурустмикин?

Ўргиз урилтандай Халиманинг боши қарахт бўлиб қолди. Кутилмаган фикр! Аваз ақасидай ишбилармон, келишган йилитдан кечиб, ўша пандавақига ярашиш етти уҳлаб тушига кирмаган!

- Йўқ, ҳеч қачон бундай бўлмайди! - деди Халима. Хилоланинг кўзига тик қараб, - Номавкул бузоқнинг тўшгини ебсан! Ўша исқирт Акрам Аваз акамнинг тирноғига тенг эмас!

- Сендан ажрашгач, икки марта уйланибди, аммо фарзанд кўрмабди!

- Яна уйланаверсин, мента қизиги йўқ!

- Шошилмай тур, охиригача гапириб олай!

- Аммо бефойда сўзлайсан!

Халима кайфи тарақ одамдай бир чайқалиб кўйди.

- Онаси икковининг сента муносабати бутунлай ўзгарган. У уч йил Россияда ишлаб, анча тобланибди, тўлишиб, барваста бўлиб кетибди. Уйлариини Евростилда ремонт қилибди. Ҳозир унга қиз бола ҳам тегаверади.

- Овора бўласан!

- Илгари уни ёмон демасдинг, қайнонангдан задалдинг-ку!

- Тўғри...

- Ҳозир уни бир кўртин, ҳавасинг келади.

- Йўғ-э!

- Ишонмасанг учраштираман!

- Керак эмас!

- Бир хил гапни қайтаравермай, ўйлаб кўришингям ўртан, ўртоқжон!

- Барибир...

- Хотини йўқ, у сени бошига кўтариб юради!

- Наҳотки, шунга уддаласа?! Унда Аваз акам нима бўлади, дугона?

- Э, тўтиқушдай ўшани гапираверма! Йипирма кундан бери бир марта телефон қилмаган, кўнгиришга жавоб бермаган одамни мактайверасанми? Унинг ўз оиласи, қизи бор...

Халима бўйлашди. Дугонасига хайрихоҳлик билан тикилди. Хилола вазитдан фойдаланиш учун донем етди.

- Мавлуда хола эрта-индин касалхонадан чиқарини!

- Ҳуш?

- Ган-сўзларга қараганда, у сени келган жойингга кўчириб юбормагунча тинчимас эмиш...

Хилола унга синовчан назар ташлади. Халиманинг туси ўзгарган, кўзига хавотир, хушёр тортиб қолган. Бу айни мўлдао эди.

- У хотин шундай шаллақи, зўравонки, ўртангиз-диги ҳамма туллар, молу мулкни ўғлимники, деб оғиб кўйишдан, Халима ўғлимнинг турмушини бузшти, невараларимнинг ризқини ўғирлашти, деб сени сулга бериб, қаматиб юборишдан тоймайди. Сента бир нарса бўлса қуддиганинг йўқ! Аваз сени деб онасига қарши юрмайди!

Халима ҳафсаласи пир бўлган одамдай шалвираб қолди. Анча чўккан, боғли шаҳди қолмаган. Хилола уни таслим қилиш учун охириги зарбани берди.

- Нима бўлгандаям Акрам - кўз очиб кўртанинг, икки марта уйланса, иллати бўлиб қолмайди-ку! Бов ўзинг айтгандай хотиржам оиланг бўлади. У - шона қизингнинг отаси! Қизим тирик етим ўсмагани, ота меҳрини кўрсин десанг, Акрам билан яраш! Шунда ҳеч ким турмушингга даҳл қилолмайди, Мавлуда хола ҳам ниятидан кечади!

Халимада икки хил фикр тугилди: у бировга

собик эрим билан яраштириб кўяман, деб ватда берган ёки менга жони ачишти!

Фикрларнинг қайсиниси тўғри эканини ўзи ҳам билмайдди.

Режа унга қандай наф келтирарди? Ҳозирча шуни-си номаялум...

- Акрамининг онаси: Неварамга ўзим қарайман, оиламизда бирорта келишмовчилик бўлмайди, ўғлимнинг эси кирган, дебди, - давом этди Ҳилола аллақандай куюнчақлик билан, - энди ёш эмассан, келажатинг, қизингнинг бахти учун ўйлаб кўр, ме-нимча, ютқазмайсан!

Ҳалима кайфи тарқаб, ҳушёр тортди, иккала фикри ҳам тўғри эканига ишонч ҳосил қила бошладди. Таклифлар моҳияти онгига сингиб борарди. Тўғри қарор қилмаса, одамга ўхшаб яшайдан кечи-кадитандай изтиробга чулғанди.

- Душманларинг жамиятга фойда келтириб оёру ортираётган бир вақтда, сен ҳеч бўлмаса оилавий масалангнинг тўғри ечиб ол. Шунда Ҳосиятдан бир қадам олдинга ўтиб кетасан!

Бу гап Ҳалимага мойдек ёқди. Чехраси ёришган-дай хаёлга берилди...

Улар таксида кетишди. Ҳалима уйи олдида маши-надан тушаётганида Ҳилола кўлидан ушлади.

- Ўйлаб кўриб, уч кунда фикрингнинг айтарсан...

Бу гапни кутмаган аёл бир неча дақиқа сукут сақлади-да:

- Яхши, айтаман! - деб эшикни ёлди...

Ҳалима оғир меҳнат қилгандай чарчаган эди. Уйига киргач, ўзини диванга ташлади-да, Ҳилола-нинг гапларини қайта-қайта хаёлидан ўтказди. Ру-хийатини вазминлик қоплаган, ҳаётини янгича ил-

рок этишга қийналар, собиқ эри билан ярашиш ҳақиқати таклиф ғашини келтирган бўлса-да, кела-жати учун заруриятдай туюлар, бахти ёки бахтсиз-лиги шу масалани тўғри ё нотўғри ечишга боғлиқ-дан эди.

Миссияга дурустроқ фикр келмади. Ўзини эркин кўниб, чарчоқни енгилга урина бошлаганда эса, кўн илгинди...

* * *

Ҳосият эрталаб ресторан ишини назоратдан ўт-калган-да, вилоят-марказидаги дўкондаги ҳисоб-китоб билан танишиш учун шаҳарга йўл олди. Ёмондан чиқиб, катта йўлга бурилаётганда телефо-ни сийраб қолди. Акмалдан кўнгиноқ кутаётгани учун дарров экранга қаради. Нотаниш рақам, аммо эълон. Саудия Арабистонидан, рақам кўпчилиги, анинкса, охириги учтасидан аниқ биллики, Мухам-мад Собир...

Нима қилсин? Келаверинг, бойликни бирта из-лашмиз, десинми? Ҳазина топишган жойини текис-лаб, раёхон экилганини кўрса, ҳафсаласи пир бў-либ қайтармикин ё бойликнинг ярминини талаб қилар-микин?

Ҳосият ё боғланиш ё ўчириб кўйишни билмай саросимага тушди. Телефон сайраб-сайраб, жим бўлди. Кўнглидан «Мухаммад Собир яна кўнгиноқ келди!» деган фикр кечди. «Акмал билан масла-котилашши керак...»

Иккинчи тудокдан сўнг у билан боғланиб воқсани тушутирди.

Келаверсин, - деди Акмал хотиржам, - ҳаққини

талаб қилгудай бўлса, Омон Жаҳонтиров билан юзма-юз қиламиз, ақлини киритиб, узр сўратиб жўнатади.

Дўконга келиб, иккинчи қаватдаги хонасида чой ичаётганда боз дилидан ўтказгандай, Муҳаммад Собир кўнгироқ қилди.

- Бемалол келаверинг, - деди Хосият салом-аликдан сўнг, - ўзим сизни кутиб оламан, Тошкентга бораймиз, водийда кўришайликми?

- Овора бўлманг, хоним, хорижликлар билан янги лойиҳа бўйича иш бошлаётганимиз муносабатин билан сафарни номалъум муддатга кечиктирганимизни айтиб кўймоқчи эдим!

- Ажаб! - деди Хосият қувончини сездирмаслик учун, - сизга юртни зиёрат қилдириш ниятида эдим...

- Насиб қилган кўни борармиз...

Хосият гурур билан севинди. Ва дарров Акмалга кўнгироқ қилди...

Тушдан кейин Акмал офиста келди, эшик очик тургани учун Хосиятнинг хонасига бош суқиб ўтишини лозим кўрди. У боғли мулоҳазаси самара берганидан қувониб, таассуротларини айтишини истаётган эди.

- Кейинроқ келиши бизга яхши бўлди! - гап бошлади аёл.

- Нега?

- Хиёбонни битириб оламиз...

- Яхши фикр, аммо у бутундай келмаслиги мумкин!

- Нега?

- Улар биздан ақлпроқ, бекорга овора бўлишмайди...

Яъни?

- Биз тилдани олиб ишлатаётганимизни, унга ҳеч нарса бермаслигимизни билган!

- Қандай қилиб?

- Олдин-ку!

- Сошароқ тушунтиринг-чи?

- У харитани кўрсатиб, катта хато қилганини айтишган, бу фикрини Ўзбекистонга келишини атай-лаб кечиктирганимиз билан тасдиқлаган, бошқача айтишда, бир донга ҳам танга тегмаслигига кўзи етган...

- Ҳа қандай далил келтира olasиз?

- Омон Жаҳонтировдан сабоқ олганимизни, ҳатто Давронбейдаги юртимиз бойлигини олгани борганимизни Туркиядаги қариндошларидан эшитган! Хосиятни ҳайратда қолдирган Акмал эшикка етганида ортига қайрилди.

- Биз Муҳаммад Абляевич билан мрамар заводига кетшимиз.

- Тезроқ қайтасизларми?

- Ҳаракат қиламиз, аммо ваъда беролмайман...

Акмал ақл-заковати билан Хосиятни бир неча марта қойил қолдирди.

Кейинги пайтда аввалги ишқий муносабатлар туфайли пайдо бўлган қадрдонлик емирилаётган бўлса-да, Акмалнинг эл-юрт учун қилаётган ишлари, муаммолар ечимини топишда ақл-заковатини ишлатаётгани хурматини бир неча баробар оширатгани эди...

- Мажмуага сизнинг меҳнатингиз кўпроқ сингипти, - деди Хосият кеча-ю кундуз елиб-югураётганини кўриб, - шаҳар ободончилиги тарихига номини олган ҳарфлар билан ёзилади...

- Устимдан кулманг,- дейди Акмал жилмайиб,- ҳамма гап маблагда! У бўлмаса елиб-югурганимиз бир пул, боболардан қолган меросни юртга сарфлаган сизга раҳмат!!!

Хосият унга тенг келолмаслигини англаб, индамай жилмайиб қўяди...

Курилиши бошлангандан бери ҳисоб-китоблар, тижорат ишларини Хосият ўзи бошқараётган, курилиш залвори, эрта-индин келтирадиган нуфуз қизиқтира бошлаган, Акмални бир неча кун кўрмасам ҳам, соатлаб суҳбатлашмасам ҳам чидайдиган бўлиб қолган эди. Бошқача айтганда, қалбининг катта қисмини хиёбонга қизиқиш эгаллаган. Ҳар кун курилишга боради, кўтарилаётган биноларга қараб ғурури ўсади.

- Ажабо,- дейди ўзига ўзи, - катта ресторанны сотиб олганимда бунчалик севинмагандим, хиёбоннинг ярми битмай, бир олам қувончга тўлапман, тўла битса ўзимни кўярга жой тополмай қоламанми?! Ўзинг куртанинг, Яратганинг бошқача завқ бераркан! Юртни обод қилганлар эл назарига тушишдан ташқари, илоҳий завқига ҳам мушарраф бўларкан-да!

Шаҳарликлар, айниқса, ёшлар хиёбон тезроқ битсайди, деган истак билан курилишни томоша қилгани келишарди. Акмал билан Хосият ҳақидаги аввалги ноҳуш гаплар эзгу ишлари замирига кўмилиб, энди яхши фикрлар айтилар, ишларига ривож тиланарди. Иккаласининг ғайратига ғайрат қўшилди. Ҳурмат, эл меҳрига сазоворлик бахтилан дадилланиб боришарди.

Хиёбон курилиши шаҳарда катта шов-шув бўлаётганли. Кўзга кўринган мутахассислар, раҳбарлар,

бизнесмен ва тадбиркорлар курилиш ижодкорлари га ҳавас ва эҳтиром билан қарашди, Иномтўлат Турсуналиев тез-тез келиб, муаммоларни ечишга жон-дили билан кўмаклашарди. Барчаси Акмал ва Амиз туфайли, Омон Жаҳонтиров ўғитлари таъсирида бўлаётгани учун Хосият улардан миннатдор.

Хосият баъзан мажмуага ўғлини бошлаб борарди. Иш жараёни, сарфланаётган маблағлар ҳақида гапирарди, хиёбон ишга тушгач, бошқаришни ўрганиб боришни қистириб ўтardi. Ўсмир қалбига қуриш, иртувчанлик билан эл-юрт ҳурматини қозониш - улуғ иш эканлигини сингдиришни ўйларди.

Комрон онасига қараб, ифтихор ҳиссини туйди, келажакда эзгу ишларини давом эттириш тўғрисидаги насихатларини дилидан ўтказиб, унга муносиб бўлишга ўзини чоғлайди.

Хосият хурсанд: рақиблар билан жанг қилишга баҳоназм, вақтиям йўқ! Мавлуда хола касалхонага тушиб, дўтонаси тилларда дoston бўлганида ғийбатлардан баландда юришни лозим кўрди...

Курилиш жадал кетаётган кунларда қутилмаган қолмаса рўй берди: Ҳалима катта тоғорада ош қилиб курилишни йўқлаб келди! Табриклар, ниятлари самимий эди...

Хосият дўтонасидаги яхши ўзгаришларни сездию, кўнгли кўтарилди.

Ҳалима «Бемаъни олишувларни йиғиштириб, бунёдкорлик қилса бўларкан-ку»,- дея ҳавасга чулғинди. Севинганидан шахсий ҳаётидаги янгиликни биринчи бўлиб унга айтди.

- Акрамжон билан турмушимни тиклашга қарор қилдим!

Ҳайратланиш навбати Хосиятда эди. Бир нафас

термулиб турди-да, «Табриқтайман, қандай яхши-я!» дея дугонасини бағрига босди.

- Узоқ ўйладим, - бир нуктага термулиб, маъносўзларди у, - Бебошлик қилдим, бировнинг турмушига суқилиб кўнглини оғритдим. Пешонам деворга урилиб, хулоса қилалитган вақт келди. Қизим катта бўлиб қолди, бировнинг кўзига қараб тортиниб яшагандан, ота меҳрига тўйиб ўстани яхши эмасми?

Халима дугонасининг ярасига туз сепиб кўйди. - Тўғри, - дея хўрсинди Хосият...

Хасёт кино лентасидай кўз олдидан ўта бошлади. Курилиш битди, мажмуа ишга тушди, аммо турмуш нима бўлади? У яна сўққабош яшайверадими? Ўғли отасиз ўсатти-ку! Мажмуадан келадиган обрў, жарақ-жарақ пуллар унга эр, ўғлига ота бўла оладими? Хеч қачон! Пулда меҳр, иссиқ бағир йўқ-ку! Пул - бутун менда, эртага бошқада. Кўлнинг кири деб бекорга айтилмаган... Халима муаммо ечимини тўғри топди...

- Устозингга балли, дугонажон, яхши маслаҳат берибди...

Халима унга ўқрайиб ёки чимирилиб қарамаган бўлса-да, Хосиятни тушунди.

- Ҳақиқий қувонч, хотиржамлик оилада эканини аниглаш учун катта ақлнинг кераги йўқ, қайнонам, эримга хизмат қиламан, қизимни яхши инсон қилиб тарбиялайман, шунинг ўзи катта бахт эмасми? Бошқа муваффақиятга оила билан биргаликда эришиш мумкин...

Хосият қизариб кетди. Шу ипирисқи билган нарсани мен нега тушунмайман, мустаҳкам оилам бўлмаса, обрў, мол-дунё сув устидаги кўпикми?

Халима у билан кўчқолашиб, хайрлашаркан: - Яхши ниятлар сента ҳам ҳамроҳ бўлсин! - дея шийрлади.

Хосият ерга киргудай бўлиб, Халиманинг маъиниси кўздан йўқолгунча қараб қолди. Хаслига «Хар инсон хасётдан олмаса таълим, Унга ўрғатолмас хеч бир муаллим» деган сатрлар келди-ю, итириб билан хаслга толди.

Унинг назарида, хатоларни аниглаш, тўғри йўлга ўттиш учун Худо Халимани йўллагандай эди...

* * *

Авиз илк кунлари онасининг палатасига киролмади. Унга Сетора қаради. Уч кундан кейин Мавлуда қолди:

- Авиз тирикми? - деди қўтилимаганда.

- Шу ердалар, хозиргина дорига кетувдилар, ирчи-ир хонага бир кишидан ортиқ одам қўйишмагити...

Осма уқолдан кейин Мавлуда хола ухлаб қолди. Ўнр неча соатдан сўнг кўзини очганида оёқ томонидан стулда ўғли турарди.

- Тузукмисиз, ойи?

Они ишламаётган кўлини наригиси билан кўрпадан чиқарди-да, хаста товуш билан:

- Хали ўлганим йўқ! - деди. Зарба Авазга оғир боғди, аммо бошланиши эканини сезиб, ўзини дини тутишга уринди. - Кейинги сафар тирик қол-нимин!

Мавлуда хола бошимга етасан, деган маънода иштирокини Авиз тушунди ва қизариб кетди.

Ундай деманг, ав! Умрингиз узоқ бўлади...

- Шу сиёқинг бўлса, ажалимдан беш кун олдин ўлдиришинг тайин, бола!

Эрталаб Сетора: «Онанигиздан кечирим сўраб, дуоларини олинг!»- деганини эслади-ю бошини кўтарди.

- Мени кечиринг, ая!

- Неча марта кечирай, Аваз, сени Худо кечирармикин? Қачон эсинг кирали, одам бўласанми? Ё ўша шайтон билан гуноҳга ботаверасанми? Сендан ҳамма норози, бир балога тикилмасанг тўрғайди...

Врач кириб қолмаганида онанинг толиқиб қолиши тайин эди.

- Сизга асабийлашиш мумкинмас, холажон! - деди у, сўнг онанинг юрак уриши, қон босимини ўлчаб:

- Яхши!- дея Авазга юзланди, - яна уч кун Сеторахондан бошқа киши кирмасин, хўшми?

Авазнинг назарида, врач атайлаб уни чиқариб юбориш учун кирган эди...

Сетора хонага кирганида она ўзини бардам сезар, хатто туришга қувватим етди, дея врачни ишонтираётганди.

- Йўқ, онажон, ҳали туришингизга озгина бор, тўрт кундан кейин қайта текширувдан ўтказиб ўзим руҳсат бераман, кейин рақс тушсангиз ҳам майли...

- Илоё, айтганингиз келсин, болам!

- Фақат яхши нарсаларни ўйланг! Бу дунё муаммоси тутамайди, қолганини ёшлар ўзи ечиб олади.

- Кошки, ечолса...

Аваз арзиматган нарсаларни баҳона қилиб, авсининг олдига кириб турди, аммо ундан яхши тили эшитмади. Бир ҳафтадан кейин она олдига чақирди.

- Ўша инфос билан ишламайсан, пуллари бошида қолсин!- деди ўзини аранг босиб.

Аваз онасига норози қиёфада қаради. Аммо нафритига чиқолмай, кўзини олиб қочди.

- Сенга оила, она керакми, ўша манжадақими?

- Сизлар керак, ая!

- Энди унинг олдига ўлтимини босиб борасан, тушундингми? Касалхонадан чиққанимдан кейин...

Мавлула холанинг холи қуриди. Сеторанинг имоени билан Аваз ўрнидан турди. Эшикка етганида онасига қаради-да:

- Энди адашмайман!- дея илтижо қилди...

Мавлула хола касалхонадан чиққач, Ҳилолани чиқиртирди...

Аваз билан Ҳалима ўртадаги маблагни тенг тақсимлашди, ҳар бирига юз минг долларлик пул ва моллар тегди. Ўшақардаги уч хонали квартира аввал олдингани учун Ҳалимага қолди. Сўнгги марта ик-кошари бир-бирларига термилишаркан, кўзларида ўқинч эмас, янги олам, кўринди...

Гавжум ҳаёт, бизнес оламида юрган Авазни ҳаёт тулқинлари ҳасдай улоқтириб ташлагандай, ўзини кўлидан иш келмайдиган ногавонга ўхшатар, руҳинида тушқунлик бошланаётгандай, хотини ва онаси билан таллашгиси келмас, Ҳалимадан ажратгандари учун хафа, дейишмасин дебгина суҳбатлашиб турарди.

Бир ойдики, Ҳалима билан алоқа йўқ, талпиниб турса ҳам, ҳаммаси тутди, дегандай ўзини босади. Эри билан ярашаётганини эшитиб, аввал таажуб-да, кейин ғамгинликда қолди. Бу ишни ташкил қилганлар бетона эмаслигини билгач, тақдирга тан берди...

«Севипшгандлар хиббони» ҳақида касалхонада эшитган, шаҳардаги шов-шувлар қизиқишини уйғотган эди. Бир неча марта улар олдида бормоқчи, яхши ниёт билдириб келмоқчи бўлди. Аммо кўза кўринмас куч йўлини тўсаверди. Уйда ўтириш жонига теккач, Акмалга кўнғироқ қилди.

- Ишхонага кел, - деди у хайрихоҳлик билан, - гаплашамиз...

Акмалнинг «гаплашамиз»и замирида ишсиз ўтирганингни биламан, бу масалани биргаликда ечамиз, деган фикрга ишора бор эди.

Аваз энг чиройли, замонавий кийимларини кийди, сочларини силлиқ тараб, сўнгги модалдаги атир сеппи, туфлисини ялтиратиб мойлади. Чўнтагига бир даста пул солди. Бу пайт Сетора «Ласетти» салонини тозалаб бўлган, олд ойнасидаги чангларни артаётган эди. Кўча эшикка кузатиб чиқаркан, савол назари билан термулди.

- Кўрқма, - деди Аваз жилдий қараб, - энди мени кўчада аёл кутмайди, сен дунёдаги ягонамансан! Бахтим, омадим ўзинг.

Аёли ич-ичидан қувонган бўлса ҳам, кўнглида аллақандай хавотир бор эди.

- Шунча ясан-тусан нимага?

- Акмал билан хиббон қурилишида учрашмоқчиман. Бир умр уйда ўтирмайман-ку!

Шу пайт қизи ичкаридан югуриб чиқди.

- Адажон, мунча кийиниб олибсиз, концертга мениям олиб боринг... - деди кўзларини ўйнатиб, - ҳамма қизларнинг дадалари олиб борали-ку!

Қиз нигоҳида онаси билан ҳамкорликда дадасини қизғониш, Ҳалимага бериб қўймаслик туйғуси ба-

лқиб турар, ҳатто унинг ёнида бориш фикри йўқ эмасли.

- Синфдошим билан иш юзасидан гаплашгани кетипман, қизим, концертга бошқа кўни борамиз, бугун аянтга қараш, хўпми?

Қиз ноилуж рози бўлди. Дадаси билан ўпишиб, меҳр билан хайрлашди. Онаси эшикни ёпаётганда, у орасидан мўралади.

- Тезроқ келинг, адажон, кўришгунча! - деди кўлини силжитиб.

Аваз қиз кўзиде балққан туйғуларни эслабкан, катта бўлиб қолгани, унга алоҳида эътибор, тарбияси учун шахсий намуна, Ҳалимадан ажралиши - ҳаётини эҳтиёж, янги ҳаёт бошлаш зарурити эканлигини ўйлаб борарди. Шунингдек, яшашда янги босқичга қадам қўйганини ҳис этар, ўткинчи туйғулар, севаги ўйинлари-ю йўлдан оздирилган эҳтирослардан узоқда юриш мажбурияти ҳам юратганини катта қисмини етгаллаётган эди...

Шаҳарнинг марказий кўчасида сонсиз машиналар орасида аклимизга бўйсунмайдиган ҳаёт шиддатини ҳис этиб, турмушта, эртанги кунга очик кўз, теран ақл билан қарамаса, ҳалокат муқаррарлигини инглаб бораётган эди.

Акмал уни мажмуа дарвозаси учун ажратилган пойдевори тикланган жойда кутиб олди.

- Онанг яхшимилар? - деди кўришибок. - Уэр, бу ердан бўшаб кўргани боролмадим, аммо дуода бўлдим.

- Раҳмат, дўстим, яхшилтар, Худога шукр!

Акмал қурилиш майдонини айлантириб кўрсатди. Иккала кафенинг ёзлик ва қишлик бинолари тен битишти, кабобхонанинг девори ярим кўтари-

либди. Кинотеатр учун ажратилган жойга пойдевор куйиш ишлари ниҳоясига етган, «Янги аср» фирмасидан келтирилган беш дона ҳалинчагалак яшиқлари билан кафе ёнига тахлаб, устини ёпиб қўйилган. Ҳиёбон охиридаги тозаланган ўн сотихча жойда кўл қазиш охирида қолди. Ўнча қайиқ ариқ ёнидаги дарахт тагига тахлаб қўйилди...

Аваз катта кўламли ишлардан ҳайратда қолди, синфдошларининг шижоатига, ақлу заковатига тасаннолар айтди, бир олам мактовлар сўзлади. Яқиндагина бир партада ўқиб, озгина ҳаёт тажрибаси орттирган дўстлари шунча яратувчанликка қодир эканлигидан ифтихор ҳиссини туйди. Куч-ғайратга тўлган, ишлаб чарчамайдиган ёшида улар қаторида эмаслиги, умрини ўткинчи туйғулар, арзимайдиган ишларга сарфлаб юртанидан афсус чекди. Акмал унинг кўзига қараб, бу туйғунини сезди шекилли:

- Америкаликлар «Тўғри йўлга ўтиб олишнинг эрта-кечи бўлмайди» дейишган, - деди бироз ўйланиб, сўнг Авазнинг хафа бўлиб қолишидан чўчиб давом этди. - шу ишларни беш йил олдин бошлаганимизда аъло иш бўларди, майли, ҳеч бўлмагандан кўра кечроқ бўлса ҳам бўляпти-ку!

- Сизларга гап йўқ, умрини елга совураётган - мен! - Дўстим, ўтган ишлар ўтди, не кунларни кечирмадик, яшашдан мақсад - ВАТАНГА ХИЗМАТ ҚИЛИШ кераклигини бир даҳза ҳам унутмаслигиниз, КЎЛНИ КУЛГА БЕРИШИМИЗ керак!

Инсон ҳаётининг маълум босқичида рўй берган воқеалар, унинг тушунчалари, дунё қараши ва озуниятларида жиддий ўзгаришлар пайдо қилиши Авазнинг ҳаёлига аввалроқ келган, аммо исботини Акмал билан Ҳосият мисолида кўраётган эди...

У чин дилдан гапирётганини Аваз тушунди. Имконияти, эҳтиёжи бўлмаса, ёнига чорламайди. Чорладими, у керак! Бу - Аваз учун катта имконият, бой бермаслик керак...

Икковлари мажмуа яқинидаги кафеге боришди. Пиво ичиб овқатланишди.

- Қурилишта мен ҳам маблағ қўйишим керакми? - сўради Аваз.

- Ҳозирча пулимиз етиб турибди. Тулаб қолса, Ҳосиятхоннинг Туркиядаги тилла буюмлар дўкониин сотамиз, деб келишдик.

- У даромад келтираётган мулк, кўлимдан келганича улуш қўшаймикин?

- Яхши, келажакда ҳам бирга бўламиз. Ахир мактабда бирга ўқитамиз, бизнесни бирга бошлаганамиз...

Шу пайт кафе олдидан ўтган катта йўл бўйига ошпоқ «Ласетти» тўхтаб, ундан Ҳосият тушди ва тўғри улар томон юрди.

- Энди ҳар доим мендан беркиниб юрасизларми? - ҳазиллашди у.

- Бизни ер тагидан бўлса ҳам топиб оласиз, Ҳосиятхон! - ўрнидан туриб у билан сўрашди икковлон. Акмал билан Ҳосият бир-бирларига маъноли қараб олишди. Бу ерда учралишни аввалдан келиниб олишгандай...

Сўхбат анча давом этди. Мактаб даврларини эслашди. Ўқитувчиларни қандай қийнашгани, дарслардан қочишгани, ҳиндча кино келса бутун синф кинотеатрга кетиб қолигани ва ҳоказоларни мароқ билан гапирди. Сўхбат қизгин паллага кирганда Ҳосият:

- Ҳозир синфдош қизлар «гап»идан келтирмани,

деди муҳим янгилик айтмоқчидай, - мактабни битирганимизга ўн беш йил тўлганини нишонламамиз. Мазза қилиб ўтирайлик, ўйнаб-кулайлик, ўқитувчиларимизни ҳам таклиф қилайлик, деган фикрлар айтишди.

- Яхши таклиф, - маъқуллади Аваз, - ўн беш йилликка мендан битта кўчкор совга!

- Сиздан қандай совга бор? - деди Акмал Ҳосиятга қараб, - тўйга тўёна билан бориладими!

- Тўёнамми? - ўйланди у бармоғини лабига боستانча, - у иккалаимиздан бўлади.

- Яъни?

- «Севишганлар хиёбони»ни битказамиз, учрашувимиз - мажмуада ўтадиган биринчи тадбир бўла қолсин, нима дейсизлар?

- Ура, - деди Аваз иргиб ўрнидан тураркан, - зўр таклиф, буни ҳамма болаларга ўзим етказаман!

- Аввал икки киши эдик, - Авазга қараб кўзини қисди Акмал, - энди уч киши бўлди.

Ҳосият Аваз билан кўл сиқашди.

- Бизга қайтганингиздан хурсандман, Авазбек, аслидамм уч киши эдик, яна шундай бўлиб қолдик. Эртдан ишга келаверинг!

* * *

Ҳалима розилик бергач, Ҳилолага шарт қўйди.

- Акрам эрсиз даврим ҳақида суриштиравериб, ҳикмилдоғимга келтирадиган бўлса, ярашмайман!

- Бугундан хотиржам бўл, дугонажон, у уйинг борган кунингдан сента хўжайин, қолаверса, кўпни кўрди, бўлар-бўлмас гапга турмушини бўзмайди... Тожи момо билан Баёзхоннинг фотиҳасини олиб

келишди. Яраштириш маросими тўйга айланиб кетди. Қариндош-уруғлар, айрим яқинлар тўпланишди. Уни ёш келинчақдай «Каптив»да олиб кетишди. Ҳатто келинсаломга ўхшаш маросим ҳам бўлди.

- Сув ҳам бир лойқаланиб тинади! - деди Акрамнинг аммаси. - Илоҳим, бахтли бўлинглар!

- От айланиб қозилғини топмасмиди? - тап қистирди кекека кўшни. - Кўз тегмасин, узукка кўз қўйгандай ярашиб турибсизлар...

Акрамнинг холаси Меҳри опа Ҳалимани бағрига босаркан:

- Ёшликда ким адашмайди, болам, ўтган ишга сазовот! - деди салмоқланиб, - қизингизнинг ёнига ўғил қўшилсин, кўша қаринглар!

Уйда янгиликлар кўп. Ҳалиманинг қайнсинғиси Мафтуна эри билан ярашиб Тошкентга ишлагани кетибди, қайниси Икром ўйланиб, фарзандли бўлиб, алоҳида ҳовлига кўчибди.

Акрам отасидан қолган эски уйларни бўзиб, янгитдан қурибди. Ўзларига бағишланган уч хона, олди коридорли уй аиникса, бежирим солинди. Даниллама бўлмаса ҳам, иссиғи бор. Энг муҳими, Ҳалима орзу қилгандай - кўёшта қараган, олдида темир сўриток, ялангига тангтадай офтоб тушмайди. Тагида қизи мазза қилиб ўйнайди...

Ҳалима биринчи кечани шу қадар хотиржам, лаззатли ўтказдики, анча йилдан бери бунақаси бўлмаган, кўёш чиқиш олдидан уйғонганда мияси тиниккан, асаблари ипакдай мулоғим, дунё кўзига бошқача кўринарди. Ичида ният қилди: Эй, Худо, шундан айирмагин!!!

Маросимнинг эртаси кўни нонуштадан сўнг Ҳа-

лима қайнонасига юзланди.

- Ойижон, бир - иккига гап айтсам хафа бўлмай-сизми?

- Вой, нега хафа бўлман, болам!

- Анча йил ёлғиз яшаб бизнес билан шуғулландим, уй-рўзғор ишларида уқувсизлик қилсам, мени кечириб турасиз, ҳаммасини ўзлаштириб, яхши хизмат қиламан!

- Вой қизим-эй, шунга хафа бўлармидим, унча-мунча хизмат ўзимдан ортмайди! Билмаганингизни ўргатаман, бу ёғидан хотиржам бўлинг!

- Яна бир гап, эр пиеда юрса-ю хотин машина чопса, уят бўлар, машинамини Акрам акам минсалар, сизни истаган жойингизга олиб борадилар.

- Ақлингизга беш кўйдим, қизим, устозингизга балли!

- Кейинги масала шуки, менда анчагина пул бор, хўжайин иккаламиз бизнесни давом эттирсак, ҳам-корларимиздан узилиб қолмасам, дейман!

- Жуда тўғри, мен ҳам маданиятли, ишлаб пул топадиганларни яхши кўраман, уйда бекор ўтириш - қолоқлик, бекорчиликдан Худо безор, дейшган...

Акрамжон жим. Гапларга муносабат билдирмайди, икковларига кулоқ солганча мулоҳазага берилган. Ҳалима «бир гап бор» деб ўйлади-да, пиедадаги чойини хўшлаб, кўзига қарали.

- Ҳамма гаплар тўғри, кўшилламан, фақат битта тақлиф бор.

Ҳалима тақлиф ўзи билан боғлиқлигини сезди.

- Одамлар «Акрам хотини билан бойлиги учун ярашибди», дейишларини истамайман. Машинангизни сотиб, пул кўшиб, янги оқ «Ласетти» олсак! Бировлардан уялмай минардим!

Ҳалима хурсанд бўлди, ҳатто Акрамининг фикрларини, одамийлиги ўстанидан қувонди. Қайнонаси:

- Сизларга шу ёқадими? Менгавм маъқул. Эндина бир гап. Келинликнинг ярашгани - бир хафта уйда ўтиринг, қизим, кўчадаги ишларингизни Акрамжон битириб туради, - деди.

- Ҳўп бўлади, ойижон!

Акрам Ҳалимага қаради. Чиройли, юзида нури бор, саришталли, кийимлари, айниқса, рўмоли ўзига ярашган, ўтгиздан ўтган бўлса ҳам ёш келинчака ўхшайди... Акрам фикрларини онаси сезиб қолганидан чўчигандай, юзига фотиҳа тортиди-да, Ҳалимага уйга юринг, дегандай имо қилди...

Шаҳар бизнесменлари орасида Ҳалиманинг эри билан ярашгани шов-шув бўлди. «Уйдагилар бизнес билан шуғулланишга кўнмаса керак, маблагини менга кўшганда фойдадан бериб турардим,»- дегувчилар кўп эди. Ҳатто у Хосият билан ярашган, пулини хиебон қурилишга тиккан дегувчилар ҳам йўқ эмас. Айримлар эса, пулини Аваз айлантиради, Ҳалима бировга бериб қўядиган аҳмоқ эмас, дерди. Лекин ёши катта тижоратчилардан бири:

- Қайнонаси ишлатмайди, шунча вақт нималар қилганини яхши билади, - деди...

Ундан мол олиб сотадиган Клара исмли тижоратчи ҳамма гапларни бир четта сурди-да, Ҳалиманинг олдига келди.

Ҳайрон бўлманг, - деди Клара кулимсираб. - Ўрингизни билдирмай турмоқчиман. Маблагингизни бериб, Дубайдаги ҳамкорларингиз билан таништириб қўйсангиз, ишончли одамнингиз бўлардингиз.

Ҳалима мийингизда кулди-да, юзини четта бурди.

- Уэр, эртадан эрим билан ишни бошлаймиз, кайнонам тушунган аёл, ҳаммасини келишиб олди!

- Вой, ундай бўлса хурсандман, бемалол, ишлай-веринг, мен...

Аёл хижолат бўлганча тез хайрлашиб, машинага ўтирди-да, келган жойига равона бўлди.

Ҳалима ортига буриётганда тўғридан келётган оқ «Ласетти» сигнал чалди.

- Вой, Акрам акам! - деди Ҳалима ҳовлидан чиққан қайнонасига қараб, - машинани олибдилар! Қайнонанинг юзи ёришиб кетди...

* * *

Акмал эрталаб курилишга бориб, бутунги ишларни режалаштираётган эди, узоқдан ҳокимнинг машинаси кўринди. Иномпўлат Турсуналиевич олдинда ўтирар, одатдагидай қора костюм-шим, оқ кўйлакка эмас, ёшларга ўхшаб кийинган, бошида совбонгли кепка...

- Бутундан расмий кийимларни вилоятга бортганда кияман, - деди саломлашиб бўлгандан кейин у, - аммо хиёбоннинг очилиш маросими ҳам бундан мустасно эмас....

Бировни қидираётгандай кўзлари ҳар томонга айлантайди. Акмал дарров мийиғида кулди: Хосиятни излашти...

Курилишда Хосият билан учрашгандан бери унинг тинчи йўқолган, бировга билдирмасдан кўзларини термулади, муаммолар ҳақида сўрайди. Арзиматни баҳона билан олдиан кетгиси келмайди. Дастлабки кунлари Акмал рашк қилди, бир неча кун

тўғтайиб юрди, кейин ўйлаб қараса, Хосият бир умр тоқ ўтмайди, унга мустақил, нуфузли эр керак!

Улар ўзаро гаплаша бошлаганлигида Акмал атайиб холи қолдиради. Ташкилот раҳбарлари, мутахассислари маблағ муаммоларини гаплашишти лстандай, улар олдинга боролмайди.

Икковлари кечати ишларни таҳлил қилиб, бироз ийланишгач, Иномпўлат Акмалга юзланди.

- Хосиятхон кўринмайди-я!

У уялганнамо кулимсиреди. Акмал эса, ҳоким уни зарур иш юзасидан сўраётгандай қабул қилди.

- Ҳозир топанман, дарров етиб келади...

- Ваҳима қилворманг, ўзи келиб қолар...

- Сиз хижолат қилманг, битта кўнгироқ қилсам бис!

Ҳоким кайфияти кўтарилиб, Акмалдан нарита келди-да, аллақандай кўшиқни хиргойи қила бош-лади. Унинг телефонда гаплашиб бўлганини сезиб, олдинга келди ва Акмалга савол назари билан қара-ди.

- Ҳозир йўлда, етиб келади.

- Раҳмат, Акмалжон!

Улар ҳалинчак бўлақларини йиғётган устлар, кифе деворига расм чизаётган сураткашлар олдинга бориб қайтишгач, Хосият штабга келганди. Учра-шувиға тайёрланган қиздай ясанган, кайфияти ба-лани. Ҳокимини кўрди-ю кўзлари порлаб кетди. Иномпўлат ҳам Акмални ортда қолдириб, унинг олдинга учиб келди.

Саломлашиб бўлишгач, Акмал ресторандаги иш-лардан хабар олишни баҳона қилиб машинасига ўтирди. Улар эса вагон уй - штабга кириб кетишди... Жуфти ҳалоли бандачилик қилганига икки йил

бўлдики, Иномпўлат уйланиш ҳақида ўйламайди. Қариндошлар, ака-укалари ўртага олиб, бир неча марта мажбур қилишди. Ҳар сафар катта бир баҳона топиб, ўзини олиб қочади. Ўртоқлари сўраса:

- Вақт йўқ, дейди жилмайиб, - мавриди келганда айтаман!

Аёл қариндошлар пичирлашиб қолишди: «Хотинига уйланмайман деб сўз берганимкин?» «Бирорта ёшроғини севса керак, ҳокимликдан бўшатгандан кейин тўй қилади!», «Лаганбардорлари шу чоққача нега онаси ўпмаганидан топиб бермадйкин?»

Гап-сўзлар қулоққа чалинса ҳам парво қилмайди, бари уйдирма. Аслида, қанот жуфт бўлади деганларидай, ёстиқдошта муҳтож! Кўпинча, ярим тунгача ишлаб толиқадиганда, уйга бориб ҳатто овқатланишга улгурмай ухлаб қолади. Муаммолар чарчатган, рақиблар ўйинидан зарба еган чоғларида раҳматлик аёлни эслаб, ичида йиғлайди. Дардини кимга айтишни билмай, нола чекади. У тириклик пайтида ҳамма дардини айтиб, кўнглини бўшатарди.

- Сиқилманг, дadasи, - дерди раҳматли, - туман режалари бажарилганда эл-юрт олдида юзингиз ёруғ бўлади. Ҳамма ғуборларингиз тарқаб кетади.

Санобар тоза дил, самимий аёл бўлгани учун яхши кўрарди. Умида эрига гап қайтармаган, ёқмайди сўз айтмаган, саранжом-сарипта эди.

Қариндош-уруғлар маросимига олдий кийиниб борса, кибру ҳаволи аёллар беписанд қарашар, «Шуям ҳокимнинг хотиними?!» - дея лаб буришарди. Аммо у парво қилмас, тилла тақинчоқлару, зёбу зийнатларга қизиқмас эди.

Эрга хизмат қилиш, уни авайлаш, кўнглини кўта-

ришни асосий вазифа дерди. Иномпўлат ярим тунда келса ҳам ухلامасдан кутар, келмай қолса, тонггача кўз юммас эди. Ана шундай аёли тўсатдан қон босими тушиб, ҳаётдан кўз юмганида Иномпўлат ўзини йўқотиб қўйди. Бир неча кун миёси қарахт, юрагига ўқ санчилгандай заиф юрди. Ишдан ортиб, унга меҳрибончилик қилолмаган, тўй-пўйларга стақлашиб бормгани учун афсус қилди ва ҳамон ўзини гуноҳкор санайди.

- Енгилроқ ишга ўтсам, - дерди баъзан у, - доим ёнингда бўламан, рўзғор ишларига қарашаман. Имконият туғилди дегунча энг зўр санаторийга олиб бораман...

- Хижолат бўлманг, дadasи, менинг бахтим - борлигингиз, соғ-омон юргангиз!

Санобар эрдати қарздорлик ҳиссини йўқотиш учун бундай гапларни бир неча марта тил учдида эмас, чин юракдан гапирган.

Иномпўлат хулоса қилдики, аёли яхши ишларга илҳомлантириб, қучига-қуч қўшган, оиласидан хонжам ишлаши учун имкон яратган.

У ўтандан кейинги икки йилни таҳлил қилса, кўп қисмини қайфиятсизлик, тушқунлик эгаллабди, атрофида хушомадўйлар сероб бўлса ҳам аёл меҳрини ҳеч ким беролмабди. Шундай кезлари Хосият учраб қолди-ю, юраги «жиз» этди...

Жўшқин хиссиётлар туғилиши хотини хотирасига хиёнатдай таассурот қолдириб, юрагини ғаш қилди. Санобар «Икки йилдаёқ мени унутдингизми?» дегиндай ҳаёлидан кетмай қолди. Аммо вақт - ғамгин кечинмаларни келажакка умид тўйғуси билан алмаштирди, бир умр ёлғиз, хотин хотираси билан яшаш оғирлигини англади.

Бир ойча туйгуларини ичига ютиб, Хосиятта сездирмади, кўз-кўзга тушганда аёлининг кизариб кетганидан билдики, бефарқ эмас, қатбида унга нисбатан илиқ туйгулар пайдо бўлган...

Ишқий муносабатлар ҳақида бир оғиз гаплашиш-маган бўлса ҳам, бир-бирларига ғойибона интиладиган, якка суҳбатларни соғинадиган бўлишди. Икки кун кўришмаса, Иномтулат кўнгирак қилади. Хосият арзимаган муаммони айтди, Иномтулат кечки пайт ҳал қиламиз деб, учрашувга чорлагандай бўлади.

Икковлон қурилишни айланиб, ширин суҳбат қуришди, кейин вагон уй - штабга йўл олишди...

Бутун ҳам ичкарига киришгач, фирма пробаби иссиқ чой олиб кирди.

- Кийимларимга ажабланманг, - деди Иномтулат чой хўшларкан, - расмий кийим ишчанлигимга ҳала-кит бераётганга ўхшайверди.

- Тўғри айтасиз, дала, қурилишларга шунақа либослар яхши...

Ҳоким бошлаймикин, дегандай Хосиятта зимдан термулди. У эшитишга шай тургандай.

- Тўғриси айтсам, ҳар кунни кийимимни ювиб берадиган хотиним аллақачон бандачилик қилган. Хосият бу ҳақда аввал эшитгани учун оптик ҳажжонланмади, фақат енгилтига хўрсиниб:

- Худо раҳмат қилсин! - деб кўйди.

- Раҳмат. Кўпчилик орасига кирганимда классик форма яхши, бошқа вақт мундайроқларим бўлавер-ради.

- Очиғини айтсам, - деди Хосият жиндай торти-ниб, - шу кийимда анча ёшариб кетибсиз, менга қолса, ҳар кунни шундай юртанингиз маъқул...

Ҳокимнинг кайфияти кўтарилиб, миннатдорчи-лик билдириди. Сўнг бир нафас тин олиб, стулга ўрнашиб ўтирди.

- Хосиятхон, сўраганинг айби йўқ, деганлар...

Аёл ўзидан муҳим гап сўралишини сезгандай сиполашиб олди.

- Бемалол...

- Мен фақат аёллик назокатингизни эмас, ақл-заковат, тadbиркорлигингизниям ҳурмат қиламан, қўлрайман, лекин шахсий ҳаётингизга аралашаётганим учун узр...

- Узр сўрашнинг кераги йўқ, Иномтулат ака, - деди у ийманибгина гапни йўқотиб кўйишдан чўчиб, - керакги жавобни айтолмасам олдиндан узр сўрайман...

- Анчадан бери ёлғиз яшайсиз, деб эшитаман, турмуш масаласида келгуси режаларингизни бил-сам бўладими?

Иномтулат бу гапни анча қийналиб айтди. Бир неча йиллардан бери аёллар билан фақат иш юза-силангина гаплашгани учун Хосиятнинг аёллик сўлобати таъсирида адашиб кетишдан чўчигандай омонатгина гапирди. Айниқса, охириги сўзларни ҳажжон ичига аранг айтди.

Хосият саволни олдийтига қабул қилолмади. Иноқлари чўтга айланди. Юрагида нурга ўхшаган қувонч уйғонди. Олдида кимсан, туманни муваффа-қият билан бошқараётган, вилоятда танилган забар-даст инсон ўтирибди. Меҳри ҳаммага ҳам тушавер-майди. Унга муносиб бўлишни ҳамма урдадолмай-ди. Аммо ҳозир Хосият нима десин? Режа тузмаган-ман, тadbиркорлик билан бандман, ишларни бир ёқлик қилганимча айтолмайман десинми? Ёки «Сиз-

ни тушундим, ака, аммо мен сизга муносиб эмас-ман!» - деб кўя қолсинми? Йўқ, ўйламай тапириб мумкин эмас! Бахт қуши учиб кетса, бир умр афсус қиламан-ку!

Иномпўлат раҳбар сифатидагина эмас, инсоний фазилатлари билан ҳам аёлга ёқиб туриб тургани, бу жиҳати Ҳосиятни оҳанрабодай тортаётгани билан турмуш масаласида таълашшига ҳали эрта деган фикр ўтди. Уни яхши билмаганимдек, мени ям тўла ўрганмаган. Фанимлар орамини бузиб қўйса, кўнгил очганига афсусланмайдими? Мента қизиқишлари ўткинчи туйғулар бўлса, эртага бош-қасини ёқтириб қолмасмикин?...

Тигиз давлар. У яшин тезлигида фикрлаш зарурлигини тушунди.

- Мен... мен бу ҳақда ўйлашни унчалик ҳуш кўрмайман.

- Нега? Келажак ҳақида ширин орзулар қилиш ёқимли-ку.

- Биринчи турмушим бўлмагандан кейин аёли ўлган Санил ака билан турмуш қилдик, аммо...

- Озроқ эшитандим, у киши ҳақида илиқ гаплар айтишган.

- Умири қисқа экан, саратон олиб кетди раҳматли-ни...

- Сизга бўлган туйғуларимни сезгандирсиз?

Ҳосият баттар қизарди, ҳаяжон ичиди ерга қараб, бош қимирлатди.

- Ҳозир жавоб беришнингиз шарт эмас. Аёл юрагини қувонч ва кўрқув қоплади. Сухбат тугасайди, ёлғиз қолсайдим, деган фикр миясини банд қилётганди. Аммо Иномпўлат дилига туккан

гапларни айтмагунча қўйворалитган сиёқи йўқ.

- Ёлғизлик жонга тегди, пахта терими тутагач, маҳнат таълиғига чиқиб ўйланмоқчиман!

У албатта, сизни оламан, деган ниётда гапирётгандай таассурот қолдирарди.

У қачондир туйғуларини айтиб, ниятини билдирди, деб ўйларди Ҳосият, аммо қутилмаганда сўз очиб хайлига келмаганди. Ҳосият ўзини қониктирилган жавоб тополмай, ўзини ёмон кўриб кетди.

- Ҳосиятхон, - дея қулимсиради у, - менинг саломагим яхши, юзга киришни ниёт қилганман, сизга ҳам ундан кўпрогини тилайман!

- Айтганингиз келсин, мени тўғри тушунишингизни истардим...

- Сизни ўзингиз ўйлагандай тушунсам тўғри бўладими?

- Ҳмм... ўзингиз биласиз...

- Мен билсам, тезроқ ижобий жавоб айтишингиздан умидворман!

- Масалани шопилдинч ҳал қиларкан деб ўйланг, яхши ишни тезроқ бўлгани яхши.

- Тушунаман...

- Тушунган одамнинг садафаси кетсанг арзийди. Ҳосият унинг фойдасига жавоб қилганидан уялгандай мийиғида қулиб қўйди.

Иномпўлат уни тушликка таклиф қилмоқчи эди, пақт эрталиги учун бошқа кунни кечки овқатни бирга ермиз, дея хайрлашди...

Иномпўлатнинг машинаси йўлдаги саноксиз автомобилларга қўшилиб кетгандан кейин Ҳосият ўринлиққа ўзини ташлади. Шунча вақт игна устида тургандай эди. Енгил тортиб, қалбидаги қувонч

хис қилди-да, «Эй, Хуло, ўзингга шукр!» - дея юзларини кафти билан беркитди...

* * *

Аваз Ҳалиманинг собиқ эри билан ярашаётганини эшитиб, аввалгига ҳайратда қолди. Бу ҳақда бирор марта гапирмаган, ҳатто номини тилга олмаган, бирданига ярашмоқчи бўлса, бошқалар ҳам таажжубда қолган бўлса керак...

«Сизга хизмат қиламан, чизган чизфингиздан чиқмайман!» - дерди-ку. Аёл зотида садоқат йўқ экан-да!

Замонавий бўлмаса, мендан қуруқ қолишини билдиб, сочини кестирган, сўнгги молада турмақлаган, шимининг энг тори, сзропейскийсидан кийган, қисқаси, мендан жонини аямайдиган аёл нега бирданига ўзгариб қолди?

Онамга қараганимда изламаганим, кўнғироқларини олмаганим учун жаҳли чиқдимикин? Менга қасима-қасд ярашптимми?

Аваз роса ўйлади. Онаси «Унинг олдида ўлигимни босиб борасан!» дегани, воқеаларни Ҳилола билан онаси ва хотини ташкил қилганини ўйламай, ўзининг фойдасига бўлганидан севина бошлади.

Маблагни бўлгани келаркан, «Ҳалима кўзимга қандай қараркин?» деган саволга жавоб изларди.

У маънос. Писмайиб, тортиниб турар, бирданига ўзгаришини изоҳлашдан қочаётгандай, Аваздан чўчир эди. Аммо Аваз саволга тутмади. Ҳижолатда қолдиралган, орини кўзгайилган сўз айтмади. Маблагларни ҳисоблаб, тақсимлаётганларида, «Ҳамма иш тулагандан кейин дилгига тутиб қўйганларини

гапирса керак», - дея чўчиб турди. Аваз хайрашаётганларида ҳам бир сўз демасди. Аммо ичида «Ҳалима маблаг тақсимлашда мардлик қилди, меҳнатларини қадрлади», деган миннатдорлик туйғуси мавж уради. Шунинг учун ташқарига чиқишганда, Ҳалимага кўл узатди-да:

- Орамида яхши-ёмон гаплар ўтган бўлса уэр. Акрамжон билан бахтли бўлинг, хурсандман! - деди.

- Сиздан миннатдорман, ака, - деди Ҳалима бошини эгиб, - қиёматлик ака-сингил бўлиб қолайлик!

У машинасига ўтириб кетаётганда елкасидан тоғ тушгандай енгил тортиди...

Аваз уйга қўлида анчагина пул билан очилиб-сочилиб кириб борди. Ҳаммасини очик айтиб, онасидан дуо олди.

«Инсон ҳаёти шунақа экан-да! - ўйлади Аваз, - қутилимаган, хайратга солинган, сабоқ бералган ноқса-ҳодисалар билан тўла! У - бахтли бўлсин, мен ҳам оилам билан хотиржам яшайин!»

* * *

Ҳосият қувончини ким билан баҳам кўришни билмайди. Акмалга айтишга ўтмиш ҳалақит бералди. Ҳалимага мақтанай деса, ҳали сая эрта, бошқа дугоналари - сирдош эмас. Қариндошлар орасида жўйли маслаҳат берадиган доно йўқ!

Туни билан ухламади. Юрагини қувонч қоплаб, руҳияти жўшқин.

Ҳар қандай янгликни биринчи Акмал билан ўртоқлашарди. Бутунгиси ёқадими йўқми - аниқ билмайди. Саргузаштлар, севаги уйинглари кечати-

дай кўз олдида. Янгиликдан аччиғи келиши, юзига айтмаса ҳам, «Мунча тез ўзгармаса, ҳаммасини унуттиш осонми?» - деб ўйлаши мумкин...

Аммо Хосият хотиржам: Иномтўлат билан муносабатларини Акмал зимдан сезиб юрибди. Аччиғи келганда қовоғини соларди. Баъзан кулимсираб қараб кўяди, холос.

Унга яхши: хотини, қизи кутиб олади. Эрталаб кузатади, бемалол ишлайди. Мен ҳам бахтли бўлишга ҳақлиман!

- Турмуш курсак, ҳозирги уйда яшармикинми? - пичирлаб ўйлади у, - Қизи тушмушга чиққан, яқинда уйлانган ўғлининг гаши келмасмикин? Меникида яшайлик, деган гапни ҳатто айтиб ҳам бўлмайди. Фурури кучли! Эҳтимол уйни ўйига қолдириб, ўзимиз уй тикласак, оиламиз мустаҳкам бўлар!

Хосият миясига шундай ажойиб фикр келганидан севиниб кетди...

Пахта терими тугади.

Оқсоч уни эрта уйғотди.

- Тезроқ ювиниб, -таранинг, - деди шошилганча.

- Тинчликми?

- Одам келди, нозик меҳмон!

Меҳмонхонада ўтирган хурматли одамнинг аммаси экан...

* * *

Тўйи ҳам, синфдошлар учрашуви ҳам «Севилганлар хиббони»да ўтди. Шаҳар аҳлида жўшқин таасуротлар қолдирди.

Икки ҳафтадан сўнг хиббоннинг довуғини эшитган Омон Жаҳонгиров уларни табриклагани келди.

Ҳоким, Хосият, Ҳалима, Акмал ва Аваз уни бошлаб мажмуани роса айлантдиришди. Кафеда меҳмон қилишди. Ташқарига чиқишгач, Иномтўлат узоқдаги қирни кўрсатди.

- «Севилганлар хиббони» ўша қирдан ажойиб кўринади.

Ҳокимнинг машинасида бориб, томоша қилишди. Ҳамманинг қалбини ҳайрат алангаси чулгаб олди. Хиббон - жаннат боғчасига, энг муҳими, олинсан ошиқ-маъшуқларнинг қайноқ юрагига ўхшиб кўринарди. Бинолар жойлашувини ҳарфларга қиёслаб тушурилса, БАХТ сўзи ўқилади. Ҳамма ҳайратда қолиб, бир-бирини табриклиди.

- Бойлик ота-боболардан қоладими, ишлаб топиладими, юртни обод қилишга, фаровонликка сарфлансагина қадрли, - деди Омон ака, шаҳарга қараб ҳамманинг нигоҳини ўша томонга тортаркан. - Қани энди, Ватанимизнинг барча гўшаси ана шу хиббонга ўхшасал!!

Қалбларни юрт муҳаббати, Ватан ифтихори чулғиб, янги бунёдкорликка илҳомлантирар, боғгина Омон Жаҳонгиров айтган гап қалбларга муҳрланиб борарди:

Инсон ҳаётининг мазмуни олди ва буюк:
ВАТАНГА ХИЗМАТ ҚИЛМОҚДИР!!!

Чортоқ, МУҶУМ кишлоғи,
2012 йил август.

Адабий-бадғийи наشر

Бокйи МИРЗО

ТИЛЛАФУРУШ

Роман

Учинчи китоб

КАЙТА НАШР

Муҳаррир: Нурбек АБДУЛЛАЕВ

Дизайнер: Абдулқаҳҳор ЙЎЛЧИЕВ

Тех.муҳаррир: Хошимжон ЛАДАБОВЕВ

Мусахҳиҳ: Улутбек УМАРОВ

Теришта 05.11. 2013 йилда берилиш. Босишта

20.11.2013 йилда рухсат этилиш. Бичими 60x84, 1/16. Шартли
босма тобоғи -13,75. Нашриёт ҳисоб тобоғи - 13,75. Joutal

Uzdek гарнитураси. Офсет усулида чоп этилиш.

Адади 1000 нусха. № 589 сонли буюртма.

Баҳоси келишилган нархда.

«Наманган» нашриёти. Наманган шаҳри,

Навоний кўчаси, 36-уй

Китобнинг оригинал макети «ЗАКОВАТ» НАШРИЁТ
УЙИ МЧЖ босмахонасида офсет усулида босилди.

Қорхона манзили: Қосонсой шаҳри,
Чорбоғ кўчаси, 17-уй.